

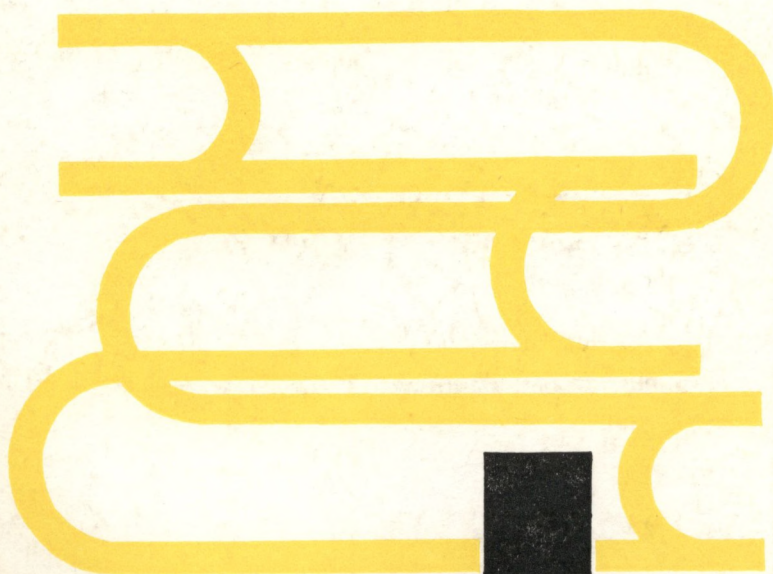
P400 (dupl.)

KÖNYVTÁROS

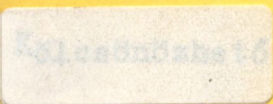

1981 JUL 14

6

1981

**A közelmúltban adták át rendeltetésének a Csepel Művek Szolgáltató Vállalatának új, 95 négyzetméter alapterületű szakszervezeti könyvtárát.
(MTI-Fotó: Fehér József felvételei)**

31. évfolyam, 6. szám
1981. június

TARTALOM

Emlékezések három konferenciára

N. RÁCZ ARANKA: Csak a lehetőségek nagyvonalúságát, a feladat nagyszere- rűségét éreztük	315
HORVÁTH GÉZA: Csákiné szalmája	318
Szerkesztői üzenet	319
FOGARASSY MIKLÓS: Az első tudományos könyvtárra minősítések után. Beszélgetés HÉBERGER KÁROLYIYal	320
Egyes könyvtárak tudományos könyvtárra minősítése	322
BILLÉDI FERENCNÉ DR.: Lesz-e műhely Miskolcon? (<i>Könyvtárak — műhelyek</i>)	323
HEIT GÁBOR—LÖRINCZ JUDIT: Könyvtári megfigyelések	326
Kérdezz — felelek	330

BESZÉLGETÉSEK A KÖNYVTÁRRÓL

PAPP FERENC: „A könyvtárban az embernek benne kell élnie” (<i>Bényei József</i>)	331
---	-----

VISSZHANG

Pótlások a lexikonokhoz (<i>Landenberger Istvánné</i>)	332
SIMAY NORBERT: „Milliókat érő gépeket nem kezelhet akárci.” Beszélgetés GODA MIKLÓSSal, a Mátraaljai Szénbányák Vállalat műszaki igazgató- helyettesével (<i>Megkérdeztük a fenntartókat</i>)	333
A statisztikai adatokat évente szolgáltató 120 szakkönyvtár 1980. évi fontosabb adatai	337

FÓRUM

JANÓ JÁNOS: Mindenki másként csinálja?	341
MAGYAR JÓZSEFNÉ: Képes-e szakkönyvtári feladatok vállalására a közmű- velődési könyvtár? Szakrészlegek kialakítása a Kaposvári Megyei Könyv- tárban (<i>Műhelykérdések</i>)	344
Lapozgató	350, 358
A lapokban olvastuk (<i>Szolnok megyei Néplap</i>)	351
FÜLÖP KATALIN: Kinél van a katalógus?	353
Hírek	354

LÁTÓKÖR

BARTOS ÉVA: A novellák és a fiatal munkásolvasók	355
KIZMAN PÁL: Bemutatjuk az IK NSIR magyar nemzeti szervét	359
Láttuk	360

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

EGRESSY ISTVÁN: Vallomásom a könyvtárról	361
SÁRKÁNY PÁLNÉ: Iskolai könyvtári mazsolák	362
<i>Könyvtárosok és bibliográfusok: CSÜRY ISTVÁN 1921—1980 (Bényei Miklós)</i>	363
Helytelenül — helyesen: Furcsa ragok (<i>Szabó Ernő</i>)	367
A Könyvtáros galériája; ENGEL TEVAN ISTVÁN (<i>Molnár Zsolt</i>)	368

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1978 (<i>Galambos Ferenc</i>)	369
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	371
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	374

A lapunk e számában közölt grafikákat Engel Tevan István készítette

Из содержания

Фогарасси Миклош: Новая система аттестации научных библиотек в Венгрии (Разговор с председателем аттестационной комиссии) (320);
Билледи Ференц: Профессиональная теоретическая деятельность в библиотеках г. Мишкольца (323);
Хейт Габор—Лőrинц Юдит: Комплексное исследование рабочего дня в массовых библиотеках (326);
 Разговоры о библиотеке. Интервью с академиком, языковедом, профессором, заведующим кафедрой *Ференцем Паппом* (331);
 Сводные статистические данные 120 важнейших венгерских специальных библиотек о 1980 г. (337);
 Можно ли лечить сетово-методическую работу? (341);
Мадяр Йозефин: Создание специализированных отделов в областной библиотеке (344);
Бартос Эва: Популярность рассказов в кругу молодых рабочих (355);
Кизман Пал: Венгерский выделенный национальный орган Международной специализированной информационной системы по промышленным каталогам (359).

From the contents

Miklós Fogarassy: New system of qualifying scientific libraries in Hungary (Interview with the chairman of the Qualifying Committee) (320);
Mrs. Ferenc Billédi: Theoretical activities in various Miskolc libraries (323);
Gábor Heit—Judith Lőrincz: Complex investigation of the working day in public libraries (326);
 Talks about the library. (Interview with *Ferenc Papp*, academician, professor of linguistics) (331);
 Comprehensive statistical data of the most important 120 special libraries in Hungary for 1980 (337);
 Is methodological work curable? (Dispute.) (341);
Mrs. József Magyar: Development of subject departmentalization in a county library (344);
Eva Bartos: Popularity of short stories among young workers. (A survey.) (355);
Pál Kizman: Hungarian national organ of the international information system on industrial catalogues (359).

Aus dem Inhalt

Miklós Fogarassy: Das neue System der Qualifizierung für wissenschaftliche Bibliothek in Ungarn. (Gespräch mit dem Präsident des Qualifizierungskomitees.) (320);
Frau F. Billédi: Fachliche theoretische Tätigkeit in den in der Stadt Miskolc wirkenden Bibliotheken (323);
Gábor Heit—Judith Lőrincz: Komplexe Arbeitstag-Untersuchung in den allgemeinbildenden Bibliotheken (326);
 Gespräch über die Bibliothek (Interview mit *Ferenc Papp*, Sprachwissenschaftler, Akademiker, das Ordinariat leitendem Universitätsprofessor) (331);
 Die zusammenfassenden statistischen Daten der 120 wichtigsten ungarischen Fachbibliotheken vom Jahre 1980 (337);
 Ist die methodische Arbeit heilbar? (Diskussionsbeitrag) (341);
Frau J. Magyar: Die Ausgestaltung von Fachabteilungen in einer Komitátsbibliothek (344);
Eva Bartos: Die Popularität der Novellen unter den jungen Arbeiterlesern (Eine Untersuchung) (355);
Pál Kizman: Das ungarische Nationalorgan des speziellen internationalen Informationssystems der Gewerbekataloge (359).

Cikkeink szerzői

Bartos Éva, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Bényei József*, a Hajdú-Bihari Napló (Debrecen) főszerkesztője; *Bényei Miklós*, az MSZMP Hajdú-Bihar megyei Bizottságának munkatársa; *Billédi Ferencné dr.*, az AGROINFORM osztályvezető-helyettese; *Fogarassy Miklós*, az OSZK KMK munkatársa; *Fülöp Katalin*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Heit Gábor*, az OSZK KMK munkatársa; *Jánó János*, a Jászberényi Tanítóképző Főiskola adjunktusa; *Kizman Pál*, a Debreceni Egyetemi Könyvtár munkatársa, információs mérnök; *Landenberger Istvánné*, a Kazincbarcikai Városi Könyvtár megbízott igazgatója; *Lőrincz Judit*, az OSZK KMK munkatársa; *Molnár Zsolt*, a Magyar Nemzet munkatársa; *Sárkány Pálné* könyvtáros, II. számú Általános Iskola, Bács; *Simay Norbert*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *Szabó Ernő*, a Népművelés olvasószerkesztője.

**KÖNYVTÁROS
A MŐVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.

Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felélő kiadó: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 81.6830 Budapest, 1981.

Felélő vezető: **Sümeghi Zoltán** igazgató

Terjeszti a **Magyar Posta**. Elfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Csak a lehetőségek nagyvonalúságát, a feladat nagyszerűségét éreztük

**N. RÁCZ
ARANKA**
az Országos
Széchényi Könyvtár
főosztályvezetője

Az 1945 utáni magyar könyvtárügy három nagy országos konferenciára tekinthet vissza: az első 1952-ben, a második 1955-ben, a harmadik 1970-ben adott alkalmat arra, hogy a könyvtárosok széles körű képviselte összefoglalja, megvitassa az időszerű tennivalókat, illetőleg a fejlődés távlatait. Már az évszámok is jelzik a konferenciák összehívásának különböző történelmi körülményeit, az eltérő bel- és művelődéspolitikai viszonyokat, amelyek mindenkor meghatározták a könyvtárakra háruló kötelezettségeket. A három konferencia anyaga rendkívül érdekes olvasmány ma: felidézi a kezdetet, majd az utat, amelyet a magyar könyvtárügy e három évtized alatt megtett. Felsorakoznak előttünk a célok, amelyeket megmért az idő, látjuk, mit helyeselt a történelem és mit vetett el. Szerencsés eset, amikor a célkitűzés megfelel a társadalom valódi igényeinek és a lehetőségeknek, ilyenkor gyorsabb a fejlődés. De van példa arra is, hogy a kitűzött cél ellenére következik be valamely előrelépés, a társadalmi szükségletek súlya alatt, persze lassabban, küzdelem árán. Tanúi e konferenciái dokumentumok a könyvtárosi szemlélet változásának, a könyvtárosi ismeretek terjedésének és a feladatok fokozatos tudatosodásának is. Az előrehaladás, mint másutt, a könyvtárügyben sem egyenes vonalú: vannak torzói, és vannak szomorú mérföldkövei: a meg nem oldott, ma is élő problémák. Akadnak olyanok is, amelyeket meghaladott az idő, mielőtt megoldódtak volna. Talán jobb is így!

Ha azonban az 1952. évi kérdésfelvetéseket összemérjük a 18 évvel későbbiekkel, az 1970. évi konferencián szerepel-

tekkel: érzékelhető az az óriási előrehaladás, amelyet az intézményrendszer kialakulásában, a dokumentumbázis növekedésében, a szolgáltatásokban és nem utolsósorban a szakmai ismeretek színvonalában elértünk. Nem akarom ezzel azt állítani, hogy a célnál vagyunk, hogy időről időre nagyobb szakértelemmel és átgondoltabb irányítással, az együttműködés feltételeinek megteremtésével, az anyagi eszközök folyamatos, a feladat fontosságának megfelelő nagyságrendjével nem tarthatnánk előbbre. De a könyvtárügy természetszerű függvénye az ország gazdasági, politikai, társadalmi életének és ezek meghatározóak fejlődését is. Harminc év egy ember életében nagy idő, egy nép művelődésében egy pillanat. Nem mondhatjuk, hogy ez a „pillanat”, az első könyvtáros konferenciától napjainkig eltelt időszak, nem volt tartalmas.

Pályám egybeesik ezzel a harminc esztendővel. Fiatal, kezdő könyvtáros voltam az első országos könyvtárügyi konferencia idején, most pályám végétől tekintek vissza. Megpróbálom visszaidézni akkori magamat, magunkat, akik akkor kezdtünk könyvtárosok lenni. Az akkori valóságot hűen visszaadni azonban nem egyszerű, az emlékekbe — amelyek mindig torzítanak — óhatatlanul belevegyülnek a tanulságok...

Mindhárom könyvtárügyi konferencián részt vettem: az elsőnek és a harmadiknak az előkészítésében is; az elsőnek előadója voltam, a harmadikhoz előkészítő anyagokat készítettem. Mégis, amire emlékszem, az inkább a könyvtárügyre, kevésbé személyekre vagy külső körülményekre vonatkozik. Nyilván, a téma érdekelt jobban.

Az I. ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI KONFERENCIA megrendezésére az Országos Széchényi Könyvtár megalapításának 150. évfordulója adott alkalmat. Ennek megfelelően ünnepélyes volt a konferencia színhelye is: a Magyar Tudományos Akadémia nagyterme. A tanácskozás alkalmával nagyszabású magyar könyvtártörténeti és könyvtárügyi kiállítás nyílt a Nemzeti Múzeumban. A konferencia előkészítésében és programjában az akkori Népművelési Minisztérium főként az Országos Széchényi Könyvtárra és az ennek szervezeti keretében alig néhány hónappal előbb, 1952.

augusztus 1-én létrehozott módszertani osztályra, az úgynevezett *kabinet*re, a mai Könyvtártudományi és Módszertani Központ elődjére támaszkodott, kifejezve ezzel a nemzeti könyvtár megnövekedett jelentőségét és szerepét a szocialista könyvtári rendszerben.

A konferencia a figyelmet főként az alig három éve szerveződő közművelődési könyvtárakra (akkori kifejezéssel: tömegkönyvtárakra), mint a szocialista könyvtárügy új létesítményeire irányította. E könyvtáraknak az akkori művelődéspolitikai elsősorban a társadalom szocialista világnézetének kialakításában, a „tudatformálásban” szánt fontos, meghatározó szerepet. Ennek megfelelően a tanácskozás elsősorban azokat a módszereket taglalta, amelyek ilyen vonatkozásban hasznosaknak, eredményeseknek ígérkeztek. Példaként a szovjet könyvtárügy szolgált. A konferencia célkitűzéseit, referátumainak mondanivalóját, a hozzászólásokat az akkori voluntarista művelődéspolitikai határozta meg, amely túlságosan leegyszerűsítette az intézmények szerepét a társadalmi tudat alakulásában. E tévedés aztán közismerten visszafogó tényezővé vált a könyvtárügyben is. A lényeg azonban mégis az, hogy ebben a korszakban vetette meg a szocialista művelődéspolitikai közművelődési könyvtári rendszerünk alapjait, s az általa létrehozott közművelődési könyvtárak minden tévút, botladozás ellenére ma közművelődésünk szerves és fontos társadalmi igényt kielégítő részei. Értethető, hogy ez a terület állt akkor a kormányzat érdeklődésének előterében.

A referátumokban benne volt emellett az egész magyar könyvtárügy problematikája is, a helyhiány éppen úgy, mint a tudományos könyvtárakban levő feldolgozatlan állományok, a képzés ügye, a könyvkiadás, a szaksajtó és még sok más kérdés, amelyekre az akkori lehetőségek szerint kerestek megoldást. A tényleges és a gyakorlati könyvtárszervezési feladatokból kevés volt megvalósítható azokban az időkben.

Tény, hogy az I. országos könyvtárügyi konferencia referátumai jól foglalták össze a magyar könyvtárügy előtt akkor álló legfontosabb feladatokat. Ha a túlságosan hangsúlyozott agitációs és propaganda feladatok nem terelték volna el a figyelmet az alapozás feladatairól, talán gyorsabban és eredményesebben juthatott volna könyvtárügyünk előre.

Így látjuk ezt ma. De hogy láttuk akkor? A tényleges erővonalakat korántsem olyan világosan, mint ma. A konferencia minden résztvevője tudta, hogy egy eddig soha nem kínálkozó történelmi pillanatot élünk meg, amikor az új szocialista művelődéspolitikai a társadalom

szükségei alapján kívánja újjáteremteni az európaiktól messze elmaradott magyar könyvtárügyet. Az idősebb, tapasztaltabb könyvtárosok látták a hatalmas szervező munka körvonalait, és látták a nehézségeit is a feltételek megteremtésében. Mint egy a fiatalok közül, magam is csak egy-egy részletet, például a közművelődési könyvtárügyet láttam akkor az egészből. Mivel a fiatalság a nagy dolgokkal szeret foglalkozni, csak a lehetőségek nagyvonalúságát, a feladat nagyszerűségét éreztük, és szilárdan hittünk abban, hogy ezekhez a feltételek folyamatosan megteremtődnek.

Mint a módszertani kabinet munkatársa, *Sallai Istvánnal*, a kabinet vezetőjével együtt egy-egy korreferátum tartására kaptunk megbízást az olvasáspropaganda köréből. Nekem a bibliográfia és ezen belül az ajánló bibliográfia témája jutott. A referátumot előzetesen egy bizottság vitatta meg. Ennek tagja volt többek között *Szekeres Pál*, a minisztérium könyvtári osztályának későbbi vezetője. Az ajánló bibliográfia — sajnos — hitelét veszítette a túlságosan nagy elvárások és a sok rossz bibliográfia miatt. Túl korán kapták a könyvtárak ezt a feladatot, még mielőtt felmerültek volna a társadalmi igények a bibliográfiai tájékoztatás iránt, és a könyvtárakban erre kellően felkészült szakemberek akadtak volna. És persze nem használtak sem a művelődésnek, sem az ajánló bibliográfia megfelelő alkalmazásának maguk a tömegesen termelt bibliográfiák sem.

Nem járt sokkal jobban a katalógizáló program sem (előadója *Goriupp Alíz* volt), amely kénytelen volt a hangsúlyt az olvasói katalógusok szorgalmazására helyezni. (Bár nem hallgatta el a feldolgozatlan állomány nagy tömege miatti aggodalmát és a katalógizáló munka kiterjesztésének szükségességét sem!) Egyetlen felszólaló kérdőjelezte meg, hogy az olvasói katalógusokat elsőbbség illeti meg a nagy állományú könyvtárakban is: *Bóday Pál*.

Ahogy a vitára emlékszem, a hangulat néha feszült volt, például a *Könyvtáros* folyóirat vagy az olvasók számának növelése körüli vitában. Ami pedig saját szereplésemet illeti, amilyen megtisztelő, olyan nyomasztó is volt ez nekem. Nemcsak a lámpaláz kínozott, de az a tudat is, hogy itt én, a fiatal, ismeretlen, a témában is kezdő ember valami olyanról beszélek, amiről csak olvastam, és ezt majd sokan nem veszik jó néven. Rossz érzéseimet a későbbi évek igazolták.

Nekem a konferencia ahhoz adott indítást, hogy a közművelődési könyvtárakban a feldolgozó, a katalógizáló munkát alapvető feladatnak tekintsem a kö-

vetkező években — minden felső szintű rosszallás ellenére is. Ezen az alapon készítettem el a közművelődési könyvtárak katalógusrendszeréről szóló módszertani útmutatót, az első két egyikét a Széchényi Könyvtár módszertani osztályának írott útmutatói közül. Majd a következő években a módszertani osztály keretében létrehoztuk azt a mozgó feldolgozó „brigád” (tagja volt *Sipter Gézané Annus Olga*, *Tárkányi Gyula* és jómagam — egy ideig pedig *Rózsa György* is), amely a legszükségesebb kézikönyvekkel felszerelve utazott megyéről-megyére, és a helyszínen tanította a katalógizálást és szervezte meg a feldolgozó „futószalagot”. (Békés és Szolnok megyében talán még emlékeznek ránk. Sajnos, különböző okok miatt nem sikerült az egész országot végigjárni.) Több minisztériumi előadó megrótt engem ezért, mondván: kivonom magam az „életből”, és merőben apolitikus magatartásból temetkezem a katalógusokba.

A II. ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI KONFERENCIA megrendezésére már 1955-ben, három évvel az első után, sor került. Hogy miért ilyen hamar? Ennek több oka lehetett. Mindenképpen gondolni kell a belpolitikai változásokra. De bizonyára szerepe volt ebben annak is, hogy a szervezetileg és szakmailag kellően meg nem alapozott közművelődési könyvtárak nagy nehézségekkel küszködtek. Kezdtett világossá válni — főként a nagymértékű könyvelvesztések miatt —, hogy a könyvtári belső rend nélkülözhetetlen; hogy csak képzett, könyvtári szakismeretekkel rendelkező könyvtárosok tudnak eredményesen dolgozni; hogy az 1952. évi minisztertanácsi határozat nagy jelentősége ellenére sem elegendő arra, hogy az egész magyar könyvtárügy újjászervezésének alapjául szolgáljon. Lassan érni kezdett a helyzet egy átfogó, rendszert teremtő, új könyvtári törvény megfogalmazására.

A II. országos könyvtárügyi konferencia tematikájában az előzőnél jóval szérelyebb volt. Mindenekelőtt megoldást keresett a közművelődési könyvtárakban jelentkező súlyos gondokra, amelyek főként az állományok elégtelenségében, a könyvkiadás egyoldalúságában, a könyvtárosok képzetlenségében és nem utolsósorban a könyvtári épületek alkalmatlanságában, illetve hiányában nyilvánultak meg. Ez a tanácskozás mondotta ki, hogy a belső rend, a szervezett belső munka nélkül nincs könyvtári szolgálat. Az események utólag és nem is sokára igazolták tehát a Széchényi Könyvtár módszertani osztályának katalógizáló törekvéseit.

A második konferencia indította el hi-

vatalosan a megyei könyvtárak ügynevezett tájismereti gyűjtő és feltáró munkáját. (Első elvi megfogalmazása e sorok írójától származik; lásd a *Magyar Könyvszemle* 1955. évi 1. számát.) Itt jelentették be azt is, hogy a könyvtárosi munkát a minisztérium a jövőben érettségihez és szakmai minimumvizsgálóhoz köti.

A tudományos könyvtárak vonatkozásában a hálózatok kialakítását és a közművelődési könyvtárakkal való együttműködésük fejlesztését szorgalmazta a konferencia. A tervezett első könyvtárügyi alaprendeletet, amely aztán 1956 márciusában jelent meg, ugyancsak ez a tanácskozás vitatta meg.

A II. országos könyvtárügyi konferencia tárgykörében és jelentőségében nem közelítette meg az elsőt. Emlékezetem szerint előkészítése is „falakon belül” történt, a Széchényi Könyvtár módszertani osztálya legfeljebb adatanyagot szolgáltatott a minisztériumi főreferátumhoz. Nagyon kevés emlékem maradt e konferenciáról: elsősorban *Újhelyi Szilárd* kulturált, koncepciózus, jól felépített előadása ragadott meg. Egyébként egy zsúfolt, meleg, levegőtlen terem és bajaikat soroló könyvtárosok képei maradtak meg bennem emlékként.

A III. ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI KONFERENCIA összehívásáig tizenöt év telt el, olyan tizenöt év, amely új korszakot nyitott az ország politikai, társadalmi, gazdasági életében, és új lehetőségeket hozott a művelődés, a korszerű könyvtárügy kifejlesztése terén is. Könyvtárügyünk mai körvonalai lényegében a 60-as években alakultak ki. Létrejött a könyvtáraknak egy bizonyos szervezete: a hálózatok, amelyek ha nem is fogták át a könyvtárügy egészét, de támogatást adtak a fenntartóknak és az irányítóknak. A közművelődési könyvtárügy hatalmas fejlődést ért el ebben a tizenöt évben, lényegében ekkor alakult ki, és kezdett korszerű módszereket alkalmazni. A tudományos és a szakkönyvtárak körében az állománygyarapítás összehangolására történtek kísérletek, az egyre nyomasztóbb helyhiány megoldására felmérések készültek, tervek születtek, és a könyvtári munka gépesítéséről is kezdtek kialakulni az első elképzelések. Ebben az időszakban a nemzetközi könyvtárügy hatalmas változáson ment át az információrobbanás, az információk feldolgozásában és közvetítésében alkalmazott gépi technika következtében.

A 60-as évek vége felé kezdtek nálunk is olyan hangok hallatszani, hogy az 1956. évi könyvtári törvényerejű rendelet már nem ad megfelelő kereteket a fej-

lódéshez, s hogy új, átfogó jogszabályi rendezésre volna szükség. Ennek az új jogszabálynak az elvei azonban még meglehetősen tisztázatlanok voltak.

Az elvek tisztázásához nagymértékben hozzájárult a III. országos könyvtárügyi konferencia előkészítése, amely az eddigieknél alaposabb, minden részletre kiterjedőbb volt. Több témában már évek óta folytak az országos rendezést előkészítő tanulmányok, más témákat a konferencia előkészítése során vettek munkába. Az előkészítő munkabizottságokban a könyvtáros szakemberek százai vettek részt, úgy is, mint a tervezetek előkészítői, úgy is, mint megvitatói. A javaslatok a nemzetközi könyvtárügyi fejlődés irányzatainak figyelembevételével, a hazai viszonyok elemzésére épültek. A konferencia előkészítő dokumentumai jó részt még ma sem avultak el.

A konferencia tézisei kiterjedtek könyvtárügyünk egész problémaszövegére. E problémakataszter felett, de sok hiányossággal küszködő, bár eredményekben sem szűkölködő könyvtári rendszert tükröz, amely azonban az adott körülmények között már nem képes az új kívánalmaknak megfelelni. A konferencia a társadalomnak a könyvtárakkal szemben támasztott követelményei szerint csoportosította a megoldandó feladatokat, a társadalmi szükségletekből kívánta leszűrni a valódi könyvtári fejlesztési követelményeket. E szemlélet kétségtelenül megalapozott, haszna azonban akkor van igazán, ha sikerül a társadalom különféle szektorainak érdeklődését felkelteni az őket szolgáló könyvtárak iránt.

A harmadik könyvtárügyi konferencia

munkálatai tették lehetővé azután az új, 1976-ban megjelent könyvtári törvényerejű rendelet és a vele kapcsolatos részjogszabályok kiadását, amelyek kétségtelenül ismét új fejezetet nyitottak a magyar könyvtárügyben. A magyar könyvtárügy is szerkezeti átalakulás előtt áll. A hálózatos rendszere ma már kiegészítésre, esetleg átalakításra szorul. Előtérbe kerülnek a központi szolgáltatások és bizonyos feladatok központosítása is. Ezt hozza magával a gazdaságosság követelménye és a gépi megoldások alkalmazása. Erre már történt utalás a III. országos könyvtárügyi konferencia vitaanyagában is, de a fejlődés iránya azóta még inkább e felé mutat. A központi megoldások mellett talán soha nem merült fel ilyen súllyal a szervezethez való tartozás követelménye, mint ma. A könyvtárügynek hazánkban is, mint más fejlett országokban *rendszerre* kell válnia, hogy a technika felhasználásával megfelelő csatornákat teremtsen az információk és a dokumentumok áramlásának.

A III. országos könyvtárügyi konferencia előkészítésében mint az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács titkára működtem közre: előkészítő vitaanyagot készítettem, és egyes referátumok, valamint a tézisek megvitatásában vettem részt. E konferencia volt egyébként az 1945 utáni üttörő könyvtáros nemzedéknek utolsó, még viszonylag teljes találkozója. Azóta sokan végleg eltávoztak körünkől az emberi sors kiszámíthatatlan üteme szerint. Az úrt, amelyet maguk mögött hagytak, még nem sikerült betölteni...

N. R á c z A r a n k a

Csákiné szalmája

Nem tévedés, nem elírás e visszaemlékezés címe, hanem szóbotlás, melyet az I. országos könyvtárügyi konferencián követtem el hozzászólásomban, s amely azóta is kísért, figyelmeztet, ha valamihez hozzászóllok. A szóbotlás — vigasztalom magamat — talán megbocsátható, mert olyan felszólalók társaságában, mint *Dienes László, Vértes György, Nemes Dezső, Köpeczi Béla, Kovács Máté*, én, a segédtanítóból átvett „laikus” könyvtáros érthető izgalom közepette mondtam el gondjaimat.

Örvendetes dolog, hogy a könyvtárat ma már sehol sem kezelik Csáki szalmájaként — ehhez a művelődéspolitikai, a társadalom magatartásának változása, saját tevékenységünk s nem utolsósorban a könyvtárosok munkáját összegező, távlatokat nyitó országos szakmai konferenciák sora is hozzájárult. Kérem az olvasót, bocsássa meg nekem, hogy most,

a *Könyvtáros* felkérésének engedve, a konferenciákra való visszaemlékezés ürügyén — azok témáitól kissé függetlenül — néhány tapasztalatomat írom le.

Szűkebb baráti körben régóta hangoztatom, hogy kezdettől fogva elhibázott döntésnek tartottam és tartom ma is azt, hogy a népművelést 1949-ben elszakították az iskolától, s létrehoztak mellette (vagy helyette?) egy olyan intézménytípust, amely a mai napig is keresi helyét, feladatát, s végül is a *nevelési központban* visszatalál az alapvető közművelődési intézményhez, az iskolához. (Természetesen az adott korszak politikai, társadalmi körülményeit, az egyes oktatási és népművelési — majd közművelődési — intézmények, hálózatok alakulásának belső törvényszerűségeit figyelembe kell venni, vagyis a kérdést nem lehet sematikusán kezelni, de mint

**HORVÁTH
GÉZA**
a Tatabányai
Megyei Könyvtár
igazgatója

tény fölött sem szabad szemet hunyni.) Nem véletlenül említettem tapasztalataim sorában első helyen a művelődési otthonok ügyét, mert ehhez szorosan kapcsolódik következő észrevételem, mégpedig az, hogy a könyvtárvezetők, könyvtárosok sok-sok energiáját, munkaidejét kötötte le annak a — helyenként és időnként nagy vehemenciával folytatott — bekebelezési törekvésnek a kivédése, amely a művelődési otthonok részéről a könyvtárhálózatot érte. Mennyi felesleges idő, sok-sok ember elkedvetlenedése, idegrendszerének felőrlődése kísérte ezt az akciót! Véleményem szerint ebben a kérdésben a korábbi könyvtáros konferenciák vajmi keveset tettek.

Mind a szélesebb értelemben vett közművelődésben, mind a szűkebb szakmában, a könyvtárügyben sokkal magasabb színvonalon dolgozhatnánk, ha legalább az új gazdasági mechanizmus bevezetésétől, 1968-tól kezdve közgazdászokat is alkalmaztunk volna, a felső és a közép-

szintű vezetésben egyaránt. A közművelődés egy-egy területére fordított összegek elosztása, felhasználásának közgazdász és népművelő (az utóbbi kategóriába a könyvtáros is beletartozik!) szemmel való együttes értékelése sok — ma is meglevő — gondot eltemethetett volna. Némileg ide tartozik az is, hogy sem az egyetemi oktatás, sem a könyvtárügy felső szintű politikai és szakmai vezetése nem fordított annyi figyelmet a könyvtári munkaszervezés és vezetés kérdésére, mint amennyit az megérdemelt volna. Azok a kezdeményezések, melyek e vonatkozásban születtek, tiszteletreméltóak, de messze elmaradnak attól az oktatási rendszertől, mely a gazdasági terület vezetőképzésében kialakult. Őszintén irigylem (s egyben az ismert gondok miatt sajnálom is) *Szinai-né László Zsuzsát*, aki a könyvtári munkaszervezés ügyében nemrég igen jó összegezést tett le a közművelődési könyvtárak asztalára. (Természetesen ezzel a megállapítással egy percig sem szeretném kisebbiteni *Csúry István*, *Havasi Zoltán* és mások érdemét, de ők elsősorban a tudományos könyvtárak vezetési-munkaszervezési problémáival foglalkoztak.)

Gond, nehézség számos akadt az elmúlt harminckét év során, ennek ellenére úgy érzem, hogy hazánk könyvtárügye óriásit fejlődött, elsősorban azért, mert szorosan kapcsolódott a társadalomhoz, s annak igénye szerint sikerült megújulnia, szervezetében és munkájának tartalmában korszerűsödni. Erre egy kicsit büszkéek is vagyunk, s örülünk, hogy e nagyszerű munkának részesei lehettünk!

Horváth Géza

A IV. országos könyvtárügyi konferencia a Könyvtáros lapzárta után, 1981. június 2—3-án zajlott le Budapesten, a Kertészeti Egyetemen. A magyar könyvtárosok e nagyjelentőségű tanácskozásáról júliustól kezdve számolunk be.

Szerkesztői üzenet

Kreidler Imréné könyvtáros, Tatabánya: A 3/1980. (IV. 4.) KM számú rendelet 3. számú mellékletének 1. pontja értelmében a megyei könyvtárakban a 3521—26 I—II. képesítési fokozatra sorolt dolgozókat 12, a 3527 I—II. képesítési fokozatra sorolt dolgozókat pedig 6 munkanap pótszabadság illeti meg naptári évenként. Ezeket a dolgozókat ugyanis az említett rendelkezés szerint a pótszabadság megállapítása szempontjából tudományos munkakört betöltő dolgozóknak kell tekinteni.

A hivatkozott rendelet 3. számú mellékletének 3. pontja értelmében a megyei könyvtárakban a 3523—27 III—IV. képesítési fokozatra sorolt dolgozókat 6 munkanap pótszabadság illeti meg naptári évenként. Ezeket a dolgozókat ugyanis az említett rendelkezés szerint a pótszabadság megállapítása szempontjából nem tudományos munkakört betöltő dolgozóknak kell tekinteni.

Megjegyezzük, hogy a könyvtárosok pótszabadságáról — tekintettel arra, hogy azt központi rendelkezés szabályozza — a munkaügyi szabályzatban felesleges rendelkezni.

Az első tudományos könyvtárra minősítés után

Beszélgetés Héberger Károllyal

Az 1976-os könyvtári törvényerejű rendelet arról is intézkedett, hogy a szakirodalmi igények kielégítésében és a tájékoztatás nyújtásában kiemelkedő feladatokat ellátó könyvtárakat tudományos könyvtárrá lehet minősíteni. Az alaprendelethez kapcsolódó jogszabály azt is meghatározta, hogy az ily módon minősített könyvtárak között három osztályt (I., II., III.) kell képezni. A *Művelődési Közlöny* 1981/1. számában hivatalos közlemény jelent meg a tudományos minősítést nyert könyvtárak első csoportjáról. Ebből az alkalomból kerestük fel Héberger Károlyt, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatóját, annak a szakbizottságnak az elnökét, melyet a Művelődési Minisztérium hozott létre a tudományos minősítések előkészítésére, hogy eddigi tapasztalatairól tájékoztatást kérjünk tőle.

— *Mi a tudományos könyvtári minősítést előkészítő bizottság célja, milyen körülmények között jött létre, és egyáltalán: mi tette szükségessé létrehozását?*

— A könyvtári alaprendeletek — a törvényerejű rendelet és a végrehajtásáról intézkedő utasítás — csupán általánosan, keretjelleggel intézkedtek a legfontosabb hazai könyvtárak tudományos minősítéséről. A rendeletekbe foglalt elv végrehajtásának szakaszában, amikor a lebonyolítás legjobb módját kellett megkeresni, világossá vált, hogy korántsem lehet mechanikus, formális ismérvek alapján meghatározni, mely könyvtárak jogosultak e rangot, kiemelt szerepet jelző besorolásra. Kollektív szakmai mérlegelésre, többféle szempont egyidejű érvényesítésére van ugyanis szükség. A könyvtári rendszer működéséről hozott 1978-as KM rendelet ezért határozott a tudományos könyvtárra minősítés előkészítését végző szakbizottság létrehozásáról. Ez a nem nagy létszámú, de kellő szakmai tapasztalatokkal rendelkező tagokból álló testület alkalmas fóruma e könyvtárpolitikai döntéselőkészítő munka elvégzésének.

— *Milyen információk, adatok, források birtokában dönt a bizottság, és milyen „menetrend” szerint foglalkozik a könyvtárak minősítésének kérdéseivel?*

— A tudományos minősítésről szóló rendelet végrehajtása érdekében a Művelődési Minisztérium levélben fordult az ágazati fenntartókhoz — a szakértők és a megyei tanácsok vezetőihez —, és azt kérte tőlük, hogy tegyenek javaslatot a tudományos könyvtári besorolás-

ra érdemesnek tartott könyvtárakról. Ez a javaslati alapanyag, mely a művelődésügyi főhatóságok érkezett, természetesen csupán kiindulópontja a munkánknak. Egyik legfontosabb feladatunk az, hogy ezekből a meglehetősen vegyes — hol nagyobb szerénységgel, hol túlságosan lágy szívűen minősítő — fenntartói előterjesztésekből kiválasszuk azokat az intézményeket, amelyek a hazai könyvtári rendszer kulcsintézményeinek tekinthetők, s amelyek valóban nagymértékben hozzájárulnak a nemzeti könyvtári vagyon őrzéséhez, továbbá a szakirodalmi információk szétszórásához. A munka első szakaszában összesen 35 főhatóság 133 könyvtárról szóló javaslatát és az e javaslatok alátámasztását indokoló, úgynevezett *tudományos könyvtári pályázatokat* kell most átvizsgálnunk és megtárgyalnunk. Az előkészítő válogatást, valamint a pályázatok tartalmi és formai teljességének vizsgálatát a bizottságnak a Könyvtártudományi és Módszertani Központban működő titkársága végzi. A könyvtáraknak viszonylag részletes pályázati indokolatot kellett készíteniük: az intézmény funkciórendszerének és állományának leírását, a fel-tárárendszer teljességére és összetételére, a gyarapításra, az állományvédelemre, a szolgáltatásokra, a gépi felszereltségre, a személyzetre és a könyvtári kutatásokra vonatkozó adatokat tartalmaznak ezek az előterjesztések. Az előkészítő bizottság, amely két-három hónaponként tart ülést, alkalmanként 10–15 könyvtár pályázatával foglalkozik, és döntéseit jegyzőkönyvben rögzítve terjeszti a művelődési miniszter elé.

— *Milyen a bizottság munkarendje? Hogyan születnek a határozatok abban az esetben, ha a bizottság tagjainak egy-egy könyvtár megítélésében eltér a véleménye?*

— A szakmai testület működési szabályzata értelmében csak egységes, egyöntetű bizottsági határozat alapján lehet egy könyvtárat a tudományossá minősítésre előterjeszteni. Ez azt jelenti, hogy ha akárcsak egyetlen ellenvélemény hangzik is el, a bizottság vagy elveti a pályázatot, vagy további információkkal kiegészítve egyik következő ülésén újra tárgyalja a szóban forgó minősítés ügyét. Az elfogadott, indoklással alátámasztott besorolási állásfoglalást a bizottság testületi véleményként terjeszti a művelődési miniszter elé.

Ha a könyvtár feltételeit, rangját, állományát érintő vitás kérdések nem

dönthetők el a pályázat alapján, a bizottságnak módjában áll kiegészítő információkat beszereznie. Ilyen esetekben a koordinációs, illetve a hálózati központoktól kérünk kiegészítő szakvéleményt, vagy helyszíni látogatáson szerzett tapasztalatok alapján hozunk előterjesztési határozatot.

— A tudományos könyvtárra minősítésen túl az osztályba sorolás és a könyvtárak szintenkénti csoportosításának kényes kérdését — formális kritériumok hiányában — szintén nyilvánvalóan a bizottságnak kell eldöntenie. Hogyan járnak el ebben a kérdésben?

— Abból a megfontolásból indultunk ki, hogy a könyvtárak tudományos osztályainak megítélésében a legjelentősebb, legnagyobb könyvtárakhoz kell a szóba jöhető intézményeket mérnünk. Ezért foglalkoztunk először azokkal a nagykönyvtárakkal, amelyek nyilvánvalóan a hazai könyvtári rendszer legnagyobb, legkiemelkedőbb intézményei: ezek képezik a tudományos könyvtárak I. osztályának csoportját. Ide tartoznak az Országos Széchényi Könyvtár és az Akadémiai Könyvtár mellett a legnagyobb koordinációs és hálózati központok, a legnagyobb egyetemi könyvtárak. A szolgáltatások, az állomány, a személyi ellátottság ezeknél szűkebb, de még mindig jelentős paramétereit felmutató, ám az I. osztály „szintjét” el nem érő intézmények kerülnek a II. osztályba, azokat a könyvtárakat pedig, amelyeknek vagy értékes állományuk van, vagy egy-egy szűkebb szakterületen aktív szolgáltatásokat nyújtanak, a III. osztályba soroljuk. A minősítések során — s ezt külön hangsúlyozni szeretném — fokozatosan, mintegy az I. és III. osztály közötti „rangsor” kialakulásával létrejön az a „mezőny”, melyhez azután a későbbiekben is viszonyítani lehet.

— Voltaképpen mivel jár egy könyvtár számára a „tudományos” besorolás? Jelent-e valamilyen előnyt, jogosít-e valamiféle sajátos szerep játszására?

— Egyelőre csupán rangot ad, olyan címet, mely a könyvtár presztízsét növeli. Véleményem szerint ennek is van jelentősége, ezen felül a Művelődési Minisztérium a határozat közzétételével egyidőben levéllel fordul a tudományos könyvtárak fenntartóihoz, felhívja a figyelmüket a fejlesztési követelményekre, az igényekre, a meglevő hiányosságokra. Úgy is lehetne talán fogalmazni, hogy a tudományos könyvtárra minősítés a könyvtárpolitika egyik eszköze. Hiszen ez a „tudományos” cím sem örök időkre szól! A könyvtári körülmények, a teljesítmények javulása esetén olyan intézmények is megkaphatják, amelyek korábban nem nyerték el, a színvonal

viszsaesése viszont a rang elvesztésével járhat.

— Említette, hogy a kiinduló lista a fenntartók által előterjesztett könyvtárak „névsorát” tartalmazza. Nem forog-e fenn az a veszély, hogy pótlólag szerepeltetni kell olyan intézményeket, melyek kimaradtak ebből a fenntartói előterjesztésből?

— Dehogynem. Először is tény: akadt néhány igen jelentős könyvtár, amellyel a bizottság — noha az intézmény nyilvánvalóan a tudományos könyvtár I. osztályába tartoznék — eddig azért nem tudott foglalkozni, mert hiányzott a könyvtár pályázati anyaga. Talán most, az első minősítések közzététele után ezek a könyvtárak is „felébrednek”.

Vannak azonban olyan, nagy történeti értékkel rendelkező könyvtárak is, amelyek esetében feltehetően magának a bizottságnak kell kezdeményeznie a tudományos könyvtárra minősítést. Példaként a legnagyobb egyházi könyvtárakat említem. Ezek a nemzeti tudományosság szempontjából mindenképpen számon tartandó, fontos könyvtárak, de esetükben sok olyan „paramétertől” (például gépesítettség, korszerű szolgáltatások), amelyeket az egyéb minősítések alkalmával számításba vesz, el fog tekinteni a bizottság.

— A közzétett első minősítések között néhány nagy közművelődési könyvtár neve is szerepel. Várható-e, hogy a későbbiekben sem csupán a szakkönyvtárak, hanem a közművelődésiek is elnyerik ezt a rangot?

— A tudományos minősítés nem kötik könyvtártípushoz. A Művelődési Közlönyben megjelent, az első tudományos könyvtári minősítésről szóló tájékoztatásban említett közművelődési könyvtárakkal mintegy jelezni kívántuk az igény szintet. Tudomásom szerint továbbí — korántsem azonos színvonalon dolgozó — 9 megyei könyvtár küldött pályázatot a minisztérium felhívására. Mivel a bizottság ülésein az egy-egy nagyobb szakkönyvtári hálózathoz tartozó könyvtárakkal együttesen foglalkozunk (legutóbb az akadémiai intézetek és a múzeumok könyvtárai kerültek sorra), egy későbbi alkalommal ezekkel a közművelődési könyvtárakkal ismételtlen foglalkoznunk kell. Természetesen nem vághatok a területi döntés elé, csupán annyit mondhatok: nincs akadálya annak, hogy más közművelődési könyvtárak is tudományos rangot nyerjenek. A bizottság egyedüleg fog elbírálni minden pályázatot.

— Az eddigi tapasztalatok alapján mikorra várható a felhívásra beérkezett

javaslatok teljes feldolgozása és a döntésről szóló hivatalos tájékoztatás?

— Eddig — a Művelődési Közlönyben felsorolt intézményeket is beleértve — csaknem 40 könyvtárról, a pályázók egyharmadáról született bizottsági döntés. Tekintetbe véve azt, hogy a problémákat okozó kiegészítő információk beszerzése nélkül nehezen elbírálnak

könyvtárak köre épp a II. és III. osztályú besorolások esetében növekszik meg, további 5—6 bizottsági ülésre lesz szükség ahhoz, hogy a birtokunkban levő pályázatokról döntést hozzunk. Remélem azonban, hogy a jövő év tavaszára végzünk ezzel a munkával. Ezt követően a később beérkező pályázatokkal foglalkozunk.

Fogarassy Miklós

Egyes könyvtárak tudományos könyvtárrá minősítése

A könyvtárakról szóló 1976. évi 15. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról intézkedő 17/1976. (VI. 7.) MT számú rendelet 8. §-ának (3) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján — az érdekeltektől miniszterekkel és országos hatáskörű szervek vezetőivel egyetértésben — a következő intézményeket minősítettem tudományos könyvtárrá.

Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára, Debrecen (II. osztály).

Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára, Gödöllő (II. osztály).

Állami Gorkij Könyvtár, Budapest (I. osztály).

Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára, Budapest (II. osztály).

Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely (II. osztály).

Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Budapest (I. osztály).

Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron (II. osztály).

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest (I. osztály).

József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged (I. osztály).

Kertészeti Egyetem Központi Könyvtára, Budapest (II. osztály).

Kohó- és Gépipari Tudományos Informatikai és Ipargazdasági Központ, Budapest (II. osztály).

Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, Debrecen (I. osztály).

Központi Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest (I. osztály).

Közüti Közlekedési és Tájékoztató Központ (KÖTUKI), Budapest (II. osztály).

Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének Könyvtára, Budapest (II. osztály).

Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Politikai Főiskolájának Könyvtára, Budapest (II. osztály).

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest (I. osztály).

Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, Budapest (I. osztály).

Mezőgazdasági és Élelmézésügyi Minisztérium Információs Központja (AGROINFORM), Budapest (I. osztály).

Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc (I. osztály).

Országgyűlési Könyvtár, Budapest (I. osztály).

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, Budapest (I. osztály).

Országos Széchényi Könyvtár, Budapest (I. osztály).

Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Pécs (II. osztály).

Somogyi Könyvtár, Szeged (I. osztály).

Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Szeged (II. osztály).

Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára, Veszprém (I. osztály).

Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Intézet (VIZDOK) Könyvtára, Budapest (II. osztály).

A felsorolt könyvtárak tudományos könyvtárrá minősítése visszavonásig érvényes. A további minősítésekről a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről szóló 5/1978. (XII. 12.) KM számú rendelet 19. §-a alapján létrehozott bizottság javaslatait figyelembe véve, a későbbiekben fogok intézkedni. (28. 138/1980.)

Korcsog András s. k.

művelődési minisztériumi államtitkár

(Megjelent a Művelődési Közlöny 1981. évi 1. számában.)

Lesz-e műhely Miskolcon?

„Könyvtárügyi érdek — írja Papp István Kutatóműhelyek című tanulmányában —, hogy a kulcsszerepet betöltő és a megfelelő fejlettségi szintet elért, a szükséges adottságokkal rendelkező könyvtárak kutatóműhelyekké is alakuljanak, s hogy az arra képes és érdemes gyakorló szakemberek tudományos színvonalon foglalkozzanak a szakma elméleti és gyakorlati kérdéseivel.” (= Könyvtári kutatások. Bp. 1978. OKDT) Való igaz, könyvtárügyünk létérdeke, fejlődésének egyik feltétele, hogy a gyakorlati tapasztalatok általánosítása, elméleti feldolgozása megtörténjék, hogy a gyakorlati tevékenységet elemző, tudományos módszereket alkalmazó kutatások támasszák alá.

Bár a könyvtárakban folyó kutatások statisztikai adataiból sok mindent meg tudhatunk e tevékenység irányáról, megoszlásáról, fejlődéséről vagy éppen stagnálásáról, érdemes egy kicsit közelebbről is megvizsgálni egy-egy intézményhálózat vagy régió ilyen fajta munkáját. A miskolci könyvtárak — például a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára és a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár — több vonatkozásban országosan ismertek. Nyugodtan nevezhetők — a bevezető idézet fogalmazása szerint — „kulcsszerepet betöltő”, „a szükséges adottságokkal rendelkező” könyvtáraknak. Érdemes és érdekes tehát megtekinteni, bemutatni őket mint alkotóműhelyeket is.

*

Miskolc. Nevéhez bárhol az országban könnyen hozzáfűzik az Avas, Tapolca, Lillafüred, a Nehézipari Műszaki Egyetem és a Lenin Kohászati Művek nevét. Köztudomású, hogy a város Budapest után hazánk legnagyobb városa. Az odaérkező látogatót mégis meglepi a Bükk völgyében elterülő, lüktető nagyváros látványa. Több mint 200 ezer ember él, dolgozik, tanul Miskolcon, sőt nappal — mint minden nagyobb városunkban — még tovább növekszik népessége a környékről bejáró dolgozó, ügyintéző emberek sokaságával. A város arculatán ugyan még a régi foltok és az új színek váltakoznak, mégis az uralkodó már az új. A várost több száz könyvtár szolgálja milliós könyvállománnyal.

A NEHÉZIPARI MŰSZAKI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA egyidős az 1949-ben alapított egyetemmel. Jelenlegi helyét 1969-ben kapta, a gondosan megtervezett, a könyvtár funk-

cióinak megfelelő, modern kívánalmak szerint kialakított, önálló épületben. A könyvtár elsősorban az egyetemi oktatók, kutatók, hallgatók szakirodalmi ellátását végzi, emellett azonban országos feladatkörű szakkönyvtár is a bányászati és a kohászati tudományokban, és regionális feladatokat lát el Észak-Magyarország területén a műszaki és a természettudományokban.

Az egyetem fontos és meghatározó szerepet tölt be a város, illetve a régió kulturális és gazdasági életében. Tudományos központ. Három egyetemi — bányamérnöki, kohómérnöki, gépészmérnöki —, két főiskolai — kohó- és fémipari, vegyipari automatizálási — karán okleveles mérnökképzés, szakmérnök továbbképzés és többféle szakosító képzés folyik. Az oktatási tevékenységgel legalább azonos súlyú a tudományos kutatómunka. A kutatások nagy része az országos távlati tudományos kutatási tervben (OTTKT) foglalt kutatási főirányokhoz, országos és tárcaszintű célprogramokhoz kapcsolódik. Emellett az egyetemen regionális célokat szolgáló kutatások is folynak. A tanszékek nagyon sok kutatást végeznek a borsodi bányaiipari, kohóipari, gépipari, vegyipari üzemek, vállalatok részére. A marxizmus—leninizmus tanszék is több, Borsod megyéhez kötődő társadalomtudományi kutatási témán dolgozik. A hallgatók részére is többféle lehetőség nyílik — tudományos diákkörök stb. —, hogy elmélyült ismereteket szerezzenek, és megismerjék a tudományos kutatás módszereit is. (Lásd a *Nehézipari Műszaki Egyetem* című kötetet. Szerk. Zsildai József, Miskolc. 1979.)

Az egyetem tudományos központi szerepe, sokirányú tevékenysége a központi könyvtár tudományos munkáját inspiráló egyik fontos tényező. A másik tényező, amely a központi könyvtár kutatómunkáját befolyásolja, az, hogy egy világviszonylatban is párját ritkító, XVIII. századi alapítású műszaki-természettudományos gyűjteménnyel is rendelkezik. E küllöngyűjtemény, a *Selmeci Múemlékkönyvtár* az egyetem ősenek, a selmeci Bányászati és Erdészeti Akadémiának szinte hiánytalanul megmaradt állományát tartalmazza az 1735 és 1918 közötti időszakból. A mintegy 45 ezres állomány háromnegyed része található Miskolcon, a többi a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem könyvtárában. (Lásd Zsámboki Lászlónak a *Selmeci Múemlékkönyvtár* című munkáját, amely a

Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának kiadásában, 1976-ban jelent meg.)

A gyűjtemény eredeti állapotát tükröző elrendezés érdekében a könyvtár munkatársai számára magától értetődő feladatként adódott az állomány kialakulásának, könyvtári kezelésének megismerésére irányuló vizsgálatok megindítása. A rendezéssel, kiegészítéssel együtt járt a könyvtár történetével való foglalkozás is. A gyűjtemény anyaga, tartalma óriási lehetőséget kínált a szakma számtalan vonatkozásának tudománytörténeti tanulmányozására. A Selmeci Műemlékkönyvtár könyvtártörténeti kutatásait, az állományra alapozott, illetve azzal kapcsolatos tudománytörténeti kutatásokat dr. Zsámboki László végzi. Kutatásainak eredményeiből hadd emeljem ki a XVIII. századi francia—magyar bányászati-kohászati kapcsolatokat kibogozását, a híres *Delius-mű* (C. T. Delius, a Bányászati Akadémia első bányaműveléstani professzora *Anleitung zu der Bergbaukunst* című művéről van szó) francia kiadásának történetét és a francia bányászatra gyakorolt hatásának kifejtését, a Selmeci Bányászati Akadémia könyvtárának történetét, a gyűjtemény elemzését, a magyar ásványvagyon történeti alapjainak lefektetését.

A Selmeci Műemlékkönyvtár nem lezárt gyűjtemény. Ma is állandó gyarapítására törekszenek az eredeti gyűjtőkörnek megfelelő, 1918-ig megjelent művek beszerzésével. Nemcsak a különgyűjtemény gondozása történik azonban körültekintő, elemzéseken alapuló munkával, hanem az egész könyvtári állomány kialakítása is. Az egyetemen folyó kutatások szakirodalmi alátámasztását szolgálja az állománygyarapítási és a szak tájékoztató tevékenység is. E tevékenységgel a könyvtár szakreferensi munkakört betöltő szakemberei — kohómérnökök, bányamérnökök — foglalkoznak. A várható igények feltérképezésével elemzik a szakterületek publikációs trendjeit, de vizsgálják az új információhordozók beillesztését is az információs bázisba, valamint azt, hogy a tájékoztató szolgáltatások előállításában, felhasználásban a kooperációs megoldásoknak milyen gyakorlati és elméleti kérdései játszanak szerepet.

Az egyetemi könyvtárban — úgy tűnik — egységes szerkezetben, egymást támogatva, illetve kiegészítve folyik a szaktudományi és a tudománytörténeti kutatás. A tevékenység kialakulásának feltételeiről, folytatásának ösztönző és gátló tényezőiről dr. Zsidai Józseffel, a könyvtár igazgatójával beszélgettünk.

Az egyetemi könyvtár — mondotta — minden tevékenységével az egyetem cél-

jainak megvalósítását szolgálja. E tevékenységnek természetesen fontos részét képezi a kutatómunka is. E nélkül nem volna teljes a „szolgálat”. A kutatómunka viszont csak megfelelő feltételek között folytatható eredményesen. Ezek: épület, állomány, technológia, személyzet. Könyvtárunk mindezekkel rendelkezik is, de szólni kell még egy-két nagyon fontos dologról. Nevezetesen a tervszerűségről és arról, hogy ezt a kutatómunkát, illetve eredményeit igényeljük, és nemcsak anyagilag, de eszméileg is támogassák az egyetem vezetői, oktatói. Az egyetem professzorai, politikai, társadalmi, gazdasági vezetői az ősi bányáskultúra folytatására ösztönöznek — ehhez járulnak hozzá a mi tudománytörténeti kutatásaink. A bányáipar, a kohó- és gépipar jelenlegi fejlesztéséhez végzett egyetemi kutatásokat a könyvtár szakreferenseinek irodalomfeltáró, állományalakító tudományos segédmunkája segíti elő. A központi könyvtár kinevezett kutatóhelyként működik az egyetemen belül, ez egyrészt alapja, másrészt elismerése is az itt folyó kutatómunkának. Az eredmények hasznosítására, publikálására szintén van lehetőség. A könyvtár munkatársainak számos publikációja jelent meg a *Nehézipari Műszaki Egyetem Közleményei* című kiadványsorozatban, a helyi és az országos szaklapokban, valamint szép számmal külföldön is.

A könyvtárunkban folyó, eléggé összetett gyakorlati és elméleti tevékenység nemcsak a könyvtáron és az egyetemen belüli szoros együttműködést és szervezettséget követeli meg, hanem az intézmények közötti, országos, sőt nemzetközi kooperációt is. Utalok itt például a kohászati információellátás céljából a tervező intézetekkel, vállalatokkal kialakított együttes munkánkra. Az ilyen jellegű kísérleti munkáink képezik az alapot a szakkönyvtári-információs tevékenység együttműködési módszerének elméleti megfogalmazásához, általánosításához.

Mondandómat azzal kezdtem, hogy a központi könyvtár minden tevékenységével az egyetemet szolgálja, törekvéseink azonban — s ez nem ellentmondás — az egész könyvtárügy fejlesztését szolgáló elméleti és gyakorlati tevékenységre irányulnak — hangsúlyozta végül Zsidai József.

A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára az együttműködésen alapuló tevékenysége révén máris szép eredményekről adhat számot országos és szakterületi vonatkozásban egyaránt. Zsidai József több írásában foglalkozik ezzel a kérdéssel, e problémakör első sorban az ő kutatási területe. De leg-

alább ekkora jelentőségű az együttműködés kérdése a szűkebb hazát, a város más nagy könyvtáraiban folyó kutató tevékenységet illetően is. Vannak olyan területek, amelyek nemcsak lehetőséget kínálnak az együttműködésre, de meg is követelik azt.

Az egyik ilyen terület a *helytörténeti kutatás*. A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár nagy erővel állt ennek szolgálatába. A helytörténeti gyűjtemény kialakítása, az állomány teljessé tétele, feltárása — dr. Tóvári Judit osztályvezető szerint — a megyei könyvtár kiemelten kezelt feladatai közé tartozik. Az állomány kialakítása és feltárása nem csekély erőfeszítést, elmélyült elemző és kutató munkát igényel. Önmagában azonban a helytörténeti gyűjtemény létrehozása nem elégíti ki a szakmai és a társadalmi igényeket. Nyilvánvalóan hozzátartozik e feladathoz a dokumentumokban rejlő ismeretek feltárása, tudományos módszerekkel történő elemzése, közreadása is. Úgy tűnik, hogy eddig a megyei könyvtár helytörténeti feladataira szánt szellemi és anyagi erőforrásainak nagy részét a gyűjtemény kialakítása és feldolgozása kötötte le. Nyilvánvalóan tekintélyes munkát követel a *Borsod-Abaúj-Zemplén megye irodalma a sajtóban* című, negyedévenként közreadott bibliográfia és az egyéb tematikus bibliográfiák összeállítása is. Az erők megsokszorozódása érhető el, s bizonyára az eredményeket is növeli majd, ha az érdekelt könyvtárakkal és intézményekkel közösen sikerül létrehozni a megyei könyvtár terveiben szereplő szakterületi együttműködési kört. Egyebek között a Tiszáninnen Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeivel (Sárospatak), a Nehézipari Műszaki Egyetem szociológiai kutatócsoportjával, a Miskolci Akadémiai Bizottság történeti munkabizottságával, a Léway József könyvtárral stb.

A LÉWAY JÓZSEF KÖNYVTÁR, a miskolci iskolák muzeális gyűjteménye — a városi tanács fenntartásában — külön is említésre méltó: XVIII—XIX. századi gyűjtésű történettudományi, nyelvészeti, pedagógiai, filozófiai, vallástudo-

mányi állománya nem csak a helyismereti kutatások műhelyeül szolgálhat.

A MISKOLCI VÁROSI KÖNYVTÁR a József Attila Klubkönyvtár kiállításának megtekintésére csábított. *Haiman György* tipográfus és könyvtervező válogatott műveit mutatta be a látogatóknak. A könyvtárnak nem ez az első ilyen kiállítása. Megnyitása, 1971 óta külön kiállítóterme van, amelyben szinte hónapról hónapra rendez a város határain is túlmutató vonzású és értékű képzőművészeti tárlatokat, könyvművészeti és grafikai bemutatókat. E tevékenységének szerves kiegészítéseként évek óta rendszeresen gyűjti a képzőművészeti könyveket, diapozitívokat, reprodukciókat. Gyűjti és kölcsönzi. (Lásd *Arató Antal* cikkét is a Könyvtáros 1979/11. számában.) *Hernádi Istvánnén*nek, a Miskolci Városi Könyvtár igazgatójának szerény szavaiból is kitűnt, hogy a ma már igen nagy értéket képviselő, igényesen alakított képzőművészeti tár létrehozásában, a szolgáltatások kialakításában igen sok tapasztalat gyűlt össze. E tapasztalatoknak a rendszerezése, elemzése és közreadása beilleszkedhet a nagykönyvtári állománycsoportok, szakrészlegek állományalakítással kapcsolatos kutatási feladataiba. Műhely ez a javából! Ráadásul a városi könyvtár műhelytevékenységének kiadványokban is testet öltő dokumentumaival szintén volt alkalmunk megismerkedni. A könyvtár még 1964-ben *Borsod-Miskolci füzetek* címmel sorozatot indított, amelyben eddig tíz kötet jelent meg: olyan színvonalas kiadványok, mint például *Kabdebő Lóránt* írása Szabó Lőrinc indulásáról vagy *Miklós Róbert*é Léway életútjáról.

*

Munka és eredmény, tervek és gondok, lehetőségek és kívánalmak — nagyon röviden így foglalható össze tudósításom a miskolci könyvtárakban látottakról, hallottakról. A beszámoló címében megfogalmazott kérdésre az elmondottak alapján — úgy gondolom — ez a válasz: van is műhely Miskolcon, és összefogással még színvonalasabbá, még sokoldalúbbá tehető.

Billédi Ferencné dr.

Könyvtári megfigyelések

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatói osztálya 1979 őszén elhatározta, hogy a *Könyvtár és társadalmi környezete* című több éves vizsgálatorozat keretében — a további kutatások előkészítéseként — megfigyeléseket végez közművelődési könyvtárakban. elsősorban adat- és információgyűjtés céljából.

Látogatók és meglátogatottak

Vizsgálatunk országos jellegű, korlátozottan reprezentatív mintán alapul. Ez a tény behatárolja ugyan megállapításaink érvényességi körét, mégis úgy véljük, hogy az így szerzett információk több vonatkozásban is messze túlmutatnak a megfigyelt és elemzett könyvtárakon.

Külső munkatársaink a megbízólevéllel és a vizsgálati szempontokkal 1980. január 31-én (csütörtökön), február 8-án (pénteken) és március 18-án (kedden), összesen tehát három alkalommal (a forgalom esetleges hullámzására gondolva: hó végén, hó elején, hó közepén, valamint hét végén, hét elején, hét közepén) kerestek fel tíz „A”-típusú (Békéscsaba, Eger, Hódmezővásárhely, Kaposvár, Nagykanizsa, Nyíregyháza, Pécs, Szentendre, Szombathely, Tatabánya), tizen-nyolc „B”-típusú (Ajka, Bácsalmás, Balassagyarmat, Csongrád, Gödöllő, Gyöngyös, Kazincbarcika, Kiskunhalas, Kőszeg, Kunszentmárton, Mezőtúr, Monor, Orosháza, Oroszlány, Paks, Sárorospatak, Sárvár, Székesfehérvár), nyolc „C”-típusú (Bóly, Fadd, Izsák, Nádudvar, Nyergesújfalu, Poroszló, Pustaszabolcs, Taksony), valamint öt szakszervezeti könyvtárat (diósgyőri Vasas, győri Vagon- és Gépgyár, komlói Bányász, óbudai Magyar Hajó- és Darugyár, székesfehérvári VI-DEOTON). Megjegyzendő, hogy az „A”- és „B”-típusúak esetében kizárólag a központi könyvtárra, annak is csak a felnőtt részlegére irányult a megfigyelés, a „C”-típusúakban viszont értelemszerűen nem volt szétválasztható a gyermek- és a felnőtt részleg.

Megbízottaink a könyvtárakban a nyitástól a zárásig terjedő időben, a kapott megfigyelési szempontok szerint rögzítették a nap eseményeit. A megfigyelt helyszínről adódó torzítások lehetőségével (s így a valóságosnál ideálisabb képpel) már a vizsgálat indítása előtt számoltunk. E feltevéseinket részben megerősítették a készült „jegyzőkönyvek” is.

Meg kell említenünk azt is, hogy külső

munkatársaink leírásai a könyvtárosok körében meglepően sok — a vizsgálattal szemben megnyilvánuló — ellenérzésről tanúskodtak, és a munkánkkal valamelyest szolidaritást vállaló könyvtárosok száma is igen csekély volt. A megfigyelések neuralgikus pontja — érthetően — az időmérleg-felvétel volt, amelyet többen bújtatott munkaidő-fényképként, a magánszférába való közvetlen beavatkozásként fogtak fel, holott elkészítésére senkit sem köteleztünk.

A vizsgálat alapján nemcsak az elemzésben szereplő közművelődési könyvtárakról, hanem a rajtuk túlmutató általános tendenciákról is szeretnénk képet adni.

Könyvtárkép — belülről és kívülről

A könyvtárosokban élő könyvtárkép megismerése végett megkérdeztük őket: megítélésük szerint mi a könyvtár szerepe? A kérdésre adott válaszok nemcsak a könyvtár társadalmi szerepéről és az intézménnyel szemben támasztott követelményekről szólnak, hanem a pályán tevékenykedők változatos összetételére, széles körére is utalnak, hiszen a „nem tudom”-tól, a leegyszerűsítő feleleteken át az egészen árnyalt válaszokig szinte mindenféle megfogalmazás megtalálható a feleletek között. A válszadók többsége a könyvtár ideológiai, agitativ-propagandisztikus funkcióit állította előtérbe, olyannyira, hogy a kulturális értékek gyűjtő, tároló, feldolgozó és közvetítő-szolgáltató funkció, illetve az oktató, nevelő, képző feladatkör csak ezután következik, nagyjából azonos hangsúllyal. Viszonylag kevesen említették a könyvtár emberbaráti, karitatív szerepének fontosságát.

A megkérdezett járőkelők, könyvtárhasználók válaszainak tükrében megállapítható, hogy a könyvtárak léte formálisan beépült a vizsgált településeken lakók tudatába (pontos helymegjelölést adott róluk a megkérdezettek nagy többsége). Külön ki kell emelni, hogy a könyvtár helyéről azok is tudtak, akik soha nem voltak könyvtári tagok. Azt is tapasztaltuk azonban, hogy még az „A”-típusú könyvtárak esetében is a hagyományos kölcsönkönyvtár-kép él a megkérdezettekben, s kevésbé vagy egyáltalán nem ismerik az alaptevékenységeiket: nem ismerik az alaptevékenységeiket, mellett létező vagy azt kiegészítő egyéb szolgáltatások körét.

A járőkelők — könyvtártípusától függetlenül — megközelítőleg azonosan íté-

ték meg az olvasótábor összetételét. Szerintük a könyvtárhazználók zöme a fiatal (diák) és az idős (nyugdíjas) korosztályból verbuválódik, ám a helyzeténél fogva legtevékenyebb, nagy társadalmi súlyú középkorosztály aránya nem számottevő.

A könyvtárak tárgyi, technikai, apparátusbeli felkészültségét a *Mennyire elégedett a könyvtári szolgáltatásokkal?* kérdéssel mértük fel, amelyre az olvasók többsége teljesen, illetve átlagosan elégedett válaszokat adott. Ugyanakkor itt is számolnunk kell a szolgáltatások kölcsönzésre leszűkített értelmezésével, amely megítélésünk szerint behatárolja a kedvező vélekedések érvényességi körét.

A könyvtáros—olvasó kapcsolatát a „B”-típusú könyvtárak esetében a megkérdezetteknek csaknem a fele ítélte jónak, a másik 50 százalék véleménye azonban kedvezőtlen volt („közömbös”, „rossz”, „nincs kapcsolat”). Az e válaszok mögött rejlő olvasói beállítottság igen sokféle lehet. Nehéz eldönteni, hogy melyik olvasó igényli vagy tűri el a könyvtáros által kezdeményezett „kapcsolatot”. Mégis dönteni kell, s lehetőleg a legkedvezőbbben. Úgy tűnik, a könyvtárosok egy része — feltehetőleg a kockázattól félve — nem vállalja a döntés súlyát, esetleges kellemetlen következményeit. Ennek tulajdonítjuk a magas számot elérő „közömbös” plusz „nincs kapcsolat” típusú olvasói visszajelzéseket is. Ám azt sem vitatjuk, hogy a könyvtárosok elzárkózásán kívül az olvasók elzárkózása is meghúzódhat e jelenség mögött. Ezt a nézetet erősíti az is, hogy a megkérdezett olvasók — egy kivétellel — elegendőnek tekintették a könyvtárosok segítőkészségét. Ezen belül elenyésző a „kelletlen” segítségadás minősítés, a legnagyobb súllyal a segítségnyújtást átlagosnak ítélt válaszok szerepeltek. Az „A”-típusú könyvtárakban a „szolidáris” még versenytársa lehet az „átlagosnak”, a „B”- és „C”-típusúak esetében mindez nem mondható el.

Megállapítható volt, hogy a könyvtári kiadványokat elsődlegesen nem az öndokumentálás igénye szülte, hanem az információközlésen, ajánlásan túl az olvasókkal, az érdeklődőkkel való kapcsolat-teremtés és -tartás szándéka is. E helyes szándék ellenére sok helyen nem tudják megtalálni a módját és hangnemet annak, hogyan szólítható meg nem hivatalosan az olvasó úgy, hogy személyesen is kötődjék az adott kiadvány által a könyvtárhoz. Ilyen jellegű törekvés szinte kizárólag a gyermekkönyvtárak némelyikében volt fellelhető. (Önmagában nem lehet hivatkozási alap a kiadványok tartalmi, esztétikai minőség-

gét illetően a rossz anyagi, technikai háttér, mivel ellenpéldának a nehéz körülmények között megjelenő, színvonalas munkák egész seregét tudjuk említeni.)

Igaz, nagyon kevés a kirívóan csúnya vagy céljának nem megfelelő kiadvány, de az is igaz, hogy hiánycikk a kiugróan szép, céljának nagyon megfelelő munka is. Ebből adódóan többnyire a sem túl rossz, sem túl jó kiadványok uralják a terepet. Megítélésünk szerint számos helyen érződik a szerkesztői készség és az ötletek hiánya, szürkeség, s féltő, hogy ez utóbbi a könyvtár—olvasó viszonyra, kapcsolatra is kihat, illetőleg kihathat.

Mi történik egy nap a közművelődési könyvtárakban?

Amikor munkatársaink 1980. március 18-án, kedden „kirajzottak”, arra gondoltunk, hogy egy jelenségszintű, pontos leírás nyomán a lényeg is megrajzolható. Feltételeztük, hogy jelenlétük nem lesz „zavaró momentum”, azaz a „műszer” nem jelent olyan mérvű beavatkozást, amely megmásmítja a „mérés” eredményeit, hiszen a könyvtár a társadalmi nyilvánosság tere, s egy „idegen” megjelenése nem okozhat akkora zavart, mint például egy hivatalban.

Milyen jelenségek rögzítése adja ki a nap viszonylag hű képét? (Bizonyosak voltunk abban, hogy a könyvtárosok véleménye, ítélete eligazít arról, hogy például másnak látják-e valamiben a megszokotthoz képest a vizsgált napot.) Ezekre gondoltunk: a könyvtárhazználók közül hányan fordulnak meg, hányan kölcsönöznek és hányan élnek a helyben-olvasás lehetőségével? Mettől-meddig tart a csúcsidő? Kik azok, akik használják a vizsgált napján a könyvtárat, milyen foglalkozási kategóriába tartoznak? Milyen típusú olvasmányokat kölcsönöznek a nap legforgalmasabb időszakában? Milyen referenzkérdések futnak be a különböző könyvtártípusokban e napon? Végül: mik azok az igények, amelyeket a könyvtár nem tud kielégíteni, azaz, melyek az előjegyzett könyvek? Ezekből a részletekből áll össze a „közelkép”. Gyorsfotó ez, nem a részletek aprólékos kidolgozására törekedett, nem is retusáltuk, amolyan „nyerskép” kerekedett belőle. Leolvasható róla azonban például az, hogy a hét elejét a könyvtárosok forgalmasabbnak ítélik, mint a hét közepét vagy a hét végét.

A vizsgált tíz „A”-típusú könyvtárban 179 szakképzett, főfoglalkozású könyvtáros dolgozik (középfokú szakképzettséggel rendelkezik 99, felsőfokúval 80), azaz elmondhatjuk, hogy egy-egy könyvtárban átlagosan majdnem 18 szakképzett

könyvtáros elégti ki 97 olvasó igényeit egy átlagos forgalmú napon. Ezen a nem „finomra csiszolt” optikán keresztül úgy látjuk, hogy a könyvtárosok nincsenek túlterhelve az olvasók közvetlen kiszolgálásával. Egy másik vizsgálat (*Baranyi Imre—Pápay Zsuzsa: Kísérlet a könyvtári tájékoztatás színvonalának mérésére. Kulturális Minisztérium Tudományos Koordinációs Bizottság, 1980. 53. l.*) tapasztalatai alapján mégis azt mondhatjuk, hogy az olvasókkal való foglalkozás nem eléggé differenciált.

A „B”-típusú könyvtárak 5 szakképzett könyvtárosára 43 olvasó jut olyan napon, amely nem különbözik lényegesen a többitől.

Nyilván nem okoz meglepetést, hogy a kis települések könyvtárainak mindegyikére nem jut szakképzett könyvtáros (a hét vizsgált könyvtárban 5 szakképzett könyvtáros működik), akiknek egy átlagosnak mondható napon 12 olvasót kell ellátniuk. Felvetődik a kérdés, hogy ilyen személyi feltételek mellett az alapellátás milyen szinten, milyen minőségben látható el? A válasz: a kistérségek az infrastrukturális elhanyagoltságuk mellett a kulturális ellátottság tekintetében is hátrányos helyzetben vannak.

A látogatók foglalkozási megoszlása azt az összefüggést mutatja, hogy a megyei könyvtárak látogatói között a szellemi foglalkozásúak aránya nagyobb a munkásokénál, a „B”-típusú könyvtárakban kiegyenlítettebb a kép, míg a „C”-típusú könyvtárak több munkást látnak el könyvvel, mint szellemi dolgozót. Más oldalról vizsgálva az összefüggést, kitűnik, hogy a kisebb településeken élő munkások könyvtári ellátása nem megfelelő. Azokban a könyvtárakban („A”- és „B”-típus), ahol az állomány nagyobb, és egy könyvtárosra kevesebb olvasó jut, azaz jobban figyelembe lehetne venni a munkásolvások igényeit, kevesebben fordulnak meg közülük. A tanulók a könyvtárlátogatók felét teszik ki, arányuk a vizsgált „C”-típusú könyvtárakban a 70 százalékot is meghaladja.

A kölcsönzött művek listájából megállapítható, hogy az olvasmányszerkezetet a szépirodalom uralja, a társadalomtudományi művek aránya pedig kétszerese a műszaki és a mezőgazdasági könyvekének.

Az előjegyzéssel kapcsolatos gondok mögött egyrészt a konzervatív ízlésű lektúrolvasók igénye (például *Cronin, Mitchell*) és a könyvvállomány összetétele közötti eltérés húzódik meg, másrészt viszont a könyvkiadás-könyvrendelés rugalmatlansága, s bizonyos művek szűkösen megállapított példányszáma okozza a nagy keresletet. (*Kádár Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig; Buda Béla: Em-*

pátia; Mérei Ferenc: Közösségek rejtett hálózata stb.)

A tájékoztatás szintje jelzi, hogy milyen mélységben foglalkozik az olvasóval a könyvtáros. E téren kiugró elsőbbsége van az adat- és dokumentumszolgáltatásnak, valamint az irodalomkutatásnak, míg a tanácsadás és az ajánlás iránt alig észlelhető igény.

Hogyan tölti el egy napját 259 könyvtáros?

A 36 könyvtárból 301 könyvtáros készített időmérleget, ezek közül 259 volt értékelhető. Arra voltunk kíváncsiak, hogyan osztják be a könyvtárosok a nap 24 óráját, pontosabban milyen tevékenységeknek adnak helyet ez idő alatt. (Az időmérleget a könyvtárosok maguk készítették el, vizsgálatunk keretei ugyanis nem tették lehetővé azt, hogy megfigyelésekkel egészíthessük ki a leirtakat. Időmérlegünk úgynevezett *tegnap-interjú*, azaz a könyvtárosok írásos önbeszámoló formájában emlékeztetből regisztrálták tevékenységeiket.)

Március 18-án (ez harmadik „kirajzásunk” időpontja) töltötték ki munkatársaink az időmérleget március 17-re, tehát az előző napra vonatkozóan. A nyert adatok egy *hétfői* napot mutatnak be, jellemzőit azonban semmiképp sem kívánjuk általánosítani a hét többi napjára, hiszen az a tény, hogy e nap a heti pihenőnap után következik, befolyásolja a tevékenységszerkezetet. S minthogy adásnap is volt a televízióban, e nap nem tekinthető „szabályos” hétfőnek.

Időmérleglapunk kronologikus sorrendben kérte az írásos önbeszámolót, megelégedve a durva (azaz félórás) bontással. Az időrendi beszámolók többnyire megkönnyítik a visszaemlékezést. Néhány időmérleg-vizsgálat tapasztalata mégis arra int, hogy azon tevékenységek időtartamát, amelyeket viszonylag gépiesen végeznek a megkérdezettek, rövidebbnek, azokat viszont, amelyeket tudatosan vagy szokatlan élményként élik meg, hosszabbnak érzékelik és jelölik a valóságosnál. (Megkérdezettjeink közül néhányan például a testápolást nem említették, de akadtak olyanok is, akikről az derült ki, hogy egész nap nem ettek.) Mindezen pontatlanságok, torzítások és esetleges ellenőrizhetetlen szépitések ellenére is érdemes közelebbről szemügyre venni a könyvtárosok időhátztartását.

A 259 megkérdezett közül 230 nő (89 százalék) és 29 férfi (11 százalék) volt. Ez az arány hozzávetőlegesen megfelel a pályán tevékenykedők nembeli megoszlásának. „A”-típusú (megyei) könyv-

tárban dolgozik 155 megkérdezett, 81-en töltötték ki időmérleget azok közül, akik „B”-típusú könyvtárban tevékenykednek, a „C”-típusú, alapellátást nyújtó (községi) könyvtárakból 9 könyvtárosi időmérleg érkezett, a szakszervezeti könyvtárakból pedig 14 könyvtáros adott képet arról, hogyan telik el egy napja.

A könyvtárban folyó munkát 18-féle tevékenységre bontottuk: 1. Statisztika, 2. Kölcsönzés, 3. Olvasószolgálat, 4. Címleírás, 5. Katalóguskészítés, 6. Leltározás, 7. Bibliográfia összeállítása, 8. Könyvrendeztetés (visszaosztás), 9. Olvasók értesítése, 10. Olvasók segítése (tanácsadás, válaszolás kérdéseikre olyankor, amikor a könyvtáros éppen nem kölcsönzött, vagy nem tájékoztatót, hanem más munkái közben fordultak hozzá), 11. A tájékoztató címszó alá került a folyóiratok, napilapok áttekintése, egy-egy könyv átlapozása, 12. Rendezvény, 13. Értekezlet, 14. Könyvtárközi kölcsönzés (ez is gyakran említett tevékenység), 15. Könyvtárak ellenőrzése, segítése (azokban a könyvtárakban, ahol módszertani munka is folyik). A hanglemezekkel való foglalkozás esetében nem sikerült pontosan kideríteni, hogy a hanglemezek feldolgozásáról vagy meghallgatásáról történő kiadásáról van-e szó, tehát a 16. Hanglemezrovatba a feldolgozást (mint háttér munkát) és a szolgáltatást egyaránt besoroltuk. A 17., *Egyéb* címszó alá soroltuk például az olyan tevékenységeket, mint a fűtés, takarítás (kisebb, községi könyvtárakban például az olaj szállítása stb.) vagy az olyan beszélgetést, amely családtag, illetve barát látogatásához kapcsolódik, továbbá a „kiszaladtam a gyógyszerért”, vagy „ennivalót vásárolni” típusú válszokat is ide soroltuk be. Végül az ebéddel és a kávézással töltött időt a 18-as rovatba vettük fel.

Milyen tevékenységek végzésében találhatunk eltéréseket az „A”- és a „B”-típusú ellátást nyújtó könyvtárak munkatársai között? Feltűnő, hogy míg az „A”-típusúakban a megkérdezettek 28,4 százaléka foglalkozott kölcsönzéssel, addig a „B”-típusúban 50,6 százalékuk. A katalóguskészítés is nagyobb súllyal szerepel a „B”-típusúakban dolgozó könyvtárosok tevékenységében, bibliográfiák összeállításával viszont a megyei könyvtárosok 21,9 százaléka foglalkozott, a „B”-típusúban dolgozóknak azonban csak mintegy 2,5 százaléka. Míg a „B”-típusú könyvtárban átlagosan két könyvtáros másfél órát, addig az „A”-típusú könyvtárban 34 könyvtáros átlagosan 3 órát fordított e tevékenységre.

A „C”-típusú könyvtárakban folyó munkát nemcsak azért nehéz összehasonlítani az „A”- és „B”-típusúakban

végzett tevékenységekkel, mert az előbbiekből kevesebb a munkafajta, és csupán 1–2 könyvtáros végzi ezeket, míg a középfokú, illetve a felsőfokú ellátást vállaló könyvtárakban a tevékenységek, az egyes munkafajták jobban szétválasztottak, szakosodtak és hierarchizálódtak (azaz a beosztás szabja meg, ki mit végez). Esetünkben azért is nehéz valószínű összehasonlítást tenni, mert a „C”-típusú könyvtárak és a szakszervezeti könyvtárak kis arányban szerepeltek mintánkban. Hiányzik a tájékoztató tevékenység, a bibliográfiakészítés, a más könyvtárakat segítő módszertani tanácsadó munka, és hanglemezekkel sem foglalkoznak. Elgondolkodtató, hogy a 10. rovat, az „olvasók segítése” miért maradt üresen. Nem valószínű, hogy ezekben a könyvtárakban nem látják el tanácsokkal az olvasót, inkább arról lehet szó, hogy nem így nevezik ezt a munkát. A könyvtáros szinte a falu minden lakóját ismeri, a kapcsolat olyan közvetlen, hogy természetes a beszélgetés, tanácsadás. Ez utóbbi szervesen következik a kis település szemtől-szembeni, csaknem mindennapos találkozásokra épülő kapcsolat-típusából, s így nem is számít munkának.

Az elmondottak szükségessé tették, hogy keressük az adatok csoportosításának olyan módját, mely talán egy fokkal valószínűbbé teheti az összehasonlítást. Megvizsgáltuk tehát, mennyi időt fordítanak a könyvtárosok egy-egy tevékenységre, ha minden könyvtáros osztotna benne, vagyis az egy-egy tevékenységre fordított összes időt nemcsak azok számával osztottuk el, akik valójában végezték is az adott munkát, hanem a típusba tartozó összes könyvtárossal. Ugyanakkor a tevékenységeket is csoportosítottuk. Az I. csoportba a statisztika, a leltározás, a könyvrárolás, valamint az állományfeltárást szolgáló munkák (címleírás, bibliográfia, katalóguskészítés) kerültek, mint fontos alaptevékenységek (háttér munkák), melyek nem az olvasóval való közvetlen foglalkozást jelentik. A II. csoportba azokat a tevékenységfajtákat soroltuk, amelyek az olvasóval való közvetlen kapcsolattartást szolgálják. A kölcsönzés, a tájékoztatás, az olvasók segítése, értesítése, a könyvtárközi kölcsönzés tartozik ide, sőt a hanglemezzel kapcsolatos munkát is ide soroltuk és — talán vitathatóan — a „rendezvény” címszóval jelzett tennivalókat is. A III. csoportba került az értekezlet, a tájékozódás, a módszertani munka mint informálódás, az információcserével összefüggő tevékenységek sora, míg a IV. csoport az étkezést, a kávézást és az egyéb tevékenységeket foglalta magában.

Ha minden könyvtáros valamennyi munkatevékenységben osztozott volna, akkor az „A”-típusú könyvtár esetében egy-egy könyvtáros 3 óra 24 percet töltött volna háttér munkákkal, és 2 órát foglalkozott volna az olvasókkal. A „B”-típusú könyvtárakban ez az arány kiegyenlítettebb; 2 óra 48 perc jutna a háttér munkára és 2 óra 54 perc az olvasókkal való közvetlen foglalkozásra. A „C”-típusú, azaz községi, valamint a szakszervezeti könyvtárakban még inkább elbillen a mérleg nyelve az olvasókkal való foglalkozás felé. A kis települések könyvtáraiban 3 óra 54 perc jutna az olvasókra, a szakszervezeti könyvtáros pedig hozzávetőlegesen 3 órát szentelne olvasóira munkaidejéből.

Nem állítjuk, hogy az értekezletek

minden esetben hasznosak, de a tájékozódást, a szakmai feladatok megbeszélését, az információcserét szolgálják. A megyei könyvtárakban dolgozók csaknem 40 percet szántak rá, a „B”-típusú könyvtárak munkatársai a vizsgált napon mintegy 20–22 percet, a szakszervezeti könyvtárosok idejéből erre negyedóra jutott, a községi könyvtárosok viszont nem vettek részt értekezleten a hétfői napon. A tájékozódásra, lapozgatásra, folyóiratok áttekintésére a megyei könyvtárosok 20–22, a szakszervezeti könyvtárosok 18, a „B”-típusú könyvtárban dolgozó könyvtárosok 14–15 percet, a községi könyvtárosok pedig átlagosan 3 percet fordítottak.

Heit Gábor — Lőrincz Judit

Kérdezz — felelek

Egy könyvtáros kérdezi a kitüntetéssel járó jutalomnak a nyugdíj megállapításakor történő figyelembevételével kapcsolatban:

„A Szabó Ervin-emlékéremhez adott jutalmat az öregségi nyugdíj megállapításakor figyelembe kell-e venni? Ha igen, az említett jutalom összegére is vonatkozik-e az a korlátozás, amely szerint a nyugdíj alapjául szolgáló átlagkereset megállapításakor az 1980. december 31-ét követően kifizetett jutalom összegéből az e nélkül számított keresetnek legfeljebb tíz százalékát kitevő részt lehet figyelembe venni?”

Válasz:

A 17/1975. (VI. 14.) MT számú rendelet 80. §-ának (1) bekezdése értelmében az öregségi nyugdíj megállapításakor figyelembe vehető havi átlagkereset kiszámításánál keresetként minden olyan pénzbeni és természetbeni juttatást számításba kell venni, amely után *nyugdíjjárulékot kell fizetni*. A 3/1975. (VI. 14.) SZOT számú szabályzat 162. §-a és 163. §-ának a 3/1976. (V. 27.) SZOT számú szabállyal módosított d) pontja értelmében pedig *nyugdíjjárulékot kell fizetni* a munkáltatótól kapott, a jutalmazási keret terhére kifizetett jutalom, illetve az Elnöki Tanács által adományozott kitüntetéssel — külön jogszabály alapján — járó jutalom után. Tekintettel arra, hogy a Szabó Ervin-emlékérem kitüntetését nem az Elnöki Tanács, hanem a művelődési miniszter adományozza, továbbá, hogy az említett kitüntetéssel járó jutalmat nem a munkáltató adja, és a jutalom nem a munkáltató jutalmazási keretét terheli, annak összegéből — a hivatkozott rendelkezéseknek megfelelően — nyugdíjjárulékot nem kell levonni, emiatt a jutalom összegét a nyugdíj mértékének megállapítása során nem lehet figyelembe venni. A második kérdés tehát az említett jutalom esetében fel sem merülhet. Ez a kérdés csak az olyan kitüntetéssel járó jutalomra vonatkozhat, amely után nyugdíjjárulékot kell fizetni. Ilyen például a Munka Erdemrenddel járó jutalom. Ezt a kitüntetését ugyanis az Elnöki Tanács adományozza, és utána külön jogszabály alapján jár a jutalom. A kérdésben említett korlátozó rendelkezés a következő: A nyugdíj megállapításának alapjául szolgáló átlagkereset kiszámításakor az 1980. december 31-ét követően kifizetett jutalom összegéből az e nélkül számított keresetnek legfeljebb tíz százalékát kitevő részt lehet figyelembe venni. Ez a rendelkezés nem vonatkozik — egyebek között — az egyéni kitüntetés keretében központi szabályozás alapján kifizetett jutalomra. Nem vonatkozik tehát például a Munka Erdemrenddel járó jutalomra sem. Az ilyen jutalmat az átlagkereset kiszámításakor teljes egészében figyelembe kell venni.

„A könyvtárban az embernek benne kell élnie”

PAPP FERENC
nyelvész,
akadémikus,
egyetemi tanár,
a Kossuth Lajos
Tudományegyetem
orosz és szláv
nyelvi
tanszékének
vezetője

— *A tudós helyett kérdezzük először a tanárt: milyen szerepe lehet a pedagógusnak egyrészt a könyvtárak gyarapításában, fejlesztésében, másrészt az utánunk jövő nemzedék könyvtárhasználatának, könyvtárbecsülésének alakításában?*

— Édesapám tanár volt, geológus, és a könyvek engem gyerekkoromtól körülvettek, éppen apám jóvoltából. S e forrásból fakadt az is, hogy egyszerre tanultam meg a nyomtatott betűket leírni és írógépen írni, sőt csakhamar korrigálni is. Az első igazi könyvtári élményem azonban az Eötvös-kollégiumhoz fűződik, amely teljesen a mienk volt, szinte benne éltünk: kériólap, katalógus és minden egyéb nélkül birtokoltuk a könyvtár jóvoltából a KÖNYV-et. Ez egyrészt nagyon jó dolog volt, másrészt ma is úgy szeretem a könyvtárat, ha minden ott van a kezem ügyében. Most nem lehet ott minden egyszerre, hiszen a Debreceni Egyetemi Könyvtárnak nem szakterülete a russzisztika. Marad a könyvtárközi kölcsönzés, a legérdekesebb műveket azonban mikrofilmzettetem, xeroxoztatom, s így végül a szükséges könyvek csak ott maradnak az intézeti könyvtárban, amely az egyetemi könyvtár része. Az általam gyűjtött irodalmat az utánunk jövők is használhatják, azaz a pedagógus ezáltal is maradandó nyomot hagyhat maga után.

— *Szavaiból — s a háttérbeszélgetésből — kiderült, hogy professzor úr megszállott könyvtárlátogató ma is.*

— Igen, szűkebb szakterületem nagy könyvtáraiban valóban megszállottan bújárok. S érnek igen kellemes meglepetések is. A moszkvai, leningrádi könyvtár mellett például a kijevit is nagyon szeretem. Míg ott egyszer például a kért könyvekre vártam, kezembe akadt

egy omszki kiadású, rotaprinttel sokszorosított szibériai orosz szövegmutató tájszótár. Igazi ritkaság! Ezért is mondom: a könyvtárban az embernek benne kell élnie.

— *Professzor úr tudományos tevékenységének sajátossága, hogy a nyelvi jelenségeket számítógépek használatával, bevonásával vizsgálja. E területen nemzetközileg is az úttörők közé tartozik. Hogyan kapcsolható a számítógép látszólag mechanikus világához a könyvtár?*

— A számítógépeket azért használom, hogy a nyelvi törvényszerűségeket a betáplált adatok alapján világosabban tudjuk meghatározni. Ehhez nélkülözhetetlen a könyvtár, amely ilyen esetben a múltat képviseli. A számítógépnek ugyanis csak a múlt, az eddigi irodalom alapján tudunk értelmes kérdéseket feltenni, ezeket a kérdéseket pedig a könyvtárból kell kibányászni. Mondok egy példát. Amióta magyar grammatika van, választ keresnek arra, miért mondja a magyar, hogy *lábai* — j hang nélkül —, de ugyanakkor azt, hogy *combjai* — j-vel. Erre a kérdésre a végleges választ úgy kaptuk meg, hogy a múlt sejtései alapján 30 ezer magyar főnevet betápláltunk a számítógépbe, és a gép választ adott. A j azért kell, hogy a szokatlan szöveget kiemelje, s ott jelenik meg, ahol a szöveg sajátos, például *türelme*, de *filmje*. A j szerepe az, hogy higgyük el, valóban itt van a szó vége.

— *Hogyan itéli meg a könyvtár funkcióját, e funkció változásait egy olyan tudós, aki a legösszebb emberi közlésmóddal, a nyelvvel s ugyanakkor az egyik legkorszerűbbel, a számítógéppel egyszerre foglalkozik?*

— A könyvtár elsődleges funkciói, a gyűjtés, a kölcsönzés, a közvetlen olvasói szolgáltatás meg kell hogy maradjanak. Ugyanakkor azonban a tudományos kutatás kollektív tevékenység könyvtári értelemben is. Az első pillanatban csak azt látjuk, hogy ott ül egy ember és olvas, holott mögötte századok és kortársak állanak, az egész szellemi világ. Ilyenkor is sok ember dolgozik! És hogy milyen legyen a korszerűbb funkció? A szakkutatóknak szüksége van gyorsan elkészített, egy témára „belőtt” bibliográfiára, forrásjegyzékre. Szüksége van arra, hogy legalább Közép-Európa összes könyvtárát használhassa, ehhez is bibliográfia, dokumentáció kell, esetleg még arra is szüksége lehet, hogy ami például megjelenik a számítógépen, azt azonnal le is

fortóztathassa. Igen, azt hiszem, ez a lényeg: ha az ember netán egy debreceni könyvtárban ül, akkor is közvetlenül rendelkezésére kell hogy álljon az összes környező könyvtár. Hogy visszatértem az Eötvös-kollégium könyvtári koncepciójához? Merem remélni, hogy ez talán mégsem egyszerű visszatérés.

— *Véleményéből úgy látom, megkülönböztetett szerepet szán a könyvtári szolgáltatásokban a bibliográfiának.*

— Az ember természetesen maga is olvas, maga is állít össze bibliográfiát, s ehhez is kell más tudósok, könyvtárosok segítsége. Ilyenkor a kutató bibliográfiát is, más irodalmat is erősen szelektálva olvas, hiszen egy adott témában dolgozik. Olvasni azonban nemcsak szelektálva kell és lehet, ezért a mechanikus, „nagyipari szecskában” is található új, váratlan, ötleteket adó dolgot. Van például egy nyelvészeti bibliográfia, az *Analecta Linguistica*, amely az összes, nagykönyvtárakba beérkezett folyóiratokat feldolgozza, természetesen mechanikusan. Egy ilyen kötetből tudtam meg például, hogy Blok költői nyelvét egy Jeruzsálemben megjelenő egyetemi acta cikksorozatban dolgozta fel. Így lehet egy kifotózott tartalomjegyzék fontos tudományos forrás.

— *A fentiek alapján talán megállapítható, hogy professzor urat mély érzelmi kapcsolat is köti a könyvhöz és a könyvtárhoz. Vajon a könyvtár gépesített szolgáltatásainak terjedése következtében nem fog-e megváltozni utódaink érzelmi viszonya a könyvhöz?*

— Sajnos, elképzelhető, hogy beáll bizo-

nyos értékcsere, a gépesített szolgáltatás válik elsődlegessé, és ez megváltoztatja az egyén kapcsolatát, viszonyát is a könyvtárhoz. A mi unokáink például az egy-szereget már nemigen fogják tudni, holott számunkra ez volt a matematika alapja. Dehát minek is tudnák? Ott a zsebszámológép! Unokáink talán ezt az egész kérdést másként ítélik majd meg. Mi még a könyv közvetlen élményét is élvezzük, ugyanakkor már használjuk a korszerű, gépesített információt is, és erre szintén nagy szükségünk van. A jövő kérdéseivel küzdenek meg majd az unokáink.

— *Ebben a kutatói, könyvtárhasználói koncepcióban milyen helye és szerepe van a házikönyvtárnak?*

— Az egyén szempontjából továbbra is rendkívül nagy szerepe van, s ezt a szerepet a szakmák, a kutatói jellemek és profilok is befolyásolhatják. Debrecenben például a russzisztikával foglalkozó kutatónak nagyobb házikönyvtár kell, mint ha Budapesten élne, kéznél kell lenniük a fontosabb folyóiratoknak, szótáraknak, enciklopédikus jellegű kiadványoknak. Egy nem tudományos kutatással foglalkozó ember még tág teret engedhet elképzeléseinek, egy hetven négyzetméteres lakásban lakó kutató már nem. Az lenne persze az igazi perspektíva, ha a kutató otthon a lakásában, saját képernyőjére vetíthetné a szükséges szakirodalmat! És akkor az, ami nélkül az ember nem ember — a könyvgyűjtés —, lehetne ismét szerelem, hobbi vagy ahogyan éppen nevezni akarja.

Bényei József

VISSZHANG

Pótlások a lexikonokhoz

Gyuris Györgynek a *Könyvtáros* 1981. márciusi számában megjelent összeállítását néhány adattal szeretném kiegészíteni. A rövidítések megegyeznek a Könyvtárosban közöltekkel.

Fényes Szabolcs KM ÚFL
Hara László EM KKZÉ
Ivánovics György † Szeged, 9. 1. BL
Jordan, Pascaul † Hamburg, 7. 31. TTL
Láng Géza † ? 2. 18. BL, TTL
Lőrincz Gyula † Pozsony? 12. 14. MKL
Oparin, Alekszandr Ivanovics † Moszkva? 4. 21. OL
Prettenhoffer Imre † Szeged, 11. 7. BL, TTL
Sanger, Frederic Nobel-díj BL, OL
Soó Rezső † Bp. 2. 11? TTL

Az *Adatközlés* rovatban szereplő Kardos László néprajztudós († Bp. 3. 3.) szerepel a Néprajzi Lexikonban — ha ugyanazon személyről van szó.

A *Kiegészítések* között feltüntetett Breitbach, Joseph († München, 5. 9.) és Lőrincz Gyula († Pozsony? 12. 14.) nem szerepel a Kislexikonban.

Landenberger Istvánné

„Milliókat érő gépeket nem kezelhet akárki...”

**Beszélgetés Goda Miklóssal, a Mátraaljai Szénbányák Vállalat
műszaki igazgatóhelyettesével**

Feltehető, hogy a szakszervezeti könyvtárügy számára hosszú időre cselekvési vezérfonal lesz a SZOT elnökségének 1980. szeptember 29-i határozata, amely ismét foglalkozott az irányítása alá tartozó könyvtárak fejlesztésével, illetve azok szervezetével és működésével. Érthető tehát, hogy a SZOT kulturális osztálya a határozat egységes értelmezésének kialakítása céljából, meg azért is, hogy „a megvalósításhoz ötleteket kapjon a résztvevőktől”, a múlt év októberében országos tanácskozára hívta össze a szakszervezeti könyvtárosokat. A dolog ezzel rendben is volna, máshol és máskor is szokás ez: a határozatról, a tennivalókról mondják el véleményüket az elsősorban érdekelték, esetünkben a könyvtárosok, hiszen a megvalósítás, a végrehajtás terhe ugyanis az ő vállukra nehezedik. Ami ez a tanácskozás egyellen vonatkozásban rendhagyó volt. (Nem

szívesen írjuk le a szót, értéke a sok és indokolatlan használatról napról napra jobban devalválódik.) S éppen ez a jó értelemben vett „rendhagyóság” indokolta például azt is, hogy a tanácskozásról tudósító beszámoló a Könyvtáros februári számának élére került. A rendezők ugyanis — kitűnő érzékkel — meghívták a könyvtárosok és a közvetlen fenntartó, irányító szakszervezeti vezetők mellett több vállalat, üzem gazdasági vezetőjét is. (Országosan ez volt az első ilyen, közös könyvtáros—gazdasági vezetői tanácskozás.) S mint az említett beszámoló feszes, szűkszavú tudósításából kitűnik, jól tették, hogy őket is meghívták. A gazdasági, a műszaki vezetők nem csupán jelen voltak, hanem felszólalásukban hitet is tettek a vállalati közművelődés s benne a könyvtárügy fontossága mellett. Sőt: ötleteket is adtak. Elsősorban — s bizonyosak vagyunk abban, hogy a rendezők erre számítottak — a többi gazdasági vezetőnek: hogyan tekintsenek a könyvtár tevékenységére, miben és miként támogassák, hogy kiszabott feladatát minél maradéktalanabban teljesíthesse.

Goda Miklós, a Mátraaljai Szénbányák Vállalat műszaki igazgatóhelyettese egyben a vállalat művelődési bizottságának is elnöke. E minőségében vett részt ő is a tanácskozáson, és olyan szakmai tájékozottsággal taglalta felszólalásában a nagyvállalat könyvtárügyének az elmúlt években meredeken felfelé ivelő fejlődését, s említett sajtós szakmai gondjainkból nem is egyet, hogy úgy véltük, jó volna közelebből megismerkedni vele...

Gyöngyösi hivatali szobájában szemtől szembe ülve az első kérdés is természetes:

— Mi készíteti egy bányavállalat műszaki vezetőjét arra, hogy elvállalja a művelődési bizottság elnöki tisztét, ami azért — gondoljuk — egy kissé távol esik választott hivatásától?

— A bánya, ezt mindenki tudja, veszélyes üzem. A jó bányász bátor ember, de józan és megfontolt is. Egyetlen elhibázott, kapkodó mozdulat és megvan a jóvátehetetlen baj. Ki a józanabb, megfontoltabb ember? A művelt, olvasott, széles látókörű, vagy...? Azután. Az egyre korszerűsödő termelés, a bonyolult technológia olyan szakembert kíván, aki tudását képes szüntelenül megújítani, szinte azt mondhatnám: kicserélni. Egy kétszáz millió forintot érő új gépet nem bízhatok akárkire, csak arra, aki kezelése minden csínját-bínját képes megtanulni. Mert ilyen gépeink is vannak, s egyre több lesz belőlük. És folytathat-

nám az érveket, melyek mind a művelt, intelligens dolgozókért perelnek.

Am eddig „csak” a bányamérnök, a műszaki vezető szólt belőlem. Az „érző”, élményekre vágyó, s a szépirodalom által semmi mással nem pótolható élményekkel gazdagodott ember azt szeretné, ha ezek az élmények mások életét is szebbé, gazdagabbá tennék.

Hát ezért is vállaltam el a művelődési bizottság elnökének tisztét. Bár bevalom magamnak is, csak most fogalmaztam meg először mindezt ilyen „szabatosan”.

— A művelődési bizottság megalakulása 1977-ben — az eredmények tanúsítják — vitathatatlanul fordulópont volt a közművelődés helyzetében a vállalaton belül és vele együtt a könyvtárügy alakulásában is. Felidézné a kezdeti időket?

— Valamennyien azzal a szilárd elhatározással vállaltuk el ezt a — mit tagadjam — szokatlan megbízatást, hogy valóban tenni akarunk valamit a közművelődésért. A kérdés csak az volt, hogy mit és hogyan... Körülnéztünk a házunk táján. Persze, ugyanazt láttuk, tapasztaltuk vmb-tagként is, amit ki-ki a saját főhivatású, műszaki, gazdasági vezetői posztján. És mégsem egészen ugyanazt... Hiszen most — legtöbbször első alkalommal — közművelődési nézőpontból vettük szemügyre a vállalati hétköznapiakat, a dolgozók művelődési körülményeit, a lehetőségeket, az adottságokat. Mert hogye tudtuk volna korábban is, hogy *hatezerkét* száz dolgozónknak több mint fele, *négyezer* ember mindennapi bejáró; hogy a viszonylag nagy létszámú munkahelyek (*Petőfibánya, Gyöngyösvisonta*) mellett sokan apró, szétszórt telepeken dolgoznak; őket a *változó munkahely* — ez szakkifejezés — vándoréletre kényszeríti; akár az ország túlsó szögletéig, Algyő és Makó határáig. Am, hogy az ingázás vagy a munkásszálláson élés milyen különlegesen nehéz helyzetet teremt e négyezer embernek ahhoz, hogy életének ugyanúgy kísérője legyen a kultúra, mint a nem változó körülmények között élő társainak, arról csak ekkor kezdtünk el igazából tündőzni. Így jutottunk el a felismeréshez: *a bejárók művelődésének kulcsa és leghatásosabb eszköze a munkahelyi könyvtár*. Hogy miért, azt éppen a *Könyvtáros* olvasóinak nem kell megmagyaráznom.

— *Nekik valóban fölösleges. De talán hasznos volna, hogy a többi fenntartó, gazdasági vezető is megtudja, miként juthat el az Önökhöz hasonló felismeréshez.*

— A bejáró dolgozó — mint ez nyilvánvaló, noha nem mindig gondolunk rá — hajnalban elutazik lakóhelyéről, és csak késő este ér haza. (Hozzánk például ötven kilométeres körzetből járnak dolgozni.) Ekkor már a lakóhelyi (községi) művelődési intézmények a könyvtárral együtt régen bezártak. Arról nem is szólva, hogy dolgozónk szinte hullafáradt, legfeljebb a ház körüli meg a második műszak megkövetelte munkára marad még ereje. De hogy a művelődés után járjon, ahhoz egy csepp se... A munkahelyi közművelődés alapintézménye, a szakszervezeti könyvtár ezért *kulturális mentőöv* számukra. Ki kell nyújtunk feléjük, hogy belekapaszkodhassanak. A kérdés ismét a *hogyan?*

Ekkor — töprengéseink közepette — gondolatban végigjártunk egy másik utat is. És ez is a könyvtár ajtájához vezetett. A művelődési bizottságra várt a feladat, hogy kézbe vegye a *szakmai*

képzés, illetve továbbképzés dolgát is. A SZOT-tanácskozáson elmondtam, most csak emlékezetbe idézem, hogy a föld mélyén dolgozó bányászok egy részét úgynevezett *külfejtési* szakemberré kellett átképeznünk. (Gondolom, a könyvtárosok is hallottak a *Gagarin Hőerőművet* tápláló *Thorez* külfejtési bányánkról. Sokan úgy vélik, *csak le kell takarítani* a szénről a földet, s az máris bányászható. Pedig a kibányászás után vissza is kell állítanunk a termőtalajt, hogy ismét jófajta bort adó szőlő teremjen a Mátraalján.) Nos, ezeknek az embereknek tanfolyamot szerveztünk, ám úgy „taktikáztunk”, hogy a tanulás első sorban az önképzésre épüljön, amihez elmélyülten kellett tanulmányozniuk a szakirodalmat. Ez utóbbi pedig megtalálható a könyvtárban, amely — reményeink szerint — a tanfolyam végeztével sem engedi el búvköréből a képzésben résztvevőket.

— *A könyvtárnak, illetve könyvtáraknak viszont ahhoz, hogy méltóan fogadhassák megnövekedett számú, bár nem mindig a leküzdhetetlen belső indítást folytán jelentkező látogatóikat, meg kellett újulniuk...*

— Mindenekelőtt azért, hogy az addigi, *egyetlen* központi könyvtárra telepített hálózatot — *Petőfibánya* könyvtára volt ez letéti helyeivel — két, helyi viszonylatban nagy könyvtár köré csoportosítottuk. Ugyanis *Thorez* bánya (Gyöngyösvisonta) könyvtárát, amely korábban a letéti egyike volt, főfoglalkozású könyvtáros beállításával önálló könyvtárrá fejlesztettük. És rövidesen belép *Ecséd*en a harmadik önálló könyvtárunk is, ezt ugyancsak *Petőfibánya* egyik letéti könyvtárából fogjuk kifejleszteni.

— *Látványos felfutás néhány év alatt! Többször említette Petőfibánya könyvtárát. Ez lett volna az a szilárd alap, amelyre a hálózat épületét felhúzták?*

— Igen, de ehhez előbb ezt a könyvtárat is meg kellett erősíteni. *Petőfibánya* több mint háromezres létszámú üzem; szinte valamennyi dolgozója bejáró, kis hányaduk munkásszállóban lakik, és van ott egy bányászlakótelep is. Az ottani szakszervezeti könyvtár volt a vállalat *első önálló könyvtára*. Jelenleg a helyi művelődési ház könyvtáraként működik, s ellátja a hálózati központi feladatokat is. Vezetője, *Zachar László* régi könyvtári szakember, korábban járási könyvtárigazgatóként is működött, így bőven volt alkalma megismerkedni nemcsak a könyvtárvezetéssel, hanem amennél — feltételezem — jóval nehezebb, a „könyvtárcsinálás” gondjaival. Mondanom sem kell: ő is tagja a művelődési bizottságnak.

Az erősítést egyébként az *anyag*i alapok megteremtésével kezdtük. Könyvbeszerzésre korábban évi 20 ezer forintot kapott a petőfibányai könyvtár, harmadik éve azonban már, hogy ennek az összegnek a kétszeresét, 40 ezer forintot költhet állományának gyarapítására. Az eredmény nem is maradt el: a könyvek száma már meghaladja a 16 ezret, évente több mint ezer új kötet várja az olvasókat. A könyvtárhálózat fejlődésének illusztrálására pedig hadd idézzek néhány adatot abból a beszámolóból, amelyet éppen a művelődési bizottság tájékoztatására készített Zachar László. Íme: 1975-ben az akkori teljes hálózat (amely, mint utaltam rá, Petőfibánya irányításával csupán letéti könyvtárakból állt) 16 ezer kötetes állománnyal rendelkezett, 1800 olvasója volt, s évente mindössze 21 ezer forintért vásárolható új könyveket. Ezzel szemben 1980-ban már 24 ezer könyvből válogathatott az időközben 1700 új olvasóval 3500-as létszámúvá növekedett olvasótábor. Az olvasóknak a dolgozók létszámához viszonyított aránya az ötven százalék fölé emelkedett. A könyvbeszerzésre fordítható évi keretösszeg pedig 124 ezer forintra ugrott. Ez, ugye csaknem hatszoros növekedés.

A beszédes számok mellett azonban érdemes felfigyelni a beszámolóban erre a mondatára is: „Amióta modern, önálló könyvtár működik Visontán (ez a Thorez bányai volt letéti könyvtár), azóta ott majdnem megháromszorozódott az olvasók száma.”

— Öröndetes tény, azonban korántsem meglepő. A könyvtárosok mindenféle tapasztalják: egy-egy belépő új vagy korszerűsített könyvtár a „lappangó” olvasók tömegét vonzza magához.

— A korszerűsítésnél maradva hadd mondjam el azt is, hogy a petőfibányai könyvtár szabványos könyvtári berendezésére külön kapott még mintegy 40 ezer forintot, így lehetősége nyílt az állomány szabadpólcós elhelyezésére is.

— Elnézést, de éppen Petőfibányáról aggasztó hírt kaptunk. Azt hallottuk: a könyvtárnak is otthont adó művelődési ház felújítása keretében annak funkcionális átrendezését tervezik, úgy, hogy a könyvtárt a jelenleginél is kisebb helyiségbe költöztetik. Van ilyen elképzelés! Márpedig egy kellően követelményekkel járna. Egyik percről a másikra veszendőbe mehet az utóbbi évek sikeres olvasószervező, olvasásra nevelő munkája. Egyébként úgy tudjuk, hogy a könyvtár a művelődési ház igazgatójának alárendeltségében működik.

— Kétségtelen, zsúfolt a könyvtár. Minden négyzetméterét a könyvállvá-

nyok foglalják el. Régi fájdalma a könyvtárvezetőnek, hogy nincs egy tiszteességes olvasósarok, olvasóteremről nem is szólván, ahol a látogatók „letanyázhathatnának”, hogy belelapozhassanak a kiválasztott könyvekbe. Pedig a magam példájából tudom, hogy a polcokról taláломra leemelt könyvekbe való belelapozás adja az olvasó számára a könyvtár semmi máshoz nem hasonlítható varázsát. A rendszeres folyóiratolvasás s különösen a tanulás-kutatás megteremtésre váró helyigényéről nem is szólván.

Ami az átköltöztetést illeti, bevallom, *most hallok róla először*. Nem ismerem az elképzeléseket, terveket így e pillanatban csak azt mondhatom, tárgyaljon a könyvtárvezető a művelődési ház igazgatójával, készítse el saját tervét, és tegye azt le a művelődési bizottság asztalára. Annyit azonban megígérhetek: azon leszünk, hogy a könyvtár fejlődése töretlen maradjon.

— Bizonyosak vagyunk abban, hogy Zachar László könyvtárvezető idejében jelentkezik majd a könyvtár jövőjét megnyugtatóan szolgáló tervével. Azonban nagyon érdekelné bennünket az is, hogyan gondoskodnak a munkásszállók lakóinak, meg a változó munkahelyeken dolgozóknak könyvtári ellátásáról. Sok szó esik manapság ennek a sajátos, kedvezőnek nem mondható körülmények között élő dolgozói rétegnek erkölcsi, művelődési gondjairól-bajairól.

— Éppen Zachar László kapta művelődési bizottsági tagként a közelmúltban azt a megbízatást, hogy két másik tagtársának közreműködésével vizsgálja meg, milyen szociális és művelődési viszonyok között élnek a vállalat munkásszállóiban lakók, valamint az Alföldön — Algyő és Makó körzetében — lakókocsikban elhelyezett, munkahelyről-munkahelyre vándorló dolgozóink. Ezek az emberek fokozott gondoskodást érdemelnek! Hosszabb-rövidebb időre kiszakadnak családi környezetükből, s akár idősebbek, akár fiatalok, egy kicsit a társadalomból is kikerülnek.

A vizsgálat megtörtént, és a könyvtárvezető elkészítette jelentését, melyet a művelődési bizottság is megtárgyalta, és az illetékeseknek megtette javaslatait. Néhány megállapítás a jelentésből: A munkásszállókban kizárólag férfiak laknak, idősebbek és fiatalok vegyesen. A szállók kommunális, szociális felszereltsége megfelelő, a tisztálkodásra is kellő lehetőség van, a szobák lakályosak, mindegyikben található rádió, a társalgókban tv-készülék. Ami a könyvtári ellátást illeti: ahol, mint például Petőfibányán, a szálló a könyvtár közelében fekszik, természetesen azt látogatják a szál-

lólakók. Az alföldi lakókocsik is el vannak látva rádióval, tv-vel. Algyőn 60 kötetes letéti könyvtárt tartunk fenn, állományát évente háromszor cseréljük, azonkívül a közeli községi könyvtár is rendelkezésre áll az olvasnivaló beszerzésére. Makón a jelentés elkészültekor még megszervezésre várt a letéti könyvtár. A művelődési bizottság megtette a szükséges lépéseket, hogy mielőbb létrejöjjön.

Kitért a jelentés arra is, hogy a szállóknak nincs rendszeres kapcsolatuk a lakóterületi művelődési intézményekkel, holott ez utóbbiak segítségével az ő részükre is lehetne is — és kellene is — például irodalmi rendezvényeket szervezni. Természetesen helyben, azaz a szállóban, mert e fáradt emberektől nem várható el, hogy esténként (vacso-rafőzés után!) kimozduljanak szállásukról. A jelentés javaslata alapján a művelődési bizottság arra törekszik, hogy minél több kiscsoportos rendezvény, foglalkozás színesítse a szállókban lakó dolgozók életét. Érezzék: nem „elfelejtett” emberek, nincsenek kirekesztve a vállalati közösségből, de a nagyobból, a társadaloméból sem.

— *Felhasználásában intellemmel fordult a fenntartókhoz, a felesleges szervekhez, mondván: „nem szabad a könyvtárt kampányra serkenteni”, majd hozzáfűzte: „az olvasótábor folyamatos kialakítására, az igényeknek megfelelő könyvtárfejlesztésre kell törekedni”. Tudja-e, hogy a könyvtárosok szívéből szólt?*

— Arra gondoltam, hogy ma még, sajnos, nem ritka az olyan fenntartói szemlélet, amely a könyvtárral kapcsolatos irányítói feladatát teljesítettnek véli azaz, hogy a könyvtárost szüntelenül ösztökéli, produkáljon ma több olvasót, nagyobb könyvforgalmat, mint tegnap. Én inkább abban látom a vezetők feladatát, hogy teremtsék meg a jobb, színvonalasabb könyvtári munka tárgyi és személyi feltételeit, ugyanakkor állítsa a vállalat — s a társadalom is — „kényszerpályára” a dolgozókat abban az értelemben, hogy váljanak érdekeltté az állandó önképzésben, a művelődésben. Akkor majd nem lesz szükség olvasószervező kampányokra.

— *Új ötéves tervet kezdtünk. Hallhatnánk-e valamit arról, mik a könyvtárügyi elképzeléseik?*

— Tartani az elért szintet, hogy majd továbbléphessünk. Két vonatkozásban konkrétumot is említhetek: a könyvbeszerzési keret összege mindenkor tartson lépést a könyvárak alakulásával, és legyen a petőfibányai könyvtár elhelyezése olyan, hogy sort kerithessünk a gyermekkönyvtár kialakítására is.

— *Folyóiratunknak e beszélgetés-sorozatában hagyomány, hogy a kérdező személyes jellegű kérdést is feltesz...*

— Vállalom.

— *Milyen helyet foglal el a könyv az Ön életében?*

— Rendszeresen olvasok, naponta egy-két órát. Ez persze csak — mondjam így? — a szórakoztató olvasás. Ha a munkámmal összefüggő, információs célzatú dokumentumok, könyvek tanulmányozását is ide számítom, azt is válasszolhatnám, hogy napi tizenkét órát töltök el olvasással. Gondolom azonban, hogy ezúttal az előbbiről kell szólnom. Nos, kapcsolatom a könyvvel, mint majd mindenkinek, a gyermekkorba nyúlik vissza. Édesanyám, aki most hetvennégy éves, volt számomra a követendő példa. Világéletében nagy olvasó volt, ma is az. Nem mondhatnám, hogy válogatós lettem volna. Olvastam, ami elem került. Pengős regényt, cowboy-történeteket, meg persze May Károlyt, mint a többi gyerek... Sőt, még Courts-Mahlert is. Ma is mindent elolvasok a szépirodalomból, amit a feleségem elébem tesz. Ő ugyanis „könyvbolond” pedagógus, aki a házi-könyvtár gyarapításának gondját is leveszi a vállamról. Erre amúgy sem jutna időm. Jelenleg olyan ezer kötetnél tartunk.

Egyébként a szó szoros értelmében vett hobby-olvasmányom *a szótár*. Minden fajtája, az értelmezőtől az idegen nyelvek szókincsét felölelő általános szótárakig. Szenvédélyes szótárolvasó vagyok. Egyébként úgy tudom, ezzel nem állok egyedül.

— *Van „legkedvesebb” írója?*

— Van, és nem szégyellem: *Jókai*. S ha elemeznem kellene, mi vonz hozzá annyira, felsorolhatnám az összes, ilyenkor — joggal — említett erőnyeit a feleséges témáktól az utolérhetetlen mese-szövegig. Én azonban pontosan azért élvezem regényeit annyira, amiért a legtöbb olvasó — főleg a fiatalabbak — „neheztelnek” rá, mert megnehezíti számukra folyamatos olvasását: a sok közbeszótt *latin* szövegért. Tudniillik én még latin gimnáziumba jártam, s bár műszaki hivatásom van, ma is rajongok a latin nyelvért. Hát ilyen furcsa okai is lehetnek egy ember irodalmi vonzódásainak.

— *S a Jókai-hősök? Például Berend Iván, a bányamérnök?*

— Igen, ők is közel állnak hozzám. Mert mindig tenni akarták azt, ami a kor parancsa. És tették is.

Simay Norbert

A statisztikai adatokat évente szolgáltató 120 szakkönyvtár 1980. évi fontosabb adatai

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár- látogatók száma	A kölcsön- zott és a helyben használt dokumentu- mok száma
HÁLÓZATBA NEM TARTOZÓ KÖNYVTÁRAK				
1. Országos Széchényi Könyvtár, Bp.	5 943 127	11 520	139 436	520 500
2. Állami Gorkij Könyvtár, Bp.	271 249	6 928	42 206	238 140
3. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Bp.	827 726	13 881	81 665	269 170
4. Hadtudományi Könyvtár, Bp.	146 733	316	3 251	8 694
5. A Konjunktúra és Piackutató Intézet Könyvtára, Bp.	16 790	—	6 720	31 800
6. A Magyar Állami Földtani Intézet Könyvtára, Bp.	180 927	520	4 738	21 787
7. A Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum Könyvtára, Bp.	22 130	48	872	2 231
8. A Magyar Írók Szövetségének Könyvtára, Bp.	122 698	467	2 260	8 900
9. A Magyar Nemzeti Bank Szakkönyvtára, Bp.	41 675	—	3 000	11 000
10. A Magyar Szabványügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	275 500	526	21 000	58 068
11. A Magyar Színházi Intézet Könyvtára, Bp.	46 685	466	3 173	13 624
12. A Magyar Szocialista Munkáspárt KB Párttörténeti Intézetének Könyvtára, Bp.	816 437	128	3 277	10 010
13. A Népművelési Intézet Szakkönyvtára, Bp.	47 081	478	2 465	4 706
14. Országgyűlési Könyvtár, Bp.	566 807	5 374	68 522	166 973
15. Az Országos Mérésügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	10 692	220	250	5 917
16. Az Országos Meteorológiai Szolgálat Könyvtára, Bp.	41 648	—	4 730	12 845
17. Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, Bp.	1 262 391	20 984	120 511	418 717
18. Az Országos Pedagógiai Intézet Könyvtára, Bp.	45 677	183	1 850	2 430
19. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Bp.	424 336	3 989	19 571	67 187
20. Az Országos Találmányi Hivatal Könyvtára, Bp.	34 629	112	1 340	9 688
21. Az Országos Tervhivatal Könyvtára, Bp.	34 266	—	2 437	7 850
22. A Szakszervezetek Országos Tanácsa Központi Iskolájának Könyvtára, Bp.	128 925	3 816	18 341	64 246
23. A Szövetkezeti Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	16 510	165	927	8 236
ÖSSZESEN	11 324 639	70 121	552 542	1 962 719
AKADÉMIAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
24. Az MTA Könyvtára, Bp.	1 560 866	3 298	48 518	159 108
25. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	39 139	123	6 500	22 600
26. Az MTA Atommagkutató Intézetének Könyvtára, Debrecen	44 454	205	7 422	2 999
27. Az MTA Biológiai Kutatóintézetének Könyvtára, Tihany	6 894	120	52	6 894
28. Az MTA Csillagvizsgáló Intézetének Könyvtára, Bp.	27 840	21	56	500
29. Az MTA Filozófiai Intézetének Könyvtára, Bp.	15 642	151	3 486	6 643
30. Az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	58 880	—	236	1 704
31. Az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	26 326	75	7 574	17 390
32. Az MTA Irodalomtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	136 336	326	5 462	17 344
33. Az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	14 498	68	3 380	19 620
34. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	33 771	178	2 800	13 050
35. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	146 168	1 450	16 967	24 403
36. Az MTA Központi Kémiai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	29 901	219	5 862	—
37. Az MTA Matematikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	43 629	714	7 310	14 050
38. Az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetének Könyvtára, Martonvásár	17 302	98	—	—
39. Az MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	18 892	251	—	2 639
40. Az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának Könyvtára, Bp.	38 243	—	1 600	22 100
41. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	32 401	143	185	5 000
42. Az MTA Pszichológiai Intézetének Könyvtára, Bp.	13 706	97	41	12 012
43. Az MTA Régészeti Intézetének Könyvtára, Bp.	23 232	30	1 531	7 687
44. Az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	36 777	432	23 520	49 027

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beíratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár- látogatók száma	A kölcsön- zött és a helyben használt dokumentu- mok száma
45. Az MTA Szegedi Biológiai Központjának Könyvtára, Szeged	16 687	150	—	—
46. Az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	24 573	—	6 351	18 700
47. Az MTA Történettudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	86 903	223	6 880	6 251
48. Az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	48 215	125	—	25 541
49. Az MTA Zenetudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	115 859	64	130	4 267
ÖSSZESEN	2 657 034	8 813	155 853	459 529
BELKERESKEDELMI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
50. A Belkereskedelmi Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	29 896	1 786	3 243	36 759
51. A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Könyvtára, Bp.	45 259	810	14 960	15 727
ÖSSZESEN	75 155	2 596	18 203	52 486
EGÉSZSÉGÜGYI -ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
52. Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Bp.	23 712	1 840	5 170	10 122
53. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtára, Debrecen	119 583	1 100	21 651	15 000
54. A Heim Pál Gyermekkórház és Poliklinika Könyvtára, Bp.	14 310	224	4 737	24 330
55. A László Kórház Orvosi Könyvtára, Bp.	10 017	120	1 314	3 904
56. Az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet Orvosi Könyvtára, Bp.	12 764	284	2 930	10 747
57. Az Országos Korányi Tbc és Pulmonológiai Intézet Könyvtára, Bp.	13 012	198	1 921	7 689
58. Az Országos Közegészségügyi Intézet Könyvtára, Bp.	29 726	302	6 007	32 130
59. Az Országos Onkológiai Intézet Könyvtára, Bp.	12 627	116	82	—
60. Az Országos Reuma és Fizioterápiás Intézet Könyvtára, Bp.	16 028	716	1 934	5 989
61. Az Országos Traumatológiai Intézet Könyvtára, Bp.	4 824	117	6 572	5 925
62. A Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára	162 423	2 128	30 047	29 961
63. Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Levéltár, Bp.	106 113	100	687	2 500
64. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	196 878	5 356	24 554	133 459
65. A Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára	144 488	1 854	35 141	20 371
ÖSSZESEN	866 505	14 455	142 747	302 127
ÉPÍTÉSÜGYI ÉS VÁROSFELFEJESZTÉSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
66. Az Építésügyi Tájékoztatói Központ Könyvtára, Bp.	80 020	2 370	5 392	18 848
67. A Szilikátipari Központi Kutató- és Tervezőintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	26 947	350	—	—
ÖSSZESEN	106 967	2 720	5 392	18 848
KOHÓ- ÉS GÉPIPARI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
68. Kohó- és Gépipari Tudományos Informatikai és Ipargazdasági Központ, Bp.	55 063	997	17 327	110 188
69. A Műszeripari Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	40 368	371	3 113	51 487
ÖSSZESEN	95 431	1 368	20 440	161 675
KÖNNYŰIPARI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
70. A Bőr-, Műbőr- és Cipőipari Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	12 312	109	1 250	2 020
71. A Nyomdaipari Egyesülés Műszaki Könyvtára, Bp.	8 710	102	446	5 215
72. A Papíripari Vállalat Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	22 417	207	1 250	15 000
73. A Textilipari Kutatóintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	34 891	213	3 205	10 938
ÖSSZESEN	78 330	631	6 151	33 173
KÖZLEKEDÉS- ÉS POSTAÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
74. A Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium Könyvtára, Bp.	8 354	264	2 800	8 500
75. A KPM Vasúti Főosztály Szakkönyvtára, Bp.	7 899	—	6 000	9 500
76. Közúti Közlekedési és Tájékoztató Központ (KÖTUKI), Bp.	61 045	500	8 200	17 000

A könyvtár megnevezése	Az állományegységek száma	A beíratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtárlátogatók száma	A kölcsönzött és a helyben használt dokumentumok száma
77. A Közlekedési Múzeum Könyvtára, Bp.	89 798	23	792	4 403
78. Magyar Hajózási Rt. Hajózási Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatási Központ, Bp.	13 858	374	3 913	14 325
79. A Magyar Légiközlekedési Vállalat Műszaki Könyvtára, Bp.	11 582	1 408	2 890	8 118
80. A Postai Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatási Központ Szakkönyvtára, Bp.	17 346	952	2 065	4 928
ÖSSZESEN	209 882	3 521	27 560	66 774
MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMEZÉSÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
81. A Mezőgazdasági és Élelmézésügyi Minisztérium Információs Központja (AGROINFORM), Bp.	369 358	3 387	16 035	52 691
82. Az Agrárgazdasági Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	28 646	250	4 200	14 750
83. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Debrecen	97 149	1 401	31 500	13 450
84. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Gödöllő	269 986	2 465	46 280	60 709
85. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Keszthely	77 086	1 034	40 000	72 259
86. Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára, Bp.	109 218	837	18 592	63 625
87. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron	179 657	1 708	36 701	67 065
88. A Kertészeti Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	210 168	1 103	17 845	62 352
89. A Mezőgazdasági Múzeum Könyvtára, Bp.	34 979	139	1 208	3 657
ÖSSZESEN	1 376 247	12 324	212 361	410 558
MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUMI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
90. Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	41 295	158	1 306	7 508
91. A Magyar Nemzeti Múzeum Központi Régészeti Könyvtára, Bp.	96 051	3 196	—	13 753
92. A Néprajzi Múzeum Könyvtára, Bp.	121 458	155	921	3 237
93. A Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvtára, Bp.	107 707	—	2 750	5 697
94. A Szépművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	82 426	131	2 247	6 031
95. A Természettudományi Múzeum Könyvtára, Bp.	277 063	897	3 678	14 776
96. A Magyar Nemzeti Galéria Könyvtára, Bp.	65 580	26	865	3 777
97. A Magyar Országos Levéltár Központi Könyvtára, Bp.	70 819	—	2 676	5 911
ÖSSZESEN	862 489	4 563	14 443	60 690
MUNKAÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
98. Az Országos Vezetőképző Központ Könyvtára, Bp.	45 402	334	3 785	6 552
NEHÉZIPARI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
99. A Nehézipari Minisztérium Műszaki Dokumentációs Fordító Irodájának (NIMDOK) Könyvtára, Bp.	40 056	776	2 860	38 895
100. Az Alumíniumipari Tervező- és Kutatóintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	60 079	1 273	6 349	40 107
101. A Központi Bányászati Fejlesztési Intézet Könyvtára, Bp.	68 453	871	3 653	6 881
ÖSSZESEN	172 588	2 920	12 862	85 883
STATISZTIKAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
102. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Bp.	536 822	1 850	16 582	26 485
VIZÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
103. A Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Intézet (VIZDOK) Könyvtára, Bp.	42 951	2 227	4 100	28 852
FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
104. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	573 100	11 879	172 921	323 832
105. Az ELTE Egyetemi Könyvtára, Bp.	1 310 363	6 631	52 526	128 826
106. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Könyvtára, Bp.	54 789	699	15 312	7 007
107. Az ELTE Bölcsészettudományi Karának Történeti Könyvtára, Bp.	101 393	220	4 710	11 567
108. Az ELTE Természettudományi Kara Matematikai Tanszék Könyvtára, Bp.	25 452	—	4 900	8 000

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár- látogatók száma	A kölcsön- zött és a helyben használt dokumentu- mok száma
109. A József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged	629 697	4 815	101 070	280 131
110. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, Debrecen	3 133 363	5 062	152 440	394 657
111. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Matematikai Intézetének Könyvtára, Debrecen	21 095	881	4 700	41 000
112. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	142 956	1 465	41 000	105 700
113. A Magyar Iparművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	40 449	950	21 500	42 900
114. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	40 359	526	5 764	14 743
115. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	509 321	6 151	104 975	79 293
116. A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc	509 928	3 555	76 192	40 366
117. A Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtára, Pécs	432 958	3 122	56 389	172 828
118. A Testnevelési Főiskola Könyvtára, Bp.	61 642	1 519	13 583	33 636
119. A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára, Veszp- rém	110 994	948	—	15 927
120. A Magyar Szocialista Munkáspárt KB Politikai Főiskolájának Könyvtára, Bp.	212 871	1 499	38 940	70 800
ÖSSZESEN	7 910 730	49 922	866 922	1 771 233
EGYÜTT	26 361 172	178 365	2 059 943	5 447 584

A 120 SZAKKÖNYVTÁR FONTOSABB ÖSSZEHASONLÍTÓ ADATAI 1979—1980.

Megnevezés	1979.	1980.	Index 1979. év = 100
	év		
A könyvtári állomány december 31-én	25 073 214	26 361 172	105,1
Ebből: könyv	12 749 133	13 008 804	102,0
Állománygyarapításra fordított összeg (Ft)	167 384 867	185 607 540	110,9
A beiratkozott könyvtári olvasók száma	174 652	178 365	102,1
A könyvtárlátogatók száma	2 038 520	2 059 943	101,1
A kölcsönzött dokumentumok száma	1 836 264	1 884 509	102,6
A helyben használt dokumentumok száma	3 064 885	3 563 075	116,3
A könyvtárosi munkakörben dolgozók száma	2 256	2 560	113,5

Mindenki másként csinálja ?

A Könyvtáros szerkesztősége az utóbbi években egyre sikeresebben nyúl a közművelődési könyvtári hálózat egy-egy gyenge pontjához. Ezt a ténynek és dicséretnek is tekinthető megállapítást igazolja a *fruska-vita* és a hálózati-módszertani munkáról indított, most zajló eszmecsere, amely cseppet sem érdektelenebb, mint az előző, legfeljebb kevesebb érzelmi vihart kavarr, mivel kevesebb egyéni érzékenységet érint.

Szita Ferenc vitaindító írása és az azt követő, különböző megközelítésű hozzászólások igen változatos képet festenek a hálózati-módszertani munkáról. A következőkben az ő írásaikhoz kapcsolódik néhány gondolatom, s egy-két, eddig nem említett szempontra is próbálok utalni.

Megye, járás, városkörnyék, körzet

A többségében közigazgatási egységeknek megfelelő elnevezések felsorolásával a helyszíneket igyekszem jelezni, ahol hálózati-módszertani munka folyhat, illetve folyik. Talán feleslegesnek tűnhet ez az ismert felsorolás, mégis ha megkérdeznénk a szakembereket, hogy az egyes szinteken miben azonos és miben eltérő a hálózati-módszertani munka, minden bizonnyal igen eltérő véleményeket hallhatnánk. Az okok közül néhányat talán nem érdektelen megemlíteni.

A közművelődési könyvtári hálózat szakmai színvonala igen nagy eltéréseket mutat megyénként és még nagyobbakat járásonként, városonként. (Az eltéréseknek számtalan okuk van, de annak vizsgálata, hogy miért nagyok az eltérések az egyes közigazgatási egységek könyvtárainak szakmai színvonalában, külön vita témája lehetne.) Itt csak azt érdemes leszögezni, hogy a különbségek önmagukban is eltérő formai és tartalmi feladatokat adnak a hálózati-módszertani központoknak. Például: egészen más a módszertani munka tartalma azokban a nagyközséges megyékben, járásokban, ahol jórészt főfoglalkozású, esetleg szakképzett könyvtárosok működnek a települések könyvtáiraiban, mint azokon a helyeken, ahol a jobbára gyakran cserélődő tiszteletdíjasok, részfoglalkozásúak látják el a könyvtári teendőket, többnyire szakképzetlenül. Vagyis az egyik megyében vagy járásban még van létjogosultsága az „ösi”, legegyszerűbb módon segítő módszertani munkának, máshol az ilyen tevékenység legfeljebb az igen kritikus helyzetekben képzelhető el. A példákkal csupán arra kívántam utalni, hogy ma már aligha lehet országosan egységes hálózati-módszertani munkáról beszélni és ábrándozni. Ezért a hálózati egységeken belül a hálózati központoknak maguknak kell megkeresniük a legjobban alkalmazható módszereket, figyelembe véve a könyvtári szervezet, a társadalmi, gazdasági környezet adottságait és lehetőségeit. Nem gyökereiben új, hanem a meghatározott helyzetekhez, adottságokhoz, lehetőségekhez igazodó módszerek megtalálásáról és alkalmazásáról van szó. A tapasztalatok szerint ez sem mindig könnyebb feladat, mint a teljesen új módszerek kimunkálása.

A közművelődési könyvtári hálózat felépítése — vagy talán célszerűbb, ha azt mondjuk: hierarchiája — is lényeges eltéréseket, esetleg gondokat okozhat a hálózati-módszertani munkában. Ez a hierarchia az államigazgatási szervezethez igazodik-kötődik, de nem rendelkezik hatalmi, hatósági „jogosítványokkal”, amikre sokszor áhítoztak már a hálózati központok. Hányszor lehetett ilyeneket hallani: mennyivel másként mennének a dolgok, ha utasíthatnánk a járásokat, városokat, községeket; ha mi (megye, járás) olgathatnánk, adhatnánk pénzüsségeket a különféle célokra. A hatalom vagy annak valamilyen eszköze (például a pénz) rögtön tekintélyt ad gyakorlójának, s könnyen kialakul a vélemény, hogy ezek révén a lehető legjobb és legcélszerűbb feladatmegoldások születnek. Ám a hálózati központok eddig csak kívánták a hatalmi jogosítványok bizonyos körét és fokát, ezek megszerzésének lehetősége azonban alig vagy egyáltalán nem adatott meg nekik.

Tulajdonképpen az egykori járási tanácsok emlegetése mögött nincs más tartalom, mint az, hogy ha nem is volt saját jogosítványa egy-egy járási könyvtárnak, de legalább mögötte, mellette állt a hatalmi szerv, amelyre — néha mintegy fenyegetésként — hivatkozni lehetett. Hosszabb távon sem várható, hogy saját utasítási jogkört kapjanak a hálózati központok. A szélsőséges és súlyos hibák észlelése esetén számukra is ugyanaz a lehetőség adódik, mint bárki másnak: a fenntartó, illetve felügyeleti szerveknél bejelenthetik a hibákat, bajokat, és kérhetik megszüntetésüket. Igaz, ez az út hosszabb, esetenként bonyodalmasabb, mint a direkt utasítások lehetősége. Talán ezért is nem járják végig minden esetben a hálózati központok, amikor szükséges volna. Elképzelhető, hogy e lehetőségek ki nem használásából is származnak gondjai a hálózati-módszertani munkának.

A hálózat hierarchikus felépítéséből más gondok is adódhatnak. Úgy illenék, hogy a piramisra emlékeztető hierarchiának legyen csúcsa, ahonnan az egy szinttel lejjebb levő megyei könyvtárak hálózati-módszertani irányítása történik. E csúcs léte azonban bizonytalan, mert erre a helyre egyetlen jogszabály sem helyez intézményt.

Ez azt jelenti, hogy jogszabályi alapon senki nem kérheti számon például a Könyvtártudományi és Módszertani Központtól, miért nem végez hálózati-módszertani munkát a megyei könyvtárak körében. A megyei, a városi, a járási könyvtárak hálózati szerepköre már jogi formulákba van öntve. Legfeljebb az marad tisztázatlanul, hogy egy-egy nagyobb körzet könyvtára betölthet-e hálózati-módszertani szerepkört. Azt hiszem, nem is ez, hanem a csúcs körüli bizonytalanság okozza a nagyobb gondot, mert időnként úgy tűnik, hogy a megyei könyvtárak is szívesen fogadnák tevékenységük hatékonyabb, rendszeresebb szakmai elemzését és támogatását. E munkát a négy-öt évenkénti szakfelügyeleti vizsgálatok sem pótolhatják.

A hierarchikus felépítésből adódóan a megyei, a városi és a járási szinten is támadhatnak gondok. Ugyanis a hierarchikus felépítés eleve magában foglalja azt a feltételezést, hogy a magasabb lépcsőn álló intézmény szakmailag is minden tekintetben magasabb színvonalat képvisel az építmény alsóbb szintjén állóknál. Köztudomású azonban, hogy a valóság nem mindig felel meg e feltételezésnek. Előfordult már, hogy egy-egy városi, járási könyvtár szakmailag igényesebbnek, az új megoldások keresésében és megvalósításában kezdeményezőbbnek bizonyult hálózati központjánál. Az ilyen helyzet könnyen okozhat konfliktusokat, amelyek ronthatják a hálózati-módszertani munka hitelét, valódi értékét is.

Ugyancsak a megyei és a járási hálózatok központjai közötti összeütközések forrása lehet az, ha nincs kellően tisztázva a *területi illetékesség*. A jogszabály csak azt mondja ki, hogy a megyei könyvtár hálózati központ, a városi és járási könyvtár pedig alközpont, és a feladatok elhatárolásával csak annyiban foglalkozik, amennyiben felsorolja a hálózati központ feladatait. Az alközpontok feladatairól nem szól, de a szakemberek jól tudják, hogy ezek lényegében ugyanazok, mint a hálózati központok teendői, csak az illetékességi területük és a lehetőségük kisebb.

Ha már léteznek alközpontok, természetesnek látszanék, hogy a megyei könyvtárak önálló hálózati-módszertani tevékenysége a városi, járási könyvtárak szintjéig terjedjen, az alatt, a községekben a megyei könyvtár legfeljebb a városi, járási könyvtárral együtt vagy vele egyetértésben végezzen hálózati munkát, illetve csak a városi, járási könyvtárak hálózati-módszertani munkájának megismerése, megítélése végett látogassa a községi könyvtárakat. Bármennyire is ennek az elvnek illenék érvényesülnie, a valóság jórészt más. A községi könyvtárosok lehetnének a megmondhatóí, hányszor kaptak egymásnak ellentmondó instrukciókat a megyei, illetve a járási hálózati-módszertani könyvtárosoktól. Mivel az ilyen esetek nem mentek ritkaság számba az elmúlt évtizedben, a községi könyvtárosoktól, de még a fenntartóktól is sokszor lehetett lehangelő véleményt hallani a hálózati-módszertani munkáról. Vita támadhat a hálózati központ és az alközpont között egy-egy szakmai feladat megoldásának módjairól, de az már legfeljebb egymás és a hálózati-módszertani munka lejáratására jó, ha megállapodás, egyetértés híján egymást kontrázó megoldásokat kívánnak a községi könyvtáraktól. Ha tényleg válságba került a hálózati-módszertani munka, akkor ehhez az ilyen esetek is hozzájárultak.

Szolgáltatni és szolgáltatást közvetíteni

Majdnem igazat lehet adni Halász Bélának abban, hogy „az úgynevezett instruáló tevékenység helyébe a szolgáltatások közvetítésének kell lépnie...”. Azt hiszem, amíg kezdő könyvtárosok lesznek, addig bizonyos fajta és mértékű instruáló tevékenységre is szükség lesz. Abban viszont teljesen igaza van Halász Bélának, hogy a hálózati központok, alközpontok szolgáltatásközvetítő szerepének növekednie kell. Azt pedig mindig az érdekelt intézményekben lehet eldönteni, hogy a megfelelő szolgáltatások közvetítésében a hálózati központok, alközpontok milyen beosztású munkatársai játsszanak szerepet.

A szolgáltatások közvetítésén kívül igen fontos volna a hálózati központok, alközpontok saját szolgáltatási körének bővítése is. Ilyen szolgáltatásnak tekinthetjük például, ha a hálózati központ, alközpont egy-egy terület könyvtárainak szervezetére, működésére, ellátására új elképzelést dolgoz ki, és segíti annak megvalósulását. Erre már akadnak példák az országban, de talán nem elegendő számban.

Persze a saját szolgáltatások körének bővítése nem egyszerűen elhatározás kérdése. Ismerve a hálózati központok és alközpontok anyagi, tárgyi, személyi feltételeiben megmutatkozó nagy különbségeket, szolgáltatási lehetőségeiket is igen eltérőeknek minősíthetjük. Kérdés azonban, hogy minden lehetőséget igyekeznek-e feltárni és kihasználni a könyvtárak. Épp a *Könyvtáros* hasábjain említette valaki, hogy akár egy egész megyét is elláthatnának katalóguscédulával Mini-graph másolókészülékük segítségével. Vajon a községi könyvtárak többségében miért a könyvtárosoknak maguknak kell „lepötyögtetniük” a korábbi évekről hiányzó katalóguskartonok címléírásait? Miért nem lehetne megszervezni a hiányok felderítését, és szolgáltatásként adni a pótlást? Ez persze csak egy példa, ami talán nem is a legszerencsésebb, hiszen nincs minden megyében Mini-graph. De az egyéb reprográfiai eszközök segítségével nyújtható szolgáltatások körét is talán lehetne bővíteni, a kötetzeti szolgáltatások példájára.

A példák egy része azt is igazolni látszik, hogy a hálózati-módszertani tevékenységben igen alapos *szervező munkára* van szükség, de nem a korábbi „lőti-futi” értelemben. A *szolgáltatások feltételeit, körülményeit kell alaposan kidolgozni, illetve megszervezni*. Ha ez történik, új értelmet kaphat a ma már csak ritkán, és rossz ízzel emlegetett „szervezőkönyvtáros” megnevezés.

A szolgáltatások, a szolgáltatások közvetítésének nagyralátó emlegetése közben sem feledkezhetünk meg a valóságról: a hálózati-módszertani munkában még sokáig egymás mellett fognak élni az „ősi” elemek, formák, módszerek és az újabbak. Ez utóbbiak térhódításának segítése viszont elengedhetetlen.

Milyen legyen a módszertani könyvtáros?

Ha majd a fruska-vitát követő mostani módszertani vita után lezajlanak a feldolgozó, a gyermekkönyvtári, a könyvtárvezetési stb. viták is, remélhetőleg valamennyiből az derül ki majd, hogy az adott területen dolgozó „...legyen egyszerűen jó szakember és teljes életet élő ember!” Az idézett részt Halász Béla írásából vettem, ám azt hiszem, ő is inkább egy általános emberi követelményt próbált megfogalmazni, és nem teljes körű meghatározást kívánt adni. Hiszen a jó könyvtári szakember nem feltétlenül rendelkezik kiváló szervező készséggel, vagy nem bizonyos, hogy képes teljesen áttekinteni egy megye könyvtárügyének feladatait, de valamely szűkebb munkaterületen nagy hozzáértéssel végzi munkáját.

Végül is arra a kérdésre, hogy milyen legyen a módszertani könyvtáros, nem próbálok választ adni, mert az én meghatározásom is minden bizonnyal hiányos lenne, kiegészítésre szorulna, mint azok a válaszok, amelyeket az előttem szólók igyekeztek adni. Nem is a meghatározás a lényeges, hanem az, hogy a hálózati-módszertani központok és alközpontok felismerjék a hozzájuk tartozó területek *sajátosságai* és *lehetőségei*ből adódó feladatokat. Ha e feladatok új módszereket kívánnak, akkor ezek megkeresésében, kidolgozásában legyenek kezdeményezők és következtetések saját hálózatuk, esetleg mások javára.

Képes-e szakkönyvtári feladatok vállalására a közművelődési könyvtár?

Szakraészlegek kialakítása a Kaposvári Megyei Könyvtárban

Könyvtárunk az új épületbe költözés, 1964 óta szabadpolcos rendszerű. Az új székházban az olvasói igények és az állomány nagysága már az első évben szükségessé tették a tájékoztatói — ezen belül is egy szaktájékoztatói — gárda kialakítását.

1965-ben három könyvtáros végezte az általános és a szaktájékoztatói feladatokat. Ekkor 5533 olvasót számláltunk és 76 204 könyvvel rendelkezünk; a könyvtár forgalma 59 ezer látogató volt, és 159 ezer kötetet kölcsönöztünk (a forgalomból az ismeretterjesztő művekre 27,5 százalék jutott). A tájékoztatók referenzs-naplóba jegyezték be az írásos választ vagy hosszabb ideig tartó kutatást igénylő tevékenységüket. A fennmaradt dokumentum alapján 46 komolyabb feladatot oldottak meg egy év alatt, és a válaszok többségéhez irodalomjegyzéket is készítettek.

Megyéinkben nincs szakkönyvtár. A két főiskola (mezőgazdasági és tanítóképző) könyvtárát csak az intézmény dolgozói és tanulói vehetik igénybe. A vállalatoknak, intézményeknek nincs említésre méltó szakkönyvtárunk. A fenti okok miatt a szakkönyvtári igények is a megyei könyvtárban csapódnak le.

Az igények sokrétűsége és mélysége következtében már az első években szükségessé vált, hogy a tájékoztatók bizonyos mértékig szakosodjanak. Felosztották egymás között az állományt (társadalomtudományok, természettudományok, irodalom- és művészettudományok), és a szak-, illetve különleges kérdéseket az illetékes *szaktájékoztató* oldotta meg (ez főként az irodalomjegyzékek összeállításában és a közvetlen tanácsadásban nyilvánult meg), de fő feladatuk továbbra is az általános jellegű igények, ezeken belül is a „valami jó könyvet kérek” kívánság teljesítése maradt.

Az állomány szabadpolcos elrendezése már a hatvanas években is részben eltért az ETO rendszerétől. A szakirodalmat a marxizmus klasszikusaival kezdtük. A társadalomtudományi irodalom elhelyezése során a pszichológiát a pedagógia elé helyeztük. Ugyancsak a társadalomtudományokhoz került, de külön csoportba a vezettstudomány, az állományrészt pedig a történettudomány zárta.

Tíz év alatt az olvasói igények sokat változtak. A „valami jó könyvet” helyett a szakmai és a továbbképzéssel összefüggő feladatok megoldását segítő irodalom lépett előtérbe. A tájékoztatóknak az általános jellegű kérdések megválaszolására mind kevesebb idejük maradt, mert a szakterületükön jelentkező igények mélysége egyre több szakmai ismeretet igényelt. Közben az állomány megduplázódott, az ETO rendszerű elrendezésben a rokonterületek eléggé eltávolodtak egymástól a szabadpolcos térben. Egy-egy kérdés megválaszolásához, megoldásához mind nagyobb területet kellett bejárnia a könyvtárosnak. Az olvasók — főként az újonnan beiratkozottak — nehezebben tudtak a szakállományban tájékozódni, emiatt a tájékoztatónak egyre több idejét vette el az úgynevezett útbaigazítás.

1975-ben könyvtárunk 7800 felnőtt olvasója 187 ezer kötet könyvet kölcsönzött, és az ismeretterjesztő művek forgalma 38,7 százalék volt. Vagyis elértünk arra a pontra, amelyen a növekvő társadalmi, olvasói igények szolgáltatásainkkal szemben már új követelményeket támasztottak, „nagyobb szakszerűséget, rendszerszemléletet, gyakorlatias gondolkodásmódot...” kívántak meg. (Mándy Gábor: A szakraészlegesítés néhány kérdése. 1977. OSZK KMK. 7. 1.)

Overington munkája (A szakraészleges általános nyilvános könyvtár. OSZK KMK. 1971. 46 l.) már a 70-es évek közepén nagy érdeklődést váltott ki körünkben. Sok szakmai vita előzte meg és hozta létre azt a belső *szakmai műhelyt*, amely kidolgozta felnőtt olvasószolgálatunkban az új, úgynevezett *szakraészleges* rendszerre való áttérést.

Tisztában voltunk és vagyunk azzal, hogy könyvtárunkban nincsenek meg

minden vonatkozásban a szakrészlegesítés feltételei. Elsősorban a szabadpolcos tér bizonyult kicsinek. Az egyes szakrészlegeket nem tudjuk elég nagy, részben bútorokkal elhatárolt térben elkülöníteni, nem is szólva a különkatalógusoknak a szakrészlegekben való elhelyezéséről. De ezek a nehézségek nem gátolták meg a lelkes könyvtárosgárdát abban, hogy 1977-ben kidolgozza és meg is valósítsa az új rendszert.

Előkészületek, tervek

A szakrészlegek kialakításakor az overingtoni második megoldást választottuk. A helyi adottságokat, az olvasói igényeket és a személyi feltételeket alapul véve hat szakrészleget terveztünk:

- I. általános részleg,
- II. helyismereti szakrészleg,
- III. társadalomtudományi szakrészleg,
- IV. természettudományi szakrészleg (kettéosztva: műszaki és mezőgazdasági részlegre),
- V. művészeti és irodalmi szakrészleg (megosztva művészeti és nyelvészeti-irodalomtudományi részlegre),
- VI. gyermekrészleg, a gyermekek könyvtára.

A személyi feltételek is megérték arra, hogy áttérjünk az új rendszerre. A hét tájékoztató (három új álláshelyet kaptunk) érdeklődésének, végzettségének és természetesen eddigi könyvtári tevékenységének megfelelően osztotta fel egymás között a szakrészlegeket.

Az I-es, az általános részleget két könyvtár szakos, a II. szakrészleget egy történelem—könyvtár szakos, a III. szakrészleget ugyancsak egy történelem—könyvtár szakos, a IV. szakrészlegben a műszaki és a mezőgazdaságit egy-egy könyvtár szakos, az V. szakrészleget egy irodalom—könyvtár szakos és egy zenei könyvtáros vállalta (a tájékoztató könyvtárosok részben már előzőleg is ezeken a szakterületeken dolgoztak). A gyermekrészlegben öten tevékenykednek.

A legnagyobb vitát az egyes szakrészlegek állományának kialakítása váltotta ki. Főként az ETO 0, 5 és 6-os fősztályának megosztása okozott gondot.

Minden tájékoztató írásban rögzítette saját szakrészlegének tervezetét, melyben meghatározta részlegének célját, társadalmi jelentőségét, gyűjtőkörét, állományának térbeni helyét, rendszerét, a kézikönyv és a kölcsönzői állomány polcfolyóméter-igényét, folyóiratállományát, annak állványigényét, katalógusait. A tervezetet a vezetőség egyeztetette, összehangolta, és megkezdődött az „osztzkodás” az állományon, különösen a kézikönyveken. Hetekig tartott, amíg a kézikönyveket szétosztottuk. A gond az általános részleg kézikönyv-állományának kialakításakor merült fel, a duplumok hiánya miatt. Végül is összeolvasztottuk a segédkönyvtári és a kézikönyvtári állományt.

Az I., *általános részleg* kialakításán sokat vitatkoztunk, ami természetes is, hiszen ennek korábban nem volt könyvtárunkban hagyománya, mindenki öletszerűen végezte a kiemeléseket. Ugyanakkor mindannyian éreztük az ilyen összeállítás hiányát. Egyébként sem könnyű egy figyelemfelkeltő, ajánló-böngészde jellegű gyűjtemény állandó és változó állományát összeállítani.

A szakirodalom- és a helyi sajátosságok alapján alakítottuk ki *gyűjtőkörét*, amely az általános referenzs-művek, lexikonok és egyéb, a 0-ás fősztályba tartozó segédletek, folyóiratindexek, általános bibliográfiák, címtárak, telefonkönyvek, menetrendek, térképek, atlaszok, szótárak, a szakrészlegek referenzs-értékű monográfiái mellett egy általános érdeklődésre számot tartó válogatott prezens állományt foglal magában. Ezenkívül tartalmazza a szakrészlegekbe nem férő 010—059-es általános, a 640-es és a 794—799-es (játék, sport) szakcsoportokba tartozó műveket. Periodikái körülbelül 150-féle, általános jellegű napilap, képes hetilap, magazin, szórakoztató (hobby) jellegű magyar és idegen nyelvű folyóirat, valamint néhány társadalomtudományi és irodalmi szakfolyóirat másodpéldánya.

Térbeni helye a szabadpolcos tér központja a kölcsönzőpulttól az általános tájékoztatók helyéig, akik a kézikönyvtári állománnyal és a katalógusokkal körülbástyázva látják el az általános referenzs-szolgálatot. (Az overingtoni három felvilágosítási pontot megvalósítottuk: az első a kölcsönzőpultnál, a második az általános tájékoztatói asztalnál, a harmadik a szakrészlegekben található.)

Katalógusai: a könyvtár felnőtt részlegének teljes állományát feltáró olvasói betűrendes kereszt-katalógus, csoportképzéses szak- és folyóirat-katalógus.

Kölcsönözhető állománya az ismeretterjesztő és a szakkönyvekből, a szakrészlegek többes példányaiból gondosan összeválogatott állomány — amit piros „A”-val jelölünk a könyvkártyán —, valamint a már említett szakrészlegekből kimaradt rész teljes kölcsönzői állománya, amely nem kap külön jelölést. A többes példányokból válogatott állomány alapkritériuma az olvasmányosság és az időszerűség. Az elrendezés témák szerint történik, az esetleges kiemeléseket folyamatosan végezzük. Az általános részleg csaknem 70 témával indult, ebből három év alatt körülbelül 40 téma állandósult (természetesen itt is cseréljük a könyveket), a többi változik. A „Böngészde, lapozgató” felirat vonzza az olvasókat. Legelőször az ajánlott témákkal és a részleg periodikaival találkozók a belépő olvasó. Az általános részleg kölcsönzési forgalma — a mérések alapján — a vártnál nagyobb. Az ismeretterjesztő irodalom körülbelül 30 százalékát innen kölcsönzik az olvasók. A kiemeléseket az általános tájékoztatók a szak-tájékoztatókkal közösen végzik. Egy-egy fontos esemény alkalmával az illetékes szak-tájékoztatóval közösen állítják össze az irodalmat. (Az olvasók már annyira megszokták az aktuális témához kapcsolódó kiemeléseket, hogy kifogásolják, ha nem reagálunk irodalommal az eseményekre.) Három év alatt körülbelül 110 témakiemelésünk volt.

Legnépszerűbb témáink: Emberek az embertelenségben (a koncentrációs táborokról); Összinte szó a szexről, szerelemről; Élő és emlékezz! (a II. világháborúról); Kellemes nyári mulatságok; Övjük a természetet; Napóleon; Hobbi 14-féle témában és a sci-fi. Egy-egy témához legfeljebb 20–25 kötetet rakunk ki, ezen belül nincs semmilyen sorrend. A témákról az általános tájékoztatók jegyzéket készítenek, amit kötetkatalógusban az olvasók később is forgathatnak. A kiemeléseket addig tartjuk fenn, amíg nagy a forgalmuk. Ezt az általános tájékoztató könnyen figyelemmel tudja kísérni, mert az állományt ő gondolja, vagyis a könyvek visszasorolását is ő végzi. A már nem időszerű állományt az „A”-jelölés áthúzásával visszasoroljuk a megfelelő szakrészlegbe.

Az általános tájékoztatók végzik az általános jellegű tájékoztatás mellett a részleg teljes gondozását is (az állománygyarapítási, -apasztási javaslat összeállítását, a lexikonok pótlását, a távoktatással kapcsolatos teendőket, az új könyvek átvételét, a színműtári állomány gondozását). Foglalkoznak az ifjúsági korosztállyal, az ifjúsági jellegű intézményekkel szoros kapcsolatot tartanak fenn, jegyzik a folyóiratok helybeni használatának napi statisztikáját, és a helytörténeti kiadványunk számára kiírják a részlegükbe tartozó folyóiratok somogyi vonatkozású cikkeit.

A II., **helyismereti szakrészleg** (kutatóterem) a volt olvasóterem helyén létesült. A 14 ülőhelyes kutatóterem jelentőségét akkor értékelhetjük igazán, ha figyelembe vesszük, hogy a somogyi gyűjtemény kötetei (a 3554-ből körülbelül 2800 kötet) csak az 1977-es szakrészlegesítés óta kerültek a különterembe szabadpolcra, mégpedig szoros ETO-szerinti elrendezésben. Erre az átalakítás előtt sem helyünk, sem lehetőségünk nem volt. A kutatóterem polcain vannak elhelyezve a kifejezetten somogyi vonatkozású könyvanyagok kívül az értékes enciklopédiák, lexikonok és nagyszótárak is. Ezeket elsősorban állományvédelmi okokból tettük ide. A megye életéről tudósító számtalan aprónyomtatványt és fényképanyagot 10 különálló kategóriába osztva, dobozokban tároljuk. Az olvasók tájékozódását betűrendes, szak- és nyomdai katalógus segíti.

A kutatóterem profiljába vágó megyei sajtó- és mikrofilmanyagot három olvasó-készülék segítségével használhatják kutatóink.

A szakrészlegesítés eredményeit a kutatóterem látogatottságán is lemérhetjük. 1980-ban 2950 látogató 1335 kötet kézikönyvet, 1106 folyóiratot és 56 tekercs mikrofilmet használt. A látogatók számának alakulásában azok az olvasók is szerepet játszottak, akik a kutatótermet egyéni tanulásra vagy a könyvtár más anyagának használatára vették igénybe. A szakrészleges átszervezés egyik legnagyobb eredménye a somogyi kutatóterem megvalósítása volt. Továbbfejlesztése — a többi szakrészlegével együtt — nemcsak saját könyvtárunk számára szolgálhat megszívlelendő tanulságokkal.

A III., **társadalomtudományi szakrészleg** kialakítása, gyűjtőkörének meghatározása sem volt könnyű. Az ETO 1-, 2-, 3-as főosztályán és a 908, 92–99-es osztályán kívül ide kerültek a 0- és a 6-os főosztályból a 001–008-, 060–090-, 650–651-, 657–659-es

szakcsoportok is. A témákat és a sorrendet az olvasókkal, a használókkal közösen két év alatt négyszer változtattuk meg. Most már véglegesnek mondható az elrendezés: *A marxizmus klasszikusai*: 300K—1, 300K—2, 300KP (ezen belül vannak a kongresszusokról szóló művek is); *Munkásmozgalom*: 329, 331M (a 331-ből a 331[007] munkásmozgalom irodalmát 331M jelöléssel ebbe a témakörbe helyeztük), 335; *Politika*: 300, 320—327; *A filozófia és rokonterületei*: 100, 140M (ide vettük a dialektikus és történelmi materializmus, valamint a tudományos szocializmus irodalmát is), 160, 170—180, 200; *Társadalomrajz*: 301, 308, 360, 908, 390; *Közgazdaságtudomány*: 310, 330, 331, 332, 333L (a 333-ből csak a lakásügyet hagytuk meg 333L jelöléssel, a többi a mezőgazdasági szakrészlegbe került), 334, 336, 338, 339, 380; *Szervezés és vezetéstudomány*: 007, 650, 651, 657, 658, 659; *Jog és közigazgatás*: 340, 350; *Pedagógia és közművelődés*: 150, 370—373, 376—379, 374, 008; *Történelemtudomány*: 355, 930—990. A kölcsönözhető állomány után a szakrészleg kézikönyvei találhatóak, kék színű választólappal és a gerinceken színcsíkkal jelölve.

A szakrészlegekben helyhiány miatt a kézikönyveknek csak töredék részét tudtuk elhelyezni. Minden szakrészlegben 6 ülőhelyes olvasóblót alakítottunk ki, ahol a részleg szakfolyóiratait témák szerint, ezeken belül pedig betűrendben helyeztük el. Különkatalógusa (a társadalomtudományi cikk-katalógus) helyhiány miatt nem a szakrészlegben kapott helyet.

A IV., *természettudományi szakrészleget* az élettelen és az élő természettudományra, valamint ezek alkalmazott tudományára osztottuk.

A *műszaki szakrészleg* gyűjteménye: 500—549, a 6-os főosztályból a 600—608, 620—629, 655—656, 660—662, 665—669. A témákat és az elhelyezési sorrendet szintén az olvasókkal együtt, többszöri változtatással alakítottuk ki. Az állomány nagysága több szakcsoportban szükségessé tette a raktári jelzet megváltoztatását. Ezt úgy oldottuk meg, hogy a szakjelzetet vettük raktári jelzetnek. A témák kialakítása során a természettudományokat mindenütt közvetlenül követi az alkalmazott tudomány. *Íme a végleges elhelyezés: Természettudomány általában, környezetvédelem*: 500, 502; *A matematika és alkalmazása*: 510, 512, 513, 517 (matematikai analízis), 518 (grafikus és numerikus módszerek), 519 (kombinatorika), 681.3 (számítógépek); *A fizika és alkalmazása* 530, 531, 539, 608 (találmányok), 62—5 (szabályozás és vezérlés), 620 (technika általában), 620.9 (energiahordozók), 621 (géptan általában), 621.744 (géprajz), 621.1 (hőerőgépek), 621.8 (gépelemek), 621.83 (mechanizmusok), 621.86 (anyagmozgatás), 621.9 (szerszámok), 537, 621.3 (elektrotechnika), 621.38 (elektronika), 621.396 (rádiótechnika), 621.397 (televízió); *A kémia és alkalmazása*: 540, 541 (elméleti kémia), 542 (kísérleti kémia), 543 (analitikai kémia), 546, 549, 622, 671, 547, 660, 662, 666, 667, 680, 674, 675, 676, 677, 687, 681 (finommechanika); *Építőipar*: 624, 625, 626, 628, 690, 691 (építőanyagok), 693, 696, 697 (fűtés); *Közlekedés*: 629; *Könyvnyomtatás*: 655, 656; *Csillagászat*: 520.

Ebben a szakrészlegben az állomány elhelyezését a kézikönyvekkel kezdtük, és a kölcsönzési állománnyal folytattuk. A szakrészleg könyvállományához közvetlenül, helybenolvasási lehetőséggel kapcsolódnak szakfolyóiratai. Oda csoportosítottuk a szakrészleg lexikonjait, szakszótárait, bibliográfiáit, enciklopédiáit, egyetemi tankönyveit, jegyzeteit, gyártmánykatalógusait, szabványait.

A *mezőgazdasági szakrészleg gyűjteménye*: 550—599, 610, 630, 663—664, 910—919 és a 333 (agrárpolitika). Az állomány nagysága itt is szükségessé tette a raktári jelzetek bontását. — *Témái sorrendben: Földtan, geológia*: 550, 551, 560; *A biológia és alkalmazása*: 570, 572, 575, 576, 610, 613, 615, 616, 619; *Mezőgazdaság*: 630, 631, 631.1 (mezőgazdasági üzemszervezés), 631.2 (mezőgazdasági épületek), 631.3 (mezőgazdasági gépek, eszközök), 631.4 (talajtan, talajvizsgálat), 631.5 (mezőgazdasági munkálatok, agrotechnika), 631.67 (öntözés), 631.8 (trágyázás), 632; *Növénytan, növénytermesztés*: 580, 581, 582, 633, 634, 635; *Állattan, állattenyésztés*: 590, 591, 592, 636, 637, 638, 639, 663; *Agrárpolitika*: 333; *Földrajztudomány*: 910—919. Az útikönyvek elhelyezésében is eltértünk a hagyományoktól. Az egy-egy országgal kapcsolatos útikönyvek, térképek, atlaszok egy helyre kerültek. Sorrendjük: a kontinenseken belül az országok betűrendje. Például Európa: Ausztria, Bulgária stb. A földrajztudomány és az útleírások a kézikönyvekkel együtt a szakrészleg folyosóján kívül, az általános részlegbe kerültek. A szakrész állományát a kézikönyvek, majd a szakfolyóiratok zárják tárgyköri elrendezésben, helybenolvasási lehetőséggel. Különkatalógusa nincs a szakrészlegnek.

Az V., *művészeti és irodalomtudományi szakrészleget* is megosztottuk: a művészeti

és a nyelvészeti-irodalomtudományi állomány alkotja anyagát. Ehhez egységes betűrendjel-változtatást és elhelyezést valósítottunk meg.

A *művészeti szakrészleg állománya*: 700—793. Elhelyezése követi az ETO rendszert. (Az V. szakrészlegben a művészek és írók munkásságával kapcsolatos művek a művész vagy író betűrendi jelét kapják, függetlenül a szerzőtől.) A *helybeni használatra szánt művészeti albumokat* „Művészeti lapozgató” felirattal, tematikus elrendezésben külön állványra tettük.

A zenei stúdió hallgatóhelyeivel a művészeti részleg szerves része. A 780-as szak könyvállományát a hallgatóasztalok közé helyeztük el. A kézikönyvállomány sorrendje: A Magyar Népzene Tára; Lexikonok, szótárak; Operaismertető, Zeneműjegyzékek; Hangverseny- és operakalauzok; Zenetudományi tanulmányok; Zeneszerzők A—Z-ig. A zenei katalógus is itt található.

A *nyelv- és irodalomtudományi szakrész* gyűjtőköre az ETO 8-as főosztálya. Elhelyezése követi az ETO sorrendjét. A rendszerből kiemeltük a *stílusirányzatokat*, az *irodalomtörténeteket* és a *szöveggyűjteményeket*, melyek a kötelező irodalom kiemelt csoportjába kerültek. (A középiskolák kötelező irodalmát ebben a szakrészlegben helyeztük el.) A nyelvtudományból kiválogattuk a nyelvkönyveket, szótárakat és az idegen nyelvű szépirodalomhoz helyeztük, nyelvek szerinti betűrendben. Az egyes idegen nyelvek szépirodalma az illető nyelv nyelvkönyveivel és szótáraival kezdődik. *Katalógusai*: irodalmi analitikus cikk-katalógus, művészeti analitikus cikk-katalógus.

A szakrészlegek megtervezése és az állomány átrendezése csak kezdeti lépés volt. Az állományt lelkes és jól szervezett munkával sikerült másfél hét alatt átrendeznünk. Az olvasók nagy érdeklődéssel várták az eredményt, a változást. A nyitásra szórólapot készítettünk, melyen röviden leírtuk a változtatás okát, lényegét, és közöltük az elhelyezés alaprajzát. A szakrészlegeket feltűnő tájékoztató feliratokkal, irányjelzőkkel láttuk el, így az olvasók tájékozódása a szakrészlegekben különösebb nehézség nélkül ment végbe. A legnagyobb sikere az általános részleg kiemelésének volt. Szinte naponként kellett feltölteni a polcokat, főként az érdekesebb témák könyveivel. A szakemberek dicsérték a tematikus elrendezést, mivel a rokontudományok közel kerültek egymáshoz. Kérdőíves felmérésünk is azt igazolta, hogy olvasóink jobbnak tartják ezt a rendszert. Őket ugyanis nem zavarta az ETO felbontása, összekeverése.

Az előre nem látott problémák — ha most kezdenénk

Mivel az általános részleg kézikönyveinek többségét a duplumok alkotják, nehézséget okozott a visszasorolás. Ezért a feldolgozó csoporttal közösen megterveztük a kézikönyvek megjelölését, amit az előzéklapon tüntettünk fel, KÉZIKÖNYVTÁR 1, 3, 4, 5-ös számokkal. A könyvkártyákat kiszedtük a kézikönyvekből, és a raktári jelzetet a tasakra írtuk. Körülbelül egy évig tartott, amíg minden szaktájékoztató elvégezte a kézikönyvtárba tartozó kötetek megjelölését.

Minden jelölés csak akkor hatásos, ha azt a katalógusokban is feltüntetjük. Ez viszont akkora munka, hogy ez ideig még csak a betűrendes katalógusban tudtuk befejezni. A szakkatalógusban a jelölések végrehajtása még hátravan. Mivel a szakcsoportokat megbontottuk, a változtatást, az új raktári jelzetet minden könyv kölcsönzőkártyájára rá kellett írni, különben nem tudtuk volna visszasorolni a köteteket. Ezt a munkát is a tájékoztatók végezték el a raktárosokkal együtt.

Az ETO szerinti sorrend felbontása nem az olvasóknak okozott gondot, hanem a könyvtárosoknak, mivel a többszöri átrendezések nehezítették tájékozódásukat. Első alkalommal csak az illető szaktájékoztató találta meg a keresett szakcsoportot, távollétében viszont az ügyeletes tájékoztatónak is meg kellett találnia a kért művet.

Az általános részleg állományát a többespéldányok alkotják. Elméletileg minden műből lennie kell példánynak a megfelelő szakrészlegben is. De ha a *szakrészlegből* elviszik, az általános részlegben még lehet belőle. Ezt viszont nehéz visszakeresni. Az általános részleg állományába való tartozást ugyanis csak a könyvkártyán tüntetjük fel, a katalógusban nem. Az említett problémák menet közben bukkantak fel. Ha mindezeket előre tudjuk, sok párhuzamos és fölösleges munkától megkímélhetjük volna magunkat.

Az egyik legfontosabb tapasztalatunk az, hogy a tervezéskor a szakrészlegeken belül a témacsoportok kiválasztását jobban meg kell fontolni. Menet közben jöttünk rá,

hogy bizonyos tudományágakat nem a megfelelő szakrészlegbe helyeztünk. *Vitakozni lehet* például a következőkről: jó-e az elhelyezése a 657-es szakcsoportnak, a 0-ás főosztálynak (a 007 és 008 kivételével) és az esztétikának a II. szakrészlegben; a haditechnika nem tartozik-e szorosabban a hadtörténethez (III. szakrészleg), mint a műszaki szakrészleghez; a csillagászat talán közelebb áll a földtanhoz (mezőgazdasági szakrészleg), mint a műszaki tudományokhoz.

Eldöntendő kérdés: az általános részleg funkcionáljon-e szakrészlegként bizonyos tudományágakban? Ha igen, hogyan helyezzük el az állományát: egységesen-e, vagy az általános részleg témáiba illesztve, ahol nehéz a visszakeresés? S ami tisztázódott: minden bontást még az átrendezés előtt meg kell jelölni a könyvkártyán. A kézikönyvek előzetes megjelölése csak az általános részlegben fontos — a duplumok miatt —, a többi szakrészlegben folyamatosan is lehet végezni ezt a munkát. S végül még induláskor legalább a betűrendes katalógusban fel kell tüntetni a raktári jelzet minden változását, hogy a visszakeresés ne okozzon gondot sem a könyvtárosnak, sem az olvasónak. Az említettek talán meghosszabbítják az átrendezés időtartamát, viszont megérik a fáradságot, mivel menet közbeni végrehajtásuk rendkívül időigényes munka, akár évekig is eltarthat.

A szakrészlegek kialakításának előnyei

Körülbelül 20 ezer kötetnél több könyvet tudtunk elhelyezni az új rendszer révén a szabadpolcos térben. Az olvasók a nagyobb állományból könnyebben tudnak tájékozódni, és gyorsabban megtalálják a keresett műveket, mert azok természetes logikával következnek egymás után.

Mivel a rokontudományok közel kerültek egymáshoz, az olvasók érdeklődési köre szélesedik, a kiegészítő és a határtudományokból is visznek könyvet (például a 008-ból, míg az ETO sorrendjében volt, alig kölcsönöztek, most, hogy a közművelődés mellett van, lényegesen megnőtt a forgalma, de ugyanez mondható el a 007-ről is). Ezzel magyarázható, hogy forgalmunk, amely az ismeretterjesztő művekből 1977-ben 38 százalék volt, 1980-ban már 45,62 százalékra növekedett.

Könyvtárunkban az átrendezés előtt a kézikönyveknek csak egy töredékét tudtuk az olvasóteremben elhelyezni — most lényegesen több kézikönyv került a szabadpolcos térbe. A *mindent egy helyen* gyakorlat lehetővé teszi, hogy az olvasó a kölcsönzői állománnyal együtt találja a kézikönyveket és a szakfolyóiratokat, így jobban el tud mélyedni egy-egy tárgykörben anélkül, hogy a könyvtáros segítségét kérné. Márpedig tapasztalatból tudjuk, hogy az olvasók nagy része — főként a kezdő olvasó — nem szívesen kérdez, sőt a segítséget is elhárítja, hogy tájékoztatlanságát leplezze.

A helybenolvasók száma és a könyvtárban eltöltött idő tartama lényegesen növekedett. (1980-ban 79 810 volt a látogatók száma.)

A szaktájékoztató — mivel a gyorstájékoztatót az általános tájékoztatók elvégzik — több időt tölthet szakrészlegében, figyelemmel tudja kísérni a gondjára bízott állomány olvasóit, ezáltal szorosabb kapcsolat alakul ki a szakember és a könyvtáros között. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy az új rendszer bevezetése óta megnőtt az irodalomjegyzéket és témafigyelést kérők száma. (1980-ban 100 témához állítottunk össze irodalomjegyzéket, és a legfrissebb szakirodalomból 7 témáról kértek rendszeres figyelmet olvasóink.) A szaktájékoztató jó gazdája tud lenni szakrészlegének. Állományát az igényeknek megfelelően gyarapítja, apasztja, propagálja, a hiányokat gyorsabban észreveszi. Szoros kapcsolatokat tud kiépíteni olvasóin keresztül a szakmai csoportokkal, vállalatokkal, intézményekkel. A könyvtár mindezek révén bizonyos szakkönyvtári funkciókat is képes ellátni.

A somogyi helyismereti gyűjtemény kutatóterme minden olyan olvasó számára lehetővé teszi az intenzív tanulást és az elmélyülést, aki a könyvtárat elsősorban dolgozószobának, illetve munkaeszközként használja. A szakrészlegek olvasóhelyein a viszonylag szűk tér miatt az általános részlegből átszűrődő monoton zsongást, járkálást nagy forgalmú időben nem lehet kiküszöbölni, s ez kissé zavarja az olvasóasztalnál dolgozókat. Viszont a helybenolvasási célra szolgáló helyek száma 54-ről 86-ra nőtt.

Három éve, hogy könyvtárunk a hazai közművelődési könyvtárak gyakorlatát több vonatkozásban megváltoztatva áttért egy, a szokásostól különböző rendszerre. Ezt mi szakrészlegesítésnek nevezzük, de ha a szakirodalom követelményeit vesszük alapul, a szakrészlegesítésnek csak a csirái találhatók meg a mi rendszerünkben. Overington egyetlen tiszta szintjébe sem lehet minket beskatulyázni. Talán a második és a harmadik szint között helyezkedünk el. Térbeni adottságainkat alapul véve a másodikat, de állományban, szervezeti felépítésben és tartalmi munkában már megközelítjük a harmadik szintet.

Az áttérés hosszadalmas volt, noha könyvtárosi gárdánk lelkes, vállalkozó szellemű, és így kialakult egy belső szakmai műhelyünk is. A nehézségek egyik oka, hogy nem támaszkodhattunk olyan hazai szakirodalomra, mely a szakrészleges rendszerre való áttérés menetét részletesen leírta volna. *Mándy Gábor* tanulmánya sokoldalúan ír ugyan a szakrészleges különféle változatairól, és számos jó alternatívát is ad, amelyek közül ki-ki a saját könyvtárának adottságait, lehetőségeit mérlegelve választhat, de ez a mű csak a mi átrendezésünk végrehajtása után jelent meg. Ám a tanulmány jelle- génél fogva a *mit* nyújtja, de a *hogyan* kevésbé.

Az eredmények biztatóak. Mind az olvasóknak, mind a könyvtárosoknak egyöntetű véleményük, hogy jó ez a rendszer. Bevezetésére mégis csak megfelelő nagyságú állomány (szabadpolcon legalább 50 ezer kötet) és a kellő helyi és személyi feltételek megléte esetén, a szükséges előtanulmányok elvégzése után, a könyvtár minden csoportjának, osztályának teljes összhangjával, áldozatos közreműködésével szabad vállalkozni.

M a g y a r J ó z s e f n é

Lapozgató

● Az *OLVASÓ NÉPÉRT* c. folyóirat februári száma *Tervezet egy felhívásra* címmel közli a mozgalom kisközösségi munkacsoportja által az Olvasó népert mozgalom továbbfejlesztéséről megfogalmazott elképzeléseket, amelyeket a tervezet összeállítói megvitatásra szánt gondolatindítónak tekintenek. A tervezet foglalkozik a közösségteremtéssel, a már élő művelődési közösségekkel; harmadik és negyedik fejezete pedig kifejezetten a könyvtárakkal kapcsolatos feladatokat tárgyalja (Közelebb a könyvtárhoz, az Olvasó népert mozgalomhoz — a Hazafias Népfronthoz; Segítség a könyvtárnak). — A folyóirat más helyein is még jó néhány könyvtári, valamint olvasótábori vonatkozású cikk olvasható.

● A *VASAS TÁJÉKOZTATÓ*, a Vas-, Fém- és Villamosenergiaipari Dolgozók Szakszervezete elnökségének kiadványa 1980. évi 5—6. számában repertóriumot közöl a *Vasas Elnökségi Tájékoztató* és a *Vasas Tájékoztató 1976—1980-as évfolyamairól*. A *Böhm Antalné* által összeállított jegyzék témák szerint, ezeken belül betűrendes csoportosításban tárja fel a tájékoztatók anyagát, mutató azonban nem készült a repertóriumhoz. Az 1981. évi első szám *Merre tovább, könyvtárak?* címmel, főhelyen adja közre *Arnóth Károlynak*, a központi könyvtár igazgatójának a hálózat helyzetét és a továbbfejlesztés lehetőségeit, valamint a feladatokat tárgyaló cikkét.

● A *SZOMBATHELYI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI II.* című tanulmánykötet a főiskola tanárainak, oktatóinak irodalomtörténeti, nyelvészeti és történelmi munkái mellett több könyvtári vonatkozású írást is közöl. *Tóth Gyula*, a könyvtári tanszék vezetője például Az olvasás, a könyvtárhazsználát és az oktatás kapcsolata a dualizmus idején (A mai állapotok történeti gyökerei) címmel írt alapozó tanulmányt, amelyhez szorosan kapcsolódik *Rétfalvi Gábornak* a népiskolai iskolai könyvtárügy kezdetei Vas megyében a dualizmus első időszakában (1867—1890) c. munkája, *Ferenczy Zsuzsanna* pedig *Kőhalmi Béla* és a magyar bibliográfia címmel a nagy magyar könyvtártudós könyvészeti munkásságát tekinti át. A könyvtárosokat közelebből érdekelheti még *Papp János* írása is a *Kner Nyomda 1923—1933-as könyvkiadói tevékenységéről*, bibliofil kiadványairól. (1980 [1981] 312 l.)

● A *HONISMERET* 1980/6-os száma az elmúlt év július 16—19-én, Szombathelyen tartott VIII. országos honismereti akadémia előadásainak rövidített szövegét is közli. A Szombathelyi Megyei Könyvtárnak a honismereti mozgalomban és a helytörténeti kutatásokban játszott szerepével *Pethő Gyula*, a könyvtár igazgatóhelyettese ismertette meg az akadémia hallgatóságát.

Iskola és könyvtár

Jó házasság lehetne

Mottó: „Az új tantervi követelmények megfelelő iskolai könyvtárak nélkül végrehajthatatlanok.” (Idézet egy országos szakmai tanácskozás megállapításából.)

Idilli kép a 10 ezer kötetes jászfény-szarui iskolai könyvtárban: a polcok között negyven-ötven gyerek „vadászik” új olvasnivalóra.

— Nekem ezt a két Móra Ferencet tessék kiírni.

— Tanár néni, nem találom a Tamás bátya kunyhóját.

— Őcsinek is viszek két mesét.

Berreg a csengő, elröppennek. Dr. Dajkó Györgyné könyvtáros felsóhajt:

— Most megint csend lesz a következő szünetig. Ugye mondtam, minden órában „megrohamoznak”. Hogy lekopogjam.

— Maga a tantestülethez tartozik?

— Nem, a községi könyvtárhoz. De nálunk együtt van az iskolai könyvtár és a gyermekkönyvtár. Azt hiszem, logikus, hiszen a községben élő gyerekek mind iskolások. A közel hétszáz tanuló-ból ötszázötvenkilenc nemcsak beiratkozott, de rendszeres olvasónk is. Természetesen a tantestület igényei szerint igyekszem végezni munkámat, egységben a tantervi követelményekkel, a nevelési célkitűzésekkel.

— Mik az „egy a ház a kemencével” rendszerű iskolai, illetve községi gyermekkönyvtár tapasztalatai? — a kérdést Zsámboki Zoltánnak, az iskola igazgatójának tettük fel.

— 1972 óta — akkor épült az iskola — mi adunk hajlékot a községi gyermekkönyvtárnak, illetve hát... tulajdonképpen saját iskolai könyvtárunknak tekintjük azt... Évente 18—20 ezer forintot „investálunk” új könyvek vásárlására az iskola pénzből. Ideális megoldásnak tartom... Ez a tantestület véleménye is. Ki sem kell menniük a gyerekeknek az épületből, olvashatnak, kölcsönözhetnek. De — természetesen — szaktanteremként is használjuk a könyvtárat. Nagyon sok órát ott tartanak a kollégák. De különben láthatta, a gyerekek számára mennyire népszerű hely

Könyvkazamaták, dohos sufnik

Sajnos, a megye általános iskolai könyvtárai között ritka kivétel a jászfény-szarui. A százhat iskola közül csak 54 rendelkezik önálló könyvtárhelyiséggel, de ebből csupán 14 helyiség felel meg a követelményeknek. A tanteremhiány miatt — sok helyen — csupán

egy-egy szufni a „könyvtár”, máshol néhány omlatag, szuvas szekrény. Pedig tekintélyes számú — néhány tízezer híján félmillió — kötettel rendelkeznek az általános iskolák. 1979-ben 872 465 forintért vásároltak új könyvet, ez azt jelenti, hogy iskolánként — átlagosan — több mint 8 ezer forintot költöttek az állomány fejlesztésére. Mutatószámok, ám nem mind arany itt sem, ami fénylik. Jó néhány iskolában csak tessék-lássék alapon, csupán néhány száz forintot áldoztak új könyvek beszerzésére, máshol tízezreket. De ahol nem vettek új könyveket, azokon a helyeken sem mindig az igénytelenség az ok, hanem a helyhiány parancsolt megálljt a vásárlásnak.

A tanítók, tanárok általában igen rossz körülmények között látják el a könyvtáros feladatkörét. Közülük mindössze hatan főhivatásban, huszonhároman szerény tiszteletdíjért, ötvenhatan még szerényebb órakedvezményért, tizenhároman túlóradíjért, ugyanennyien társadalmi munkában. Közülük ketten rendelkeznek középfokú könyvtárosi végzettséggel, hatvanötven alapfokú könyvtárosi tanfolyamot végeztek, összesen tízszer három órában.

De jó szándékban, áldozatvállalásban nincs hiány

Az idősebb testvér

A megye közművelődési könyvtárhálózatában a városokban kilencvennégy, a községekben hetvenhat főfoglalkozású könyvtáros dolgozik. Milyen segítséget tudnak adni az iskolai könyvtáraknak? A kérdéssel Szurmay Ernőhöz, a megyei Versegly Könyvtár igazgatójához kopogtattunk be.

— Az utóbbi tíz év mérhető eredménye, hogy a járási-városi könyvtárak már valóban céltudatosan felépített könyvtárak, nem gyűjtőhelyek. A jelenlegi helyzetben könyvtárosainknak már módjukban áll, hogy fokozott szakmai segítséget adjanak az iskolai könyvtáraknak. Tisztában vagyunk azzal, hogy a könyvtár nagyon fontos színtere a gyermek közösségi életének. Gyermekkönyvtárosaink végül is az iskolai tanulók szellemi növekedésén fáradoznak. Egyszerűsítve: a közművelődési könyvtárak és az iskolai könyvtárak gyermekoltvasói csaknem teljes egészében azonosak. Hosszan tudnám sorolni az erre épülő együttműködés formáit,

módszereit, de hozzá kell tennem, csak örülnék, ha még több iskola keresne bennünket kéréseivel.

Bartos Jenőné, a mezőtúri Rákóczi úti iskola igazgatója:

— Hatszáz tanuló van, négyezer kötet könyvünk, évente 5—8 ezer forintot tudunk könyvbeszerezésre fordítani. Bizony nem sok... De mégis a legfontosabb feladatunk most, hogy beköltöztünk az új iskolába, rendezni sorainkat. Szép könyvtárszobánk van, most „alakítjuk”, szükség lesz a szakmai segítségre.

Nagy István, a mezőtúri városi könyvtár igazgatója:

— A beiratkozott 14 év feletti olvasók száma háromezerhatszáz. A 14 éves és ennél fiatalabbak száma kétezeröttszáz. Az újvárosi iskola szomszédságában van egy fiókkönyvtárunk, s ha ennek, meg a Beloiannisz úti fiókkönyvtárunknak az adatait nézzük, kiderül, hogy beiratkozott olvasók fele 14 éves vagy fiatalabb kisdíjak. A Kossuth úti iskolába letétbe viszünk könyveket, ott Biró Sándorné személyében szakképzett, lelkesen dolgozó könyvtáros tanár irányítja a mi könyveinkkel „megerősített” iskolai könyvtárat. A gyakorlat itt is szépen kialakította a profilát. A négyszázegy gyermekolvasón kívül hatvanhárom környékbeli felnőtt is onnan kölcsönöz. A közeljövőben a Fóti úton is fiókkönyvtárat nyitunk — merjük remélni, hogy az lesz a Fóti úton tanuló alsó tagozatosok egyik „házikönyvtára”. De ha már arról esik szó, hogyan segítjük az általános iskolás gyermekek szellemi fejlődését, megemlítem nyári olvasótáborainkat. Mondhatom, igen jól érzik ott magukat a gyerekek.

Ö. Tóth Lajosné, a kisújszállási gyermekkönyvtáros:

— Most éppen bővítjük a gyermekkönyvtárat. Az iskolákkal való együttműködés? A mi munkánk elválaszthatatlan az iskolától. Mindent, de mindent közösen rendezünk, de hogyan is lehetnénk másként, hiszen olvasóink többsége általános iskolai tanuló.

— Az iskolai és a gyermekkönyvtárak feladatai nem azonosak.

— Szomorú lenne, ha nem így volna. De az is tény, hogy a gyermekkönyvtáraknak még fokozottabban kell segíteniük az új tantervi követelmények megvalósulását.

— Az iskolai könyvtárak jó része — adottságai miatt — nem képes könyvtári feladatokat ellátni.

— Hol „működtessem” a könyvtárat? Az a fő gond, hogy leültessem a gyereket, s elviselhető körülményeket teremtek számára.

— A könyvtárszobában is lehet tanítani.

— Alapvető könyvek hiányoznak. Teli vagyunk felesleges mindenfélével... Hová tegyük? Könyvtárszoba kellene...

— Hiába ábrándozunk! Az adott körülmények között kell megtalálni a megoldást!

A megoldás? Dr. Varga Sándort, a törökszentmiklósi városi könyvtár igazgatóját arra kértük, ismertesse a könyvtár hatókörzetében bevezetett rendszert.

— Tíz évvel ezelőtt felmértük az akkori, azóta megszűnt törökszentmiklósi járás iskolai könyvtárainak helyzetét. Katasztrófális képet kaptunk: rendszerezetlen, korszerűtlen, silány könyvanyag, használhatatlan összevisszaságban — tisztelet a kivételnek. A megoldást csak abban láttam, hogy a közművelődési könyvtár dolgozóival, hogy úgy mondjam, rendbe tettük az állományt, katalogizáltuk, a felesleges, célszerűtlen könyveket selejteztük, s a „foghíjakat” pótoltuk. Használható, takaros könyvtárakat adtunk vissza az iskoláknak, sőt felajánlottuk nekik, hogy majd mi gondoskodunk az állomány frissítéséről, az új könyvek beszerzéséről is. A város négy általános iskolájával ma is megvan ez az együttműködés, közös pénzen vásároljuk a könyveket, igaz, a mi bélyegzőnk van „beütve” a könyvekbe.

Egyszál maga

Török Endréné, az általános iskolai könyvtárak szakfelügyelője.

— *Mi a véleménye az iskolai könyvtárak helyzetéről?*

— Hát bizony... bár van némi javulás. Az új tantervek bevezetésével párhuzamosan már többet költenek könyvre. De szemléletváltozásra volna szükség, s akkor a könyvtár elhelyezési gondjai is szűnnének, s a könyvtáros tanárok is nagyobb lehetőséget, támogatást kapnának munkájukhoz.

— *Mit tud tenni a helyzet javítása érdekében?*

— Alapfokú könyvtáros tanfolyamot szerveztem, kilenc helyen könyvtáros munkaközösséget... Hetente három nap az iskolákat járom, próbálok segíteni, de hát egyszál magam...

— *Mi a véleménye a jászfényszaru modellről?*

— Némi tökéletesítéssel a legjobb megoldásnak tartom.

— *És a törökszentmiklósi...?*

— Az iskoláknak pontosan fel kellene mérniük, hogy hány órát kell a könyvtárra átalakított tanteremben tartani — így ez is járható út lenne. A rendszer törökszentmiklósi megvalósítását tökéletesnek tartom, bár mindenütt bevezetésre kerülne ez a módszer.

Tiszai Lajos
Szolnok megyei Néplap

Kinél van a katalógus?

A hasznos kezdeményezéseiről ismert országos tájékoztatási központ újszerű formában, összefűzhető lapokkal és persze nem olcsón ismét megjelentette az általa gondozott szakterület termékinformációs kiadványát. Az erről szóló ismertetőt eljuttatták az érdekelt vállalatokhoz, intézményekhez, köztük a nagyobb közművelődési könyvtárakhoz is.

A szolgáltatások továbbítására mindig kész megyei könyvtárban is felvetődött a kérdés: megrendelje-e ezt a speciális információkat tartalmazó termékismertető katalógust, vagy sem? A válasz logikus volt: ha megvan a város azon intézményeiben, ahol a használat szempontjából meglete indokolt, és ott a külső érdeklődő számára is — eredetiben vagy másolatban — hozzáférhető, akkor nem kell megvenni, ellenkező esetben igen.

A megyei könyvtár munkatársa a kérdést eldöntendő telefonon érdeklődött a megyei tanács illetékes osztályain, a Tervező Irodában, valamint a legfontosabb beruházó és kivitelező vállalatok könyvtáraiban, hogy megvásárolják-e az említett kiadványt? A válaszokból kiderült, hogy a megkérdezett intézmények közül csak egyetlenegy veszi meg, ott viszont az állandó használat miatt nem tudják hozzáférhetővé tenni mások számára. Kítűnt az is, hogy a többi intézménynek is szüksége lenne a kiadványra, de előfizetésére nincs pénzük.

A megyei könyvtár ezek után meg-

rendelte a katalógust, és az évi előfizetési összeget — 18 ezer forintot — annak rendje-módja szerint befizette.

Ezt követően a könyvtár munkatársai különös figyelemmel kísérték az új katalógus használatát, és azt tapasztalták, hogy feltűnően kicsi iránta az érdeklődés. Az okok után nyomozva információt kértek a tájékoztatási központtól: a megyében még kik fizetnek elő a kiadványsorozatra? A válasz nem kis meglepetést okozott: a megyében több mint 25, a megyeszékhelyen pedig 16 vállalat fizetett elő a katalógusra, hatan a teljes sorozatra, tizen pedig annak egy részére. Az előfizetői névsorban a korábban megkérdezett vállalatok közül is szerepelt néhány. Akadt olyan vállalat, ahová a kiadvány legterjedelmesebb sorozata 3 példányban is jár — más-más osztály címére. Nyilván ez az oka annak is, hogy a megyei könyvtárban nem keresik a katalógust az olvasók, hisz megtalálják azt helyben, a saját vállalatuknál.

De miért nem derült ki mindez előbb? Az újabb körkérdeés alkalmából a szakkönyvtárosok meglepődve, kételkedve hallották, hogy vállalatuknál a katalógus megtalálható, és továbbra is állították, hogy a kiadvány nincs meg a vállalati könyvtárban, nem tudnak róla stb.

Hát akkor ki tud róla? Feltehetőleg azok, akik használják: a mérnökök, a közgazdászok, a tervezők, a beruházó szakemberek. Csakhogy az is kiderült, hogy ők sem tudnak róla. Néhányan ugyan elmondták, hogy ismerik a kiadványt, hallottak róla, mások látni vélték valahol az igazgató elvtárs szobájában stb., sőt akadt olyan vállalat is, ahol senki sem tudott róla, csupán a pénzügyi osztály, amelynek nyilvántartásából kiderült, hogy előfizetésére pénzt utaltak ki.

Itt akár vége is lehetne a történetnek. Néhány kérdésen azonban érdemes elgondolkozni.

Kinek jó az, ha évente — egyetlen megyében — huszonötször 18 000 forintot fizetnek ki egy olyan információs szolgáltatásért, amelyről az e szolgáltatások megszervezéséért felelős könyvtári információk szervezet alig tud valamit?

Miként lehetséges, hogy egy vállalati könyvtárnak, dokumentumtárnak nincs pénze valamely fontos kiadvány megrendelésére, vállalata viszont akár több példányban is előfizethet rá?

Végül: hol húzódnak a határai az olyannyira áhitott könyvtári együttműködésnek?

Fülöp Katalin

KINEVEZÉS. A miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója Környei Lászlóné francia-orosz-történelem szakos tanár lett, aki ápr. 16-i kinevezését megelőzően a Miskolci Városi Művelődési Központ munkáját irányította.

AZ ELTE KÖNYVTÁR-TUDOMÁNYI TANSZÉKÉNEK oktatói dr. Dán Róbert vezetésével baráti megbeszélésen találkoztak a Budapesti Műszaki Egyetem központi könyvtárának munkatársaival. A könyvtár munkájáról és terveiről dr. Héberger Károly igazgató tájékoztatta a vendégeket, a kötetlen beszélgetés során pedig a könyvtárosképzés kérdései, a könyvtárosokkal szemben a munkahelyek által támasztott igények és a könyvtárosi munka egyaránt szóba kerültek. (H.)

A MŰVELŐDÉSI KÖZLÖNY május 1-i (1981/9.) számában megjelent a Minisztertanács 11/1981. (IV. 12.) számú rendelete, amely a felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatóinak az intézményen kívüli szakmai gyakorlatáról szól. Ugyanezen számban olvasható a művelődési miniszter 5/1981. (IV. 23.) MM számú rendelete is a szakmai gyakorlatok vezetőinek díjazásáról.

AZ ÓVODÁK, AZ ALSÓ FOKÚ NEVELÉSI-OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK 1980. évi pedagógiai pályázatának második témakörében (A nevelésméleti kutatások eredményeinek alkalmazása a gyakorlati nevelő-oktató munkában) 3500 forintos második díjat nyert Viant Katalin, a budapesti Münnich Ferenc Nevelőotthon könyvtárosa „Könyv” jellegű pályamunkájával. (Az első díjat nem adták ki.) Ugyanezen pályázat harmadik témakörében 500 forintos könyvutalványt nyert dr. Mónus Ferencné, a hódmezővásárhelyi Németh László Városi

Hírek

Könyvtár gyermekkönyvtárának vezetője.

TÖBB FONTOS KÖNYVTÁRÉPÜLET, illetve könyvtári létesítmény felavatására is sor került a tavaszi ünnepek időszakában. A Bács-Kiskun megyei Kecel nevelési központját, amelyben csaknem 750 m² alapterületű, több funkciójú könyvtárt is kialakítottak, április másodikán avatta fel Pozsgay Imre művelődési miniszter. Ugyanezen a napon adták át rendeltetésének a győri Advárosban emelt közösségi épületet, amelyben 600 m² alapterületű új otthonhoz jutott a Győri Városi Könyvtár. A 28 ezer kötet könyvet és — egyelőre — 70 folyóiratot kínáló könyvtárban felnőtt- és gyermekrészleg kezdte meg a működést, de lehetőség van zenei részleg kialakítására is. A 140 m² alapterületű kiállítótermet — raktárával együtt — szintén a városi könyvtár üzemelteti. — A Baranya megyei Könyvtár április 2-án zenemű- és hangtárral bővült. Baranya megye a május elsejét is — egyebek között — könyvtárátadással ünnepelte: április 29-én a Volán 12. sz. vállalatának jóvoltából új mozgókönyvtárhoz jutott a Pécsi Városi Könyvtár. Ugyanennek a vállalatnak a szocialista brigádjai építették 1974-ben az első pécsi bibliobuszt is, s az elöregedett jármű pótlására, a mozgókönyvtári ellátás folyamatos fenntartására újból könyvtárrá alakítottak egy régi autóbust. A bibliobuszt Füzi Árpád, a vállalat igazgatója adta át a város képviselőinek; ő volt annak idején az első pécsi mozgókönyvtár átadója is. — Április 6-án Korcsog András művelődési minisztériumi államtitkár jelenlétében avatták fel az Eötvös Loránd Tudományegyetem Budaörsi

úti új kollégiumának 756 m² alapterületű könyvtárát, amelyben 82 olvasóhely, több kutató-, illetve gépíró-szoba szolgálja a hallgatókat.

ÚJSÁGÍRÓ-OLVASÓ TALALKOZÓT rendezett a közelmúltban a Balmazújvárosi Nagyközségi Könyvtár, amely a szakmaközi bizottsággal közösen Bajor Nagy Ernőt látta vendégül. Csige József gimnáziumi igazgatóhelyettes bevezetője után a Szabad Föld rovatvezetője, a neves rádiós tévé-komentátor ismertette meg munkájával, a hazai hétköznapiakkal, a legkülönbözőbb emberi sorssal a könyvtárban összegyűlt nyolcvan érdeklődőt. Bajor Nagy Ernő az elmúlt időszakban három más megye könyvtáraiban is találkozott az olvasókkal: például Apostagon, Lakitelken, Bogácsan, Edelényben és Jászfelsőszentgyörgyön. (F. J.)

ÁPRILISI ÉRTEKEZLETI NAPTÁR: 1. Konzultáció időszzerű szakmai kérdésekről három budapesti nagykönyvtár (Egyetemi Könyvtár, Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) főigazgatójával a Magyar Könyvtárosok Egyesületének rendezésében, az Állami Gorkij Könyvtár klubjában; 8. Az Országos Könyvtárügyi Tanács közművelődési könyvtári tagozatának ülése a Művelődési Minisztériumban; 21. A fővárosi kerületi iskolai könyvtári munkaközösség-vezetők szakmai tanácskozása a Fővárosi Pedagógiai Intézet és a Könyvértékesítő Vállalat rendezésében, a Könyvtárellátó épületben; 22. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökségi ülése az OMKDK-ban; 28—29. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Nyíregyházán az 1978. évi megyei könyvtári helyzetfelmérésről és a könyvtári közönségkapcsolatokról.

A novellák és a fiatal munkásolvasók

Regényolvasó nemzet vagyunk. Tanúsítják ezt a különféle felmérések, a gyakorló könyvtárosok, no meg a könyvesbolti eladók tapasztalatai. A verseket inkább hallgatni szeretjük. A novellákat pedig...? Ezt a kérdést közelebből is szemügyre kell vennünk.

Meddig befogadható a „szokatlan”.

Novellaolvasás van is, nincs is Magyarországon. Formája leggyakrabban a képes hetilapokban, főképpen a *Nők Lapja* hasábjain közölt írások elolvasása. A novellaolvasás másik fő forrása megjelenése óta a *Rakéta Regényújság*. Az irodalmi folyóiratokban megjelenő, kötetekbe, antológiákba válogatott novellák olvasása már egyáltalán nem mondható általánosnak, csak az olvasók bizonyos köreire jellemző.

A novellák „esélyeire” voltunk kíváncsiak a könyvtárhasználó olvasók körében, ezért egy három éven át tartó megfigyeléssorozat keretében 12 helyszínen arra kértük a kísérletvezető könyvtárosokat, hogy az általunk kiválasztott 20–25 novellát ajánlják olvasóinknak. (A kísérlet 1976–78-ban folyt a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatási osztályának irányításával.) A kísérletbe bevont olvasók többsége 30 év alatti fizikai munkás volt, mintegy 160, évek óta rendszeresen könyvtárba járó személy, akinek olvasmányait azonban szinte kizárólag a kevésbé értékes vagy alig értékes lektűr alkotta. Pedig egy korábbi kísérletünkben (*Kamarás István: Az irodalmi érték esélye lektűr olvasóknál. 1974. NPI*) 1972–74-ben már bebizonyosodott, hogy — nagyon leegyszerűsítve most a kérdést — az értékes irodalomnak is van esélye a lektúrt kedvelő fiatal olvasók körében. Persze, az olvasói beállítódástól függően csak hosszabb folyamat eredményeként és egyenként más-más mértékben. Kísérleti olvasmányainknak akkor a vártnál nagyobb sikerük volt, s erre alapozva tágitottuk tovább újabb kísérletünkben az olvasmányok körét *novellákkal*. Kerestük a határt, meddig mehetünk el a szokatlan olvasmányok ajánlásában. A kísérleti olvasmányul szánt novellákat a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének egyik vizsgálatából kölcsönöztük (*Értékek és eszmények változása a felszabadulás utáni magyar irodalomban*). Ezek a művek halmozottan tartalmazzák az új és szokatlan tulajdonságokat, másrészt pedig a velük szemben tanúsított magatartás egyidejűleg jelzi az olvasóknak a mai magyar irodalomhoz és a novella műfajához való viszonyát. A megjelenésük szerinti időrendben végigolvasott novellákról írásos véleményt, értékelést is kértünk a kísérlet résztvevőitől. Számukra ez a feladat nem volt ismeretlen, mert korábban regényekről is írtak már véleményt. Mégis nehézséget okozott nekik az a tény, hogy ítéletalkotásuk, értelmezésük során nem használhatták a regényekre már kialakított gondolkodási, fogalmazási „sémákat”, hiszen a novellák más megközelítést igényelnek. Tovább nehezítette feladatukat, hogy a novellákban általában ritkán találkoztak izgalmas, fordulatos meseszövevéllel, a cselekménybonyolítás során aprólékosan megrajzolt jellemekekkel, érzelmi azonosulásra alkalmas hősökkel, hiszen a novellák kevés szereplőt vonultatnak fel, és javarészt egyetlen eseményt mesélnek el. Egyetlen részletet, egyetlen metszetet ábrázolnak az élet egészéből, mégis a teljesség illúzióját kelthetik, s továbbgondolkodásra, többféle értelmezésre is lehetőséget adnak. Ezek az esztétikai sajátosságok okozzák a novellákhoz való olvasói közelítés nehézségeit is. A rövid terjedelem például kifejezetten előnyös, ha figyelembe vesszük az olvasásra fordított időmennyiség csökkenő irányzatát, valamint azt, hogy a novella megszakítás nélküli, folyamatos végigolvasást tesz lehetővé. A rövidség azonban egy-

úttal tömörséget is jelent, művészi sűrítettséget, vagyis a novella többnyire túlságosan „tömény” olvasmány.

Ismervén az olvasók egy részének idegenkedését a *mai magyar irodalomtól*, arra gondoltunk, hogy a novella talán még elviselhető adagban tartalmazza a szokatlant, s így átvezető szerepet tölthet be, elősegítheti a napjaink magyar irodalmával való megbarátkozást is. A jelenlegi helyzetben tudomásul kell vennünk, hogy a novella nem tipikus olvasmány, a mai magyar irodalomban jelen levő népes novellaírói gárda nagyrészt ismeretlen az olvasók előtt, az ismert nevű, novellát is író szerzőktől pedig előbb elsősorban regényt keresnek a könyvtári polcokon. Mindezeket megfontolva mégis „megszerveztük” az olvasók és a novellák találkozását, amely néhány megszívlelendő tanulságot hozott. Nézzük először a művek fogadtatását, nagyjából az olvasás sorrendjében haladva.

Bizonyítanak a számok

A 40-es évek végén keletkezett kísérleti novellákat (Ottlik Géza: *A rakparton*, Sütér István: *Budai átkelés*, Nagy Lajos: *A tolvaj macska*, Szabó Pál: *Most és mindörökre*, Örkény István: *Szédülés*) összesen 108-an olvasták el; 24 olvasónak nagyon, 62-nek közepesen tetszettek, 22-nek pedig egyáltalán nem tetszettek ezek a művek. Értékesítés szempontjából is minősíteniük kellett a műveket. Ebben a csoportban 22 *nagyon értékes* szavazat állt szemben 8 *nem értékes* szavazattal, s az óvatos minősítés, a *közepesen értékes* volt a legtöbb: 76. Fiatal olvasóinktól ezeknek az írásoknak a problematikája, valóságanyaga állt a legtávolabb, hiszen egyáltalán nem volt megélt valóság-élményük ebből a történelmi időszakból. A novellák realiztikus elbeszélésmódja, érzelmi-indulati fűtöttsége, a nagy horderejű, sorsdöntő emberi konfliktusoknak az ábrázolása azonban megkönnyítette számukra a feladatot. Ezek a novellák valóban átvezető jellegű olvasmányoknak bizonyultak.

Tulajdonképpen még a második csoport, az ötvenes éveket reprezentáló novellák (Fekete Gyula: *Küzdelem*, Cseres Tibor: *A juhász meg az ő bojtárja*, Galgóczi Erzsébet: *Számítások*, Nagy Lajos: *Ember és kutya*, Örkény István: *Lila tinta*) valóság-tartalma sem volt túlságosan ismert olvasóink előtt. Vizsgálatok sora bizonyította az utóbbi időben, hogy a sokat emlegetett „ötvenes évek” történelme, politikája milyen homályosan él az ifjúság tudatában. A novellákkal kapcsolatos véleményekből mégis az derült ki, hogy a művekben ábrázolt életformaváltások nehézségeit, a bonyolult társadalmi és osztálykülönbségek, érdekellentétek megnyilvánulásait, az érzékeltetett tudati változások problémáit jól felfogták olvasóink. Az említett művek valószínűleg ugyancsak stílusukkal tudtak közel férkőzni hozzájuk, helyenként didaktikus-sematikus tematikájuk megértése sem okozott komolyabb gondokat. Ezt az öt művet összesen 132 olvasó olvasta el, s ezúttal a tetszés aránya is növekedett: 34-nek nagyon, 24-nek nem, 73-nak pedig közepesen tetszettek. A fokozottabb tetszés a kedvezőbb értékítéletekben is megnyilvánult: nagyon értékesnek minősítette őket 28 olvasó, értéktelennek csupán 9, közepesen értékesnek pedig 90.

A 60-as években íródott novellák csoportját (Csurka István: *Ecce homo*, Lázár Ervin: *A doktor vikendje*, Nádas Péter: *Sanyika*, Vészi Endre: *Füstszagúak*, Örkény István: *Magyar Pantheon*) olvasták el a legtöbben, összesen 139-en. A szavazatok azonban kezdtek negatív irányba eltolódní, az 54 „nem tetszett”-tel szemben már csak 22 a „nagyon tetszett” és 64 a „közepesen tetszett”-ek száma, s ennek megfelelően az értékesítés megítélése is kedvezőtlenebbül alakult: az olvasók csak 15 esetben ítélték oda a *nagyon értékes* minősítést, 30 esetben az *értéktelent* s 89 esetben a *közepesen értékest*. A napjaink gondjaihoz egészen közel eső művek népszerűsége tehát csökkent, ám a művek értelmezésének színvonala határozottan kedvezően alakult. Valószínűleg hozzájárult ehhez az a tény, hogy — mivel nagyjából időrendben haladtak a művek olvasásában — ekkorra már némi jártasságot szereztek a művek „megfejtésében”. Mindezt nyitó kulcs azonban még nem volt a kezükben. Ezt bizonyítja a ciklusban szereplő Örkény-novella fogadtatása, amelyet a legtöbben teljesen félreértettek. Itt egy új oldaláról bemutatkozó Örkénnyel találkoztak a *Szédülés* és a *Lila tinta* írójához képest, akinek a *Magyar Pantheon* című írásában megnyilvánuló groteszk látásmódját,

fanyar ironiáját, önironiáját nem tudták megemészteni. A novella „egy az egyben” való olvasása és értelmezése nyilvánvalóan tévútra vitte őket.

A 70-es évek novellatermeszt képviselő kilenc novella olvasottsága némileg visszaesett, ezeket lényegesen kevesebben (összesen 126-an) olvasták el, egy-egy műre átlagban csupán 12–14 olvasó jutott. E novellákban (Czakó Gábor: *Tragédia*, Császár István: *Feljegyzések az utolsó padból*, Csörsz István: *Hűsz öl*, Csurka István: *Happening*, Csurka István: *Utasok*, Galgóczi Erzsébet: *Végül ez marad*, Jókai Anna: *Az építkezők*, Mészöly Miklós: *Térkép, repedésekkel*, Örkény István: *Kavicsok*) már mindazok a sajátosságok tetten érhetők, amelyek miatt általában a mai magyar irodalomtól idegenkednek az olvasók. Például a szikárabb hangvétel, esetenként a kifejezetten dokumentarista stílus, amelyet egyébként elfogadnak, ha szociográfiáról van szó, de a szépirodalomban nem érzik eléggé „művészinek”, „hatásosnak”. Egy jellegzetes olvasói vélemény erről a kérdésről: „A mai írókat nem szeretem, mert azokat írják meg, amik a mindennapi életben előfordulnak. Én azért olvasok, hogy kikapcsoljam magam a hétköznapi szürkeségből.” E művek megértése, befogadása valóban igényel szellemi erőfeszítést, amire olvasóink — saját bevallásuk szerint — csak a nem szépirodalmi művekkel kapcsolatban hajlandóak. További probléma valószínűleg az is, hogy ezeknek a novelláknak általában nincs olyan hősiük, akivel egyértelműen azonosulni vagy szembenállni lehetne. Mindezekkel a nehézségekkel mégis szembenézett 126 olvasó, és íme: a novelláknak ez a csoportja nagyon tetszett 20 olvasónak, közepesen 56-nak, s nem tetszett 39-nek. Az értékeség megítélésében bizonytalanabbak voltak, de még mindig 8 nagyon értékes és 77 közepesen értékes szavazat állt szemben az értékeletlenek minősítő 28 szavazattal. (A minősítések száma sehol sem adja ki az olvasók számát, mert nem minden olvasó szavazott minden alkalommal.)

A könyvtárosok aranytartaléka

Összegezve a novellák fogadtatásával kapcsolatos tapasztalatainkat, megállapíthatjuk, hogy a kísérleti szituációban a novellaolvasásra felkért 160 olvasó alapos munkát végzett a művek megértése, véleményezése érdekében. Ennek az erőfeszítésnek az eredményeként kifejezetten színvonalas, találó, érzékeny, a szakértők véleményével is vetekedő (volt ugyanis módunk az egybevetésre!) elemzések születtek. Élményszerű olvasást a kísérleti helyzetben nem is nagyon várhattunk, hiszen kérdésünknek az olvasók számára feladatjellege volt, s végül is nem önálló döntés eredményeként választották olvasmányaikat. Feltételezhetjük azonban, hogy a továbbiak során — a könyvtárosok személyre szóló, differenciált olvasmányközvetítő tevékenysége révén — a novellák nyújtotta jelenlegi, inkább csak értelmi fogantatású élmény majd teljes azonosulást kiváltó, érzelmi töltésű élménnyé alakul. A kísérlet megerősítette azt a meggyőződésünket, hogy a novellairodalom az olvasmányközvetítő tevékenység, az olvasóirányítás minőségének javítása terén a *könyvtárosok aranytartaléka*. E kísérlet keretében a novellairodalomnak csak egészen szűk körét vetettük alá próbának, a mai magyar irodalom néhány reprezentánsának kiválasztásával. Hatalmas lehetőségeket kínál még a klasszikus magyar irodalom, gondoljunk csak a századforduló vagy a két világháború közötti időszak gazdag novellairodalmára, valamint a klasszikus és a modern világirodalom elbeszéléseire. Csehovtól Oates-ig, Čapektól Updike-ig, Maupassantól Mrožekig. Megállapításunkkal egyben biztatni is szeretnénk a könyvtárosokat, akik sok esetben még idegenkednek a novellák ajánlásától, vagy talán nem is gondolnak erre a lehetőségre.

A novellairodalom aranytartalék-jellege nagyszerűen kiaknázható néhány olyan sajátos feladat esetében is, amely egyre nagyobb és gyakoribb szerepet kap a könyvtárosi feladatok között. Gondolunk például az *olvasótábori* kiscsoportos foglalkozások témáira, a közművelődési könyvtárakban működő *ifjúsági klubok* programjaira vagy akár az újabban nagy gondossággal felkarolt *idős korúak, betegek* könyvtári ellátására, biblioterápiájára. A kísérlet azonban azt is világossá tette, hogy a lehetőségek bővülése az olvasmányajánló, olvasó-alakító tevékenységben megnöveli a könyvtáros felelősségét is. Vagyis a közművelődési könyvtárosok ilyenfajta tevékenysége egyre inkább csak megbízható olvasó- és olvasmányismeret alapján végezhető.

Bartos Éva

Lapozgató

● A MAGYAR NŐK ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK TÁJÉKOZTATÓJA idei első számában megemlékezik a közművelődési bizottság november 3-i üléséről is, amelyen a nők olvasási kultúrájával foglalkoztak a résztvevők. A témához kapcsolódik a KULTÚRA ÉS KÖZÖSSÉG 1981/1-es számának A nők és a könyv című, a nők olvasási szokásaival foglalkozó kutatások megállapításait összefoglaló cikke is, amelyet *Bartos Éva*, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa írt. Az OSZK KMK másik munkatársa, *Kamarás István* osztályvezető a Kultúra és Közösségnek ugyanebben a számában *Értekes-e a deviáns?* címmel írt cikket.

● KUNFFY LAJOS festőművész visszaemlékezéseit tartalmazza a Somogyi Almanach 31–33-as jelzésű kötete. A Somogy megyei Levéltár igazgatója, dr. Kanyar József által szerkesztett kiváló sorozatnak ez a kiadványa is méltó a korábban megjelent kötetekhez, amelyek között olyan művek voltak, mint például Erdélyi Zsuzsanna Hegyet hágék, lőtőt lépék... című, archaikus népi imádságokat tartalmazó, országos nevezetességre szert tett gyűjteménye. A 93 éves életkort megért somogyi festőművész 1962-ben hunyt el Somogytúron, ahol még életében nyilvános képtárrá avatták műtermét. 1949-ben elkezdett visszaemlékezései 1953-ig követik életének eseményeit, amelyeknek különös érdekességet ad az önéletírás lapjain feltűnő sok-sok történelmi nevezetességű személy: festők, művészek, költők, politikusok Munkácsytól Rippl Rónaig és Rodinig, Adytól Márffy Ödönig, Clemenceautól Károlyi Mihályig, Bethlen Istvánig, Jászi Oszkárig. A háttérben pedig a századforduló világa, majd az első világháború, a forradalmak kora, a Horthy-korszak és a második világháború vérvíztartós napjai a Budapesten átélt ostrommal együtt... A rendkívül érdekes könyv minden igényes könyvtári gyűjteményben helyet kér. (1981. 143 l. — 30 Ft)

● SZAKNYELVKUTATÁS-SZAKNYELVOKTATÁS címmel adott ki cikkgyűjteményt a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont és a Felsőoktatási Idegennyelvi Szakbizottság a Tanulmányok a felsőoktatás köréből nevű sorozatban. A kötet az 1979. május 29–31-én Miskolcon és Aggteleken tartott országos konferencián elhangzott előadásoknak csaknem felét teszi közzé, elsősorban a szaknyelvoktatás időszerű elméleti, módszertani és oktatástechnikai kérdéseivel foglalkozókat. A zárórészben megtalálhatók a konferencia ajánlásai is. (1980 [1981] 282 l.)

● A MAGYAR PEDAGÓGUSKÉPZÉS VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA (1945–1979) címmel, 800 példányban jelentette meg a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont Óvári Ágnes 857 tételes összeállítását, amely a téma irodalmát nyolc szakcsoportban (Jogszabályok; A pedagógusképzés helyzete és korszerűsítése; Felvételi — Alkalmasságvizsgálatok; Didaktikai kérdések; Nevelőmunka a pedagógusképzésben — A hivatásra nevelés; A pedagógusjelöltek személyisége, élet- és munkakörülményei; A pedagógusképzés személyi és tárgyi feltételei; Pályakezdők), e fejezeteken belül pedig betűrendben tárja fel. A címleírásokhoz nem tartoznak annotációk, a visszakeresést egyetlen mutató (szerzői) segíti. A kötetet Vadász Judit szerkesztette, és ő állította össze az 1976–1979-es időszak anyagát is (1980 [1981], 107 l.).

● KELL-E NEKÜNK OLVASÓTÁBOR? (Potrebujeme čítateľské tábory?) címmel közli a Čítateľ' áprilisi száma a pozsonyi Eugen Mešša cikkét, amely a magyarországi olvasótáborok tapasztalataival ismerteti meg a szlovák könyvtárosokat. — A folyóirat márciusi száma Buda Bélának A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei című munkájáról közöl recenziót.

● BIBLIOGRAPHIE ILLUSTRIERTE BÜCHER DER DEUTSCHEN DEMOKRATISCHEN REPUBLIK című sorozatában a drezdai Szász Könyvtár (Sächsische Landesbibliothek) közzétette az NDK-ban megjelent illusztrált könyvek 1979. évi jegyzékét Eberhard Stimmel és Hans-Joachim Kunz összeállításában. Az 1193 tételes, sokszorosított bibliográfia az illusztrátorok nevének betűrendjében közli a kötetek címleírásait, amelyek között magyarból fordított, illetve magyar grafikusok által illusztrált könyvek adataira is bukkan az olvasó. (1980 [1981], 117 l.)

Bemutatjuk

az IK NSIR magyar nemzeti szervét

A Magyar Népköztársaságot az *ipari katalógusok nemzetközi speciális információs rendszerében* (IK NSIR) a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára képviseli mint kijelölt nemzeti szerv. A rendszer vezető és bázisszerve a Szovjetunió Állami Tudományos-Műszaki Nyilvános Könyvtára (GPNTB). Az IK NSIR feladata a rendszer keretében beérkező dokumentumok centralizált gyűjtése, tárolása, számítógépes feldolgozása, az adatbázis kezelése és a feldolgozás eredményeként kapott termékek segítségével szolgáltatások végzése az ágazati információs rendszerek, vállalatok, intézmények és egyéni felhasználók részére.

A rendszerbe érkező dokumentumok: a tagországok és a nem tagországok *gyártmányismertetői* (a termékekre vonatkozó ipari katalógusok, műszaki leírások; kezelési, karbantartási, javítási, üzemeltetési utasítások, alkatrészjegyzékek, prospektusok, reklám- és szórólapok stb.), melyeket minden kijelölt nemzeti szerv a számítógépes rendszer követelményeinek megfelelően gépelőtti adatlapokon feldolgozva küld meg a bázisszervnek. Itt történik a dokumentumok további feldolgozása, számítógépbe vitele, a rendszer output termékeinek — a dokumentumok leírását tartalmazó katalóguskartonoknak, az információs kiadványnak, a dokumentumok mikrofilm-lap-másolatainak — az előállítás.

A rendszerbe bevitt dokumentumokról a legfrissebb információkat a 19 sorozatban, kéthetente megjelenő *Új ipari katalógusok* (*Novijje promiszlennijje katalogi*) című kiadvány tartalmazza, mely összesítve vagy sorozatonként rendelhető meg a Posta Központi Hírlap Irodánál. A 19 sorozat felöleli a tudományos-műszaki életnek csaknem minden területét (bányászat, kohászat, gépgyártás, elektrotechnika, számítástechnika, orvosi technika, gyógyszerészet, vegy-, élelmiszer-, könnyű- és építőipar, kölekedés stb.), s a KGST-tagországokban, illetve a nem tagországokban gyártott termékekről tájékoztat. A kiadványban szereplő információs tételek a következő adatokat tartalmazzák: az osztályozási és az azonosító jelzetet, a bibliográfiai és a faktográfiai adatokat (a termék megnevezését, típusát, a cég nevét és helyét, a műszaki jellemzőket is magában foglaló annotációt). Az Új ipari katalógusokban említett dokumentumok másolatai reprográfiai osztályunktól rendelhetők meg. (Lásd később!)

Az adatbázis évente 120—140 ezer dokumentumegység (ezen belül körülbelül háromezer hazai egység) adataival gyarapodik. A rendszer 1979-től kezdve új, harmadik generációs ESZR számítógép segítségével végzi az információfeldolgozást, az *Új ipari katalógusok* című kiadvány készítését. Megkezdődött az adatbázis feltöltése, és 1980 júliusáig körülbelül 60 ezer dokumentum adatai kerültek az automatizált rendszerbe. A rendszert üzemszerű működésre 1980 áprilisában adták át.

A feldolgozás során az eredeti dokumentumokról egyidejűleg mikrofilm-lap-másolatok is készülnek, melyeket az információs kiadvánnyal együtt az IK NSIR minden kijelölt szerve rendszeresen megkap, és szolgáltatásuk alapját ezek képezik.

Feldolgozás — a TINFORM és szolgáltatásai

Az ipari katalógusok nemzetközi speciális információs rendszerének magyar nemzeti szerve, amely hazai propagandáját TINFORM (= Termékinformáció) elnevezés alatt folytatja, működését 1974-ben kezdte meg a Debreceni Egyetemi Könyvtárban. A kötelespéldányszolgáltatás alapján az Országos Széchényi Könyvtárból a hozzánk beérkező hazai gyártmányismertetőket két példánynak egyikét a rendszerben alkalmazott gépelőtti adatlapokon dolgozzuk fel, és küldjük meg a bázisszervnek a központi adatbázis, illetve dokumentumállomány gyarapítására.

A második példányt — elsősorban a hazai felhasználók részére — a nemzetközi szabványnak megfelelő katalóguscédulákon (az NTMIK 14—76 NME *A műszaki dokumentumok és irodalom speciális fajtáinak leírási szabályai* szerint) dolgozzuk fel, és helyben tároljuk. A dokumentumok leírása a kötelező adatelemeken kívül címkiegészítést és műszaki jellemzőket is tartalmaz. Ezek az adatok kerülnek a negyedévenként megjelenő *Hazai prospektusok* című gyorsindexbe. A hazai termékekről, gyártmányokról a legteljesebb információt szolgáltató, számítógép segítségével rendezett index az *Új ipari katalógusok* című kiadványnak megfelelően 19 főcsoportra osztva tartalmazza a legfrissebb dokumentumok adatait, a gyártó vállalat, intézmény címjegyzékét, valamint a keresést megkönnyítő tárgyszójegyzéket.

A TIFORM az ipari katalógusok nemzetközi speciális információs rendszerében feldolgozott gyártmányismertetőkről tájékoztat. *Figyelőszolgálat*a a már felsorolt dokumentumtípusokra terjed ki, dokumentumbázisa az évente körülbelül 140 ezer egységgel növekvő nemzetközi állomány, valamint a helyben tárolt és feldolgozott hazai állomány.

Szolgáltatásainkat 1979-től végezzük a bázisszerv által folyamatosan megküldött, kéthetente megjelenő gyorsinformáció (IK NSIR kiadvány, a feldolgozott dokumentumok leírását tartalmazó katalóguslapok), az eredeti dokumentumok mikrofilmlap-másolatai, valamint a már említett hazai állomány segítségével — a műveletek többsége jelenleg manuálisan, illetve a meglevő műszaki eszközök felhasználásával történik. Természetesen a többi kijelölt nemzeti szerv és a bázisszerv közvetlen kapcsolatának (telex, posta stb.) lehetőségét is igénybe vesszük.

A szolgáltatások keretében *szelektív információkeresést* végzünk a kéthetente megjelenő gyorsinformáció alapján, valamint *retrospektív keresést*, amely vonatkozhat a teljes adatbázisra vagy pedig a meghatározott évekre. Az információkeresés díja témánként és évenként a nemzetközi állományból 540, a hazai állományból 360 Ft. A megrendelt és figyelt témákból az adott dokumentum leírását és a másolatok megrendeléséhez szükséges adatokat tartalmazó cédulákat küldünk. A témafigyelési cé-

dulák adatai alapján az eredeti dokumentumokról másolatok igényelhetők reprográfiai osztályunktól, az idegen nyelvű dokumentumokról pedig fordítás rendelhető meg az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ debreceni kihelyezett fordítóirodájánál.

Az 1980-as év folyamán körülbelül 15 vállalatnak és intézménynek végeztünk kurrens figyelést és retrospektív keresést, csaknem 100 témával és 7500 információs tétellel. Eddigi tapasztalataink szerint a megrendelők igénylik ezt a fajta szolgáltatást, és rendszeres propagandával magunk is bővíteni kívánjuk az előfizetők körét.

Az információkeresés, a reprográfiai munkák, valamint a *Hazai prospektusok* gyorsindex az alábbi címen rendelhetők meg: A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára. TIFORM. IK NSIR információs csoport. Debrecen 10. PF. 39. 4010

Az ipari katalógusok automatizált rendszere, amely az adatbázis feltöltésének mértékétől függően a következő években folyamatosan lép működésbe, lehetővé teszi majd, hogy a hagyományos formák mellett mágnesszalagon is hozzáférhetővé váljanak az információfeldolgozás eredményei, a későbbiekben pedig létrejöhet az on-line, párbeszédes kapcsolat a kijelölt nemzeti szerv és a bázisszerv között. A számítógépes információkeresés lényeges minőségi változást ígér.

K i z m a n P á l

Láttuk

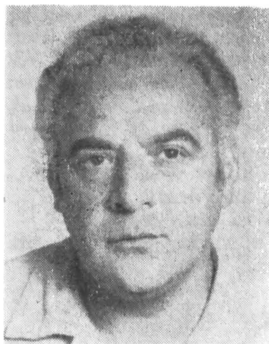
a Magvető Könyvkiadó *Gondolkodó magyarok* címmel induló új sorozatának prospektusát, amely arról tájékoztat, hogy a kiadó e vállalkozása a magyar irodalom-, gondolkodás- és tudománytörténet kisebb, nem könyv terjedelmű írásait, esszéit teszi hozzáférhetővé az olvasóközönség számára. Az első kötetek a könyvhéten kerültek forgalomba, ám a prospektust már korábban osztogatták a könyvesboltokban. Az idejében kiadott, tipográfiaiag gondos, izléses tájékoztató egyebek között így indokolja a sorozat megindítását: „...a magyar gondolkodás történetének sok remeke csak könyvtárakban elérhető (nem egy pedig csak kritikái és életmű kiadásokban, mint például a tervezett sorozatból *Kármán József*, *Vajda János* és mások művei), így az olvasókhöz nem jut el.”

Az ünnepi könyvhetek eseményeiben, a könyvek népszerűsítésében évtizedek óta igen fontos szerepet vállaltak és vállalnak a közművelődési könyvtárak, részvételükkel az olvasók többségének azt sugallván, hogy a könyvtár elsőrendűen olyan intézmény, amely — a könyvkereskedelemhez hasonló igénykezettel — eljuttatja az olvasókhöz a régebben vagy újabban kiadott könyveket. Egyetértünk azzal a törekvéssel, hogy a magyar múlt értékeit közkinccsé kell tenni. Ennek megvalósítását valóban jól szolgálja az említett kiadói vállalkozás, amelyet épp ezért nem szükséges a könyvtár szerepének téves értelmezésével magyaráztatni, illetve fölmagasztalni. Annál kevésbé, mert a *Gondolkodó magyarok* kötetei ott lesznek a könyvtárakban is, sőt, jó részük éppen ezekben az intézményekben talál majd olvasóra. Minden ünnepi könyvhéten ezt az olvasási lehetőséget, a könyvtári olvasást is népszerűsítjük. Többnyire a könyvkiadókkal, könyvterjesztőkkel közösen...

(A. A.)

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Vallomásom a könyvtárról

**EGRESSY
ISTVÁN**
rádióbemondó,
előadóművész

Lehet, hogy jobban ragaszkodom e rovat címéhez, mint néhány korábban megszólaltatott visszaemlékező, de ők annyi mindent elmondtak már a könyvtárak jelenéről és általuk megálmodott jövőbeni feladatáról, hogy ahhoz hozzátenni valóm nincs; számomra viszont — egész életpályám alakulása szempontjából — annyira meghatározó szerepük volt a bibliotékáknak és a bennük hivatásuk megszállottjaként, lázas segítőkészséggel serénykedő népművelőknek (szándékosan használok e megjelölést, mert a hivatalos besorolás szerinti „könyvtárossal” vagy „szakalkalmazottal” — ami a működési területet óhatatlanul szűkítené és szegényítené — eleddig nem találkoztam), hogy csak szubjektív élményeim felidézésével tudok róluk szólni.

Életemben a könyvtárak kettős funkciót tölthettek be: Egyetlen lehetőségét adták az iskolán kívüli olvasottság és tájékozottság megszerzésének, és döntő szerepet játszottak előadóművészi képességeim kibontakoztatásában.

Általános iskolás koromtól kezdve megszállottja vagyok az olvasásnak. Ebben közrejátszhatott az a körülmény is, hogy — mint a Magyar Rádió gyermekműsorainak állandó szereplője — folyamatos kíváncsiság munkált bennem egy-egy adásra kerülő szindarab vagy vers szerzőjének alaposabb tanulmányozására, egyéb műveinek megismerésére. Ezt a vágyat otthon éppúgy nem tudtam kielégíteni, mint a későbbi időkben jelentkező „hozzáolvasás” igényét, mert a szegénysorsú szüleim birtokolta szoba-konyhas lakásban már csak helyhiány miatt is elképzelhetetlen volt a házi kézikönyvtár. (Az anyagiak hiányát manapság emlegetni — hál’ istennek — már anakronizmus volna.)

Ily módon kerültem kapcsolatba szükségből és a betűhűség csillapítására A KÖNYVTÁRRAL, ami nekem akkor a Királyi Pál utcai Szabó Ervin gyermekkönyvtárat jelentette. Évekig voltam lelkes „fogyasztója” az állománynak, míg aztán az érettségit követően az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karán próbáltam filozofterré válni. Ez több okból nem sikerült, de a könyvekhez fűződő kapcsolatom mégsem lanyhult, sőt — immár egyetemi hallgatói minőségemben — még szorosabbá vált.

A Pesti Barnabás utcában töltött egyetemi évek alatt ismerkedtem meg a főváros akkori könyvtárhálózatával, és sürűn látogattam a tanszéki könyvtárakon kívül az Egyetemi, a Széchényi és a Parlamenti tékákat. Ez utóbbiban leltem fel — akkor éppen *Waldapfel József* seminaristájaként — a reformkori magyar drámairodalom kéziratos darabjait. Kincseket, amelyekhez hozzájutni csak ezen az egy módon lehetett. Így segíthet a könyvtár — és *csak a könyvtár* — a látókor szélesedésében, összehasonlítások megtételében és az ember tájékozottabbá válásában.

Sajnálatos tény, hogy az egyetemi évek elmúltával csökken vagy akár meg is szűnik a könyvtárlátogatási igény. Engem választott pályám és hivatásom — az okok tehát lehetnek személyesek, egyéniak is! — nem engedett eltávolodni a „tudás forrásától”, hiszen előadóművészi működésem kezdete óta — ami rádióbemondói munkásságommal is egybeesik — rá vagyok utalva (szerencsémre!) a mindig újabb és újabb irodalmi alkotások lehetőség szerinti felfedezésére. S bár az elmúlt években — főként feleségemnek köszönhetően — szépen gyarapodott otthoni könyvgyűjteményem, a könyvtárak adta többletismeretek megszerzéséről lehetetlenség volna lemondanom. Sőt: a körülmények jó irányban történt változása sem tette — nem is tehetette — feleslegessé, hogy immár gyermekeim is szorgos kölcsönzői legyenek a mostani gyermekkönyvtárak.

A hivatással járó bűvárkodás és anyagválogatás azonban csak egyik részét alkotja könyvtári tartózkodásaimnak. A másik szívmengető érzés abból fakad, hogy országszerte jelen lehettem a könyvtárak által szervezett rendezvényeken, amelyeken a szép szóra fogékony

közönségnek klasszikus és mai írók, költők műveit adhattam elő. Felsorolni sem tudnám, hányszor és hol nyílt alkalmam ilyen közreműködésre, s a hittel, szívvel, odaadással tevékenykedő könyvtárosok nevét sem idézem, mert emlékezetem hézagossá, és megbocsáthatatlannak érezném, ha bárki kifejejtődne a listáról. Mindannyiukra becsüléssel és tisztelettel emlékszem, s tudom, hogy továbbra is eredménytelen buzgalommal folytatják áldozatos munkájukat, hivatásukat. Amit én a könyvtáraktól kaptam és kapok az ő nélkülözhetetlen segítségükkel, így próbálom visszaadni az irodalomkedvelő könyvtárlátogatóknak. Ilyen szép kölcsönhatást kevés ember érezhet, s az e kevesek közé tartozás táplálja a hitet,

hogy értelmes életet is lehet — egyre többeknek — élniük.

Szólnom kell még röviden saját könyvtárosi működésemről is. Igaz, ez nem tartott hosszú ideig, így nem remélhetem, hogy maradandó nyomot hagytam magam után. Az egyetem nyelvészeti könyvtárában tartottam ügyeletet — abban az időben ugyanis demonstrátor voltam *Pais Dezső* professzor tanszékén —, és magamon tapasztaltam, hogy a könyvek közvetítésével barátságok és szerelmek szövődhetnek. (Ezek persze inkább bennem hagytak nyomot...)

Nem valószínű, hogy valaha is visszakérülne erre a pályára.

Pedig nagyon jó rá emlékezni.

Talán azért is, mert húszéves voltam.

Iskolai könyvtári mazsolák

Könyv és film

Iskolai könyvtárunk szorgalmas látogatója Z. Sanyi hatodik osztályos tanuló. Mint volt napközis nevelője tudom róla, hogy többszörösen hátrányos helyzetű, és bizony a kikölcsönzött könyveket („Kalandos legyen, tanár néni!”) is szakiskolás bátyjának viszi, mivel ő még nem kapott rá az olvasásra.

Beállít a minap:

— Kérem az *Egri csillagokat*. el akarom olvasni.

Lázás keresésbe kezdek, hogy a még ki nem kölcsönzött könyvek közül kihalasszam számára az egyetlen, a filmváltozatot kinagyított filmkockáival illusztrált példányt.

— Itt van Sanyi, kikerestem neked azt a példányt, amelyikben képek is vannak.

Belelapoz, s nagy meggyőződéssel kijelenti:

— Milyen könnyű volt ennek a *Gárdonyinak* a film után megírni ezt a könyvet!

Író—olvasó találkozó

Író—olvasó találkozóra megyünk a szomszéd iskolai könyvtárába tizenöt pártással. Néhányuk kezében könyv. Mások noteszt szorongatnak. Útközben beszélgetünk: — Mi a különbség az autogram és a dedikálás között? Mit kérdezzünk majd az írónőtől?

Elcsendesedik a terem, bejön a vendég: *Nagy Katalin*, több meséskönyv és gyermekregény írója. A negyedik osztályos L. Laci megbök és odasúgja:

— Azt gondoltam, tanár néni, hogy fiatalabb.

A bemutatkozás után az egyik kérdésre eképp válaszolt az írónő:

— Mikor találkoztam először olvasóimmal? Tizenkilenc éves koromban kezdtem írni és tanítani is. Az első írásom ekkor jelent meg a *Pajtás* újságban. Pár nap múlva levelet kaptam egy Ilona nevű kislánytól.

A levél — röviden — így szólt: Kedves Katalin! Olvastam írásod a *Pajtásban*. Te nagyon jól fogalmazol. Biztosan ötösöd van fogalmazásból. Én tizenhárom éves vagyok. Legyünk barátnők, de csak ha te is beleegyezel: Ilona.

A válaszmom így hangzott: Kedves Ilona! Én tizenkilenc éves vagyok, de ez a köztünk levő kis korkülönbség szerintem nem akadály, hogy barátnők legyünk: Katalin.

A viszontválasz: Kedves Katalin! Túl öreg vagy, nem lehetsz a barátnőm, legfeljebb a nénikém. Ilona.

Ekkor szólásra jelentkezik L. Laci:

— És most hány éves az író néni? Nagy derűtség, s közben arra gondolok, hogy lesz beszédtemánk a visszaútra is.

S á r k á n y P á l n é

Csúry István

1921–1980

„Hogy azzá tudjuk-e tenni a könyvtárosi pályát, aminek, amilyennek eszményeink szerint elképzeljük, az... harc kérdése. Talán mondjuk árnyaltabban: munka, gondolkodás, szervezkedés, meggyőzés kérdése.” E szavak Csúry István egyik 1971-es előadásából valók. Olyan könyvtárost idéztünk, aki munkában, gondolkodásban egyaránt nagyon sokat tett azért, hogy e pálya, a hivatás kivívja az őt megillető rangját, a társadalom megbecsülését. Tevékenysége szerves, elszakíthatatlan része a magyar könyvtárügy

felszabadulás utáni történetének; életműve — mert igazi életművet hagyott hátra — a szocialista könyvtári kultúra legjelesebb képviselői közé emeli alakját. Munkásságának elemző értékelése ma még korai volna, a főbb vonások, jellemzők felvázolását, az életút rövid áttekintését azonban már most, e megkésített nekrológban is megkísérélhetjük.

1921. július 2-án született Mikolán. Apja, Csúry Bálint a kolozsvári református gimnázium tanára, majd 1932-től 1941-ig a debreceni egyetem nyelvészprofesszora volt. Csúry István Kolozsváron járt elemi iskolába, majd a debreceni tanárképző intézet gyakorló gimnáziumában érettségizett. 1940-től négy évig Eötvös-kollégistaként a budapesti egyetem magyar–német szakos hallgatója volt. 1945-ben szerzett tanári oklevelet a debreceni egyetemen, és ugyanitt tett bölcsészdoktori szigorlatot 1946. február 23-án. (Kéziratban maradt értekezésének címe: Móricz Zsigmond társadalomszemlélete.) Sokoldalú műveltségét és kiterjedt nyelvtudását családjában és tanulmányai során alapozta meg.

Könyvtárosi pályájának kezdete majdnem egyidős a felszabadulással. 1945. április 11-én nevezték ki a debreceni egyetemi könyvtárba díjtalan gyakorlónak. Végigjárta a ranglétra szinte valamennyi lépcsőfokát: volt könyvtári asszisztens, tudományos kutató, osztályvezető, igazgatóhelyettes, majd elődjének, Kovács Máténak egyetemi tanárrá történt kinevezése után, 1956. október 1-től igazgató,

később — haláláig, 1980. december 3-ig — főigazgató. Mindvégig — több mint 35 éven át! — egyazon munkahelyen dolgozott: élete szorosan összefonódott a debreceni egyetemi könyvtár történetének adott szakaszával. Kezdetől fogva tudatosan vállalta feladatát, elkötelezetten szolgálta a szocialista könyvtárügyet. Még az utóbbi években is — amikor már gyötrelmes betegség kínozza — tevékeny maradt: cikkeket írt, irányította munkatársait, terveket szőtt, élete utolsó napjáig bejárt dolgozni a

könyvtárba, munkahelyére.

A könyvtárszervező

Igazgatói munkásságának legfőbb eredménye, hogy vezetése alatt — kiteljesítve a Kovács Máté idején megindult folyamatot — a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára korszerű tudományos könyvtárrá fejlődött. A mintegy negyedszázados munka elismeréseként az 1976-os könyvtári törvényerejű rendelet az intézményt a második nemzeti könyvtár rangjára emelte. Ez idő alatt a könyvtár közössége az egyetem szükségleteihez (oktatás, kutatás, tanulás) igazodva igyekezett gyarapítani és feltárni az irodalom- és információgyűjteményt; továbbfejlesztette a tájékoztató szolgálatot, példamutatóan megszervezte a könyvtárközi kölcsönzést, és nagy érdemeket szerzett a tiszántúli helyismereti irodalom feltárásában. Sokat lépett előre az intézmény a gépesítés terén is: magas színvonalon működik például a reprográfiai műhely, s már számítógépet is alkalmaz a könyvtár.

Csúry István közvetlen irányításával, nagyrészt az ő elgondolásai szerint ment végbe a munka tervezésének és szervezésének folyamatos korszerűsítése, észszerűsítése, a gazdaságosabb, produktívabb könyvtári üzemmód kialakítása. A belső szervezeti törekvések egyik fontos állomása volt a szakreferensi rendszer 1967-ben történt bevezetése, amelyet heves vi-

ták előzte meg (elsősorban a könyvtáron belül). „Szakreferens elnevezéssel — írta Csűry István 1969-ben — a tudós könyvtáros klasszikus típusát kellett újból jogaiba iktatni..., abból a tapasztalatból és felismerésből, hogy a kor támasztotta nehézségek és követelmények mellett magát a specifikus könyvtárosi munkát (pontosabban annak érdemi, tartalmi mozzanatait) csak szaktudományos felkészültség birtokában lehet ellátni.” Felismerte azt is, hogy az érdemi munkatársaknak kívánatos magas szintű könyvtári szakismeretekre is szert tenniük, ezért kezdeményezte 1976/77-ben a más-fajta egyetemi diplomával rendelkezők számára a debreceni egyéves szaktanfolyam megindítását.

Munkatársaival együtt nagy erőfeszítéseket tett a központi könyvtár és a könyvtárak egységes hálózati rendszerének, e rendszer modelljének kialakítására is. E törekvés jegyében hozták létre 1969-ben a kémiai szakkönyvtárat, amely az egyetemi irodalom- és információellátás központosított és decentralizált változata közötti sikeres átmeneti megoldás.

Az elmúlt évtizedben a Csűry István által vállalt új feladatok közül az egyik legnagyobb a KGST Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszeréhez (az NTMIR-hez) történő csatlakozás volt. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára lett az Ipari Katalógusok Nemzetközi Speciális Információs Rendszerének magyar nemzeti szerve. (Erről a *Könyvtáros* más helyén önálló cikk olvasható.)

A debreceni egyetemi könyvtár az 1974-es párhatarozat megjelenése óta különös hangsúlyt fektet a közművelődési teendőkre. Az egyetem oktatói, dolgozói és hallgatói, valamint a város lakossága körében koncepciózus, változatos kiállításprogramja a legsikeresebb. Úttörő vállalkozása az Alföldi Nyomdával közösen rendezett sorozat: a hazai könyvművészek alkotásainak bemutatása, összekötve egy-egy — a könyv és a könyvtár társadalmi szerepét taglaló — felolvasó üléssel.

Csűry István közismert törekvése volt a debreceni egyetemi könyvtár regionális szerepkörének kiteljesítése. Ezért is szorgalmazta a helyi (és tiszántúli) könyvtárközi együttműködést. Kezdeményezésére Debrecenben az egyetemi könyvtár tartja nyilván a külföldi könyv- és folyóiratgyarapodást (jegyzékeket is közlést), s 1978. január 1-től végzi a használati kötelespéldányok szétosztását a régióban. Szoros munkakapcsolatot épített ki a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárával, miközben a debreceni közművelődési és szakkönyv-

tárakhoz fűződő kapcsolatok számai sokkal lazábbak (vagy esetlegesekek) maradtak.

A debreceni műhely az elmélet gazdagításának szolgálatában

Rendkívül következetesen és tekintélye teljes súlyával képviselte Csűry István azt a helyes elvet, hogy a tudományos könyvtáraknak kutatóintézeti funkciójuk, a könyvtárosoknak pedig kutatói hivatásuk is van. Az elvet a gyakorlatba is átültette: az egyetem könyvtárát tudományos műhellyé fejlesztette, a kutatási feladatokat a könyvtár alaptevékenységei közé sorolta, s beillesztette a munkatervbe. Több mint két évtizeden át szerkesztette az intézmény *Könyv és könyvtár* című évkönyvét, e kiadványtípus egyik legszínvonalasabb hazai termékét. Leginkább itt jelentek meg (más, úgynevezett külső szerzők közleményeinek a társaságában) a könyvtárban dolgozó kutatók publikációi: az irodalom- és tudománytörténeti dolgozatok, a sajtó-, könyv- és könyvtártörténeti tanulmányok, az egyéb helytörténeti írások és forrásközlések, a könyvtárelméleti munkák stb. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára a helyismereti bibliográfiának is egyik műhelyévé vált; célul tűzve ki a tiszántúli bibliográfia — amelynek ötletét kellően redukált formában Csűry István is magáévá tette — megvalósítását. A *Tiszántúli személyi bibliográfiák* és a *Tiszántúli időszaki sajtó repertóriumai* című sorozat kötetein kívül itt készült el Hajdú-Bihar megye sajtóbibliográfiája is.

A *tudós könyvtáros — könyvtártudós* eszményét Csűry István a maga példájával is igazolta. Könyvtárelméleti kutatásai igen értékesek, nem egy vonatkozásban egyetemes érvényűek. Monografikus jellegű tanulmányainak, egyéb dolgozatainak, kisebb cikkeinek és előadásainak száma jóval meghaladja a százat, így cím szerint csupán a legfontosabbakat említhetjük meg. (Közleményeinek, előadásainak számbavétele most folyik; a jegyzék közreadása hasznos és tanulságos lenne.) Munkáinak közös jellemzője és egyúttal erénye az egyetemes kitekintés (főleg az angol, francia, német és újabban az orosz nyelvterületre); a történetiség (a fejlődés útjának, a múlt tapasztalatainak számbavétele); a filozófiai, történelmi materialista megalapozottság, a könyvtári-bibliográfiai tevékenység ideológiai töltésére való érzékenység; az empirikus felmérésekre, statisztikai adatokra stb. támaszkodó ténytiszteltet és mindenekelőtt a gyakorlati követelményekből, a társadalmi szükségletekből való kiindulás.

Vizsgálódásainak négy — egymással

szorosan összefüggő, egybekapcsolódó — főbb iránya különítható el: a könyvtári munkaszervezés, a bibliográfiai-könyvtári tevékenység elmélete, a tudományos megismerés folyamata, a szociológia. Elsősorban ezeken a területeken, ezekben az ágazatokban gazdagította eredményeivel a társadalomtudományt.

Az 1950-es évek elejétől kezdve állandóan foglalkoztatták a könyvtári munka tervezésének és szervezésének kérdései. Főként az egyetemi könyvtárak korszerű és átfogó szervezeti-funkcionális modellje érdekelt, ennek kimunkálásaért nagyon sokat tett. (Fontosabb tanulmányai: *A könyvtári munka tervezése.* = A debreceni KLTE Könyvtárának évkönyve 1953. 1. köt. Debrecen, 1954. 137—158. l.; *A szocialista könyvtári üzem szervezete és működése.* = Uo. 1953. 2. köt. Debrecen, 1954. 322 l.; *Az egyetemi könyvtárhálózat szervezetének alapjai.* = Könyv és könyvtár II. Bp. 1961. 5—31. l.; *A munkaszervezés helyzete és problémái a hazai tudományos könyvtárakban.* Bp. 1973. 65 l.; *Egységes mennyiségi mutatók lehetőségéről az egyetemi könyvtárak tervezésében, működésük értékelésében.* = Könyv és könyvtár X. Debrecen, 1976. 15—63. l.)

Az 1960-as évek végén és az 1970-es években mélyrehatóan elemezte a könyvtárak (közelebbről a tudományos könyvtárak), a könyvtárosok helyét, szerepét a társadalomban, az ismeretközvetítés folyamatában; sürgette az egységes információs-könyvtári rendszer megteremtését. (Például *Az ismeretközvetési folyamat*

ellentmondásai és a könyvtári információs tevékenység. = Könyvtártudományi tanulmányok. Bp. 1961. 131—190. l.; *A Központi Bizottság tudománypolitikai irányelvei és a könyvtárak.* = Könyvtári Figyelő, 1970. 2. sz. 117—124. l.; *A XII. pártkongresszus irányelveinek könyvtárosi olvasása a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárában.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1980. 2—3. sz. 55—59. l.)

A könyvtári gyakorlatot — elsősorban a nemzeti könyvtári és a helyismereti gyűjtést, feltárást — közvetlenül érintették azok a kísérletei is, amelyekben a bibliográfiai számbavétel, a teljesség és a válogatás kérdéseire kereste a választ. Újabban a kötelespéldány-rendelet módosítása nyomán próbálta meg körülhatárolni a társadalmilag értéktelen anyagot, azaz a megőrzésre nem érdemes dokumentumtipusokat. (*Válogatás és teljesség. A könyvtári és bibliográfiai gyűjtés ket-tős arcúlatára* 1—2. = Könyv és könyvtár IV. Bp. 1964. 5—39., V. Bp. 1966. 5—51. l.; *A helyismereti érdekű hírlapcikknek típusai* — Csoknyai Judittal közösen — = Sajtórepertóriumok szerkesztése, hírlapok feltárása. Bp. 1976. 83—91. l.; *Kötelespéldánygyűjtés a jelen és a jövő számára. A „szükséges” információt hordozó kiadványok típusairól.* = Könyvtári Figyelő, 1978. 375—389. l.; *Az új kötelespéldányrend, mint könyvtári gyűjtemények alapja.* = Könyvtáros, 1979. 4. sz. 195—201. l.) Bár jó néhány észrevétele vitatható és vitatott is, lényegi következtetése nem: a szelekciót épp a tartalmi teljesség igénye követeli meg; a megőrzés és a selejtezés dialektikus kölcsönhatásban van egymással.

Csüry István sok hasznos megállapítással mozdította előre a hazai, sőt a nemzetközi bibliográfia-elméleti kutatásokat. Szélesebb ágyazású alapvetést ad *A bibliográfiák osztályozásának néhány kérdése* (= Könyv és könyvtár I. Bp. 1958. 7—17. l.) és *A bibliográfia helye és szerepe az ismeretközvetítés rendszerében. Kísérlet a fogalom meghatározására* (= Könyv és könyvtár VI. Debrecen, 1967. 5—79. l.) című tanulmányaiban. Az utóbbiban állást foglalt a „könyvtártudomány” sokat vitatott kérdésében is. Ebben és máshol is (például: *Könyvtári kutatások Debrecenben 1950—1975.* = Könyv és könyvtár XI. Debrecen, 1977. 37—68. l.) kifejtette: ezt a kifejezést nem fogadja el, mert leszűkíti a vizsgálódások körét. Helyette egy komplexebb, „egy sajátos koherenciájú és könyvtári illetékeségű új szaktudomány”-ról beszélt — nevében nem nevezte —, amely a könyv-, könyvtár-, irodalom- és társadalomtörténeti, valamint a tudomány- és információelméleti kutatások ötvözetéből épülne

fel, s elsősorban, illetve leghatékonyabban a könyvtárosok művelhetnék.

Felfogásához híven dolgozataiban a könyvtári-bibliográfiai témák tárgyalásakor gyakran alkalmazta az ismeret- és információ-elméleti, olykor pedig a szociológiai megközelítést. A tudományos megismeréssel kapcsolatos kutatásait, nézeteit külön is összefoglalta egy széles körű irodalmi bázisra épülő (bibliográfiája több mint 30 oldal!), német nyelvű monográfiában: *Die Kommunikation wissenschaftlicher Kenntnisse im Prozess der Erkenntnis. I. Die soziologische Erforschung der Erkenntnis in ihrer Bedeutung für eine allgemeine Methodologie* (= Könyv és könyvtár VII/1. Debrecen, 1968. 179 l.) A könyv alcíme azt is jelzi, hogy Csúry István erősen vonzódott a szociológiához, ezen belül is leginkább az irodalomszociológia érdekelte. Az e témakörbe tartozó művei közül *A Huszadik Század szociológiai pozitívizmusa* (= Könyv és könyvtár IX. Debrecen, 1973. 5—87. l.) című tanulmány és a tartalmilag, módszertanilag egyaránt újat hozó *Számok a századvégi irodalom társadalomtörténetéhez* (= Könyv és könyvtár XII. Debrecen, 1979. 135—195. l.) című értekezés emelendő ki.

A szakmai élet fő sodrában

Csúry István közéleti szereplése is elsősorban a könyvtárügyhöz kapcsolódott. Hosszú éveken át tagja volt a Közalkalmazottak Szakszervezetében működő könyvtári szakosztály vezetőségének (egy ideig elnöke is), az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsnak, a magyar UNESCO bizottság könyvtári albizottságának, az egyházi könyvtárak felügyelő bizottságának stb. Egyik megszervezője és haláláig elnöke a Magyar Könyvtárosok Egyesületének kebelében tevékenykedő bibliográfiai bizottságnak. Állandó résztvevője volt — és nemegyszer kezdeményezője is — a fontosabb hazai és külföldi könyvtári tanácskozásoknak. Színvonalas előadásaiival, felszólalásaival, cikkeivel segítette a könyvtárügy országos irányítását; ötleteivel, javaslataival, kérdésfelvetéseivel jelentősen hozzájárult az időszéri feladatok megoldásához. A már említettekén kívül a hazai szakajtóban az elsők között mérlegelte a szabadpolc előnyeit (*A szabadpolc a különböző feladatú és nagyságú könyvtárakban.* = Könyvtáros,

1957. 332—334. l.); előrevívó gondolatokat fogalmazott meg a helyismereti tevékenységről (például *A nagykönyvtárak helyismereti feladatai.* = A helyismereti munka kérdései. Bp. 1979. 49—54. l.); kezdeményezte az országos műszaki-gazdasági információs rendszer kiépítését és integrálását a nemzetközivel (például *Az NTMIR és hazai információs környezete.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1980. 5. sz. 173—176. l.). Polemizáló kedve sosem hagyta el, mindig szívesen vállalta a vitákat. Az utóbbi időkben azonban — nyilván betegsége miatt — már kevésbé volt türelmes partnereivel szemben.

Csúry István közismert és megbecsült alakja volt a magyar könyvtári életnek. Ezt bizonyítják a kulturális kormányzat elismerései is: két ízben (1959, 1969) kapta meg *A szocialista kultúráért* kitüntető jelvényt, a kiosztás első évében (1972) elnyerte a *Szabó Ervin-émlékérmét*, 1978-ban pedig a *Munka Erdemrend* ezüst fokozatával tüntették ki.

Könyvtárigazgatói munkásságának, tudományos kutatásainak, pályájának eredményeit ezután fogjuk majd számba venni. Tevékenységének három egyértelmű, hosszabb távon ható tanulsága azonban máris megfogalmazható.

Elsőként talán az, hogy a könyvtári tevékenység, a magyar könyvtárügy fejlődésének egyik kulcskérdése a munka tervezésének és szervezésének korszerű, magasabb színvonalra emelése, a rendszerszemlélet érvényesítése, a döntések és a gyakorlati tennivalók módszeres előkészítése. Mindez megköveteli a könyvtári rendszer, az egyes könyvtárak és az egyes munkafolyamatok tudományos módszerekkel történő, folyamatos tanulmányozását.

A másik hasznosítandó felismerés, hogy a könyvtárak, bibliográfiák funkciója csakis a társadalmi gyakorlat oldaláról közelítve határozható meg helyesen; a könyvtáraknak mindenkor igazodniuk kell a tudományos megismerés, az információközvetítés egyetemes, illetve országos folyamatához, szerkezetéhez.

A harmadikra nézve magát Csúry Istvánt idézzük: „Az irodalomgyűjtés, feltárás és informálás feladata tartalmi, tudományos lényegű és alkotó funkció.” Ennek az elvnek az elismertetése és még inkább megvalósítása kedvezően befolyásolhatja a könyvtáropálya, hivatás további sorsát is.

Bényei Miklós

A Könyvtáros jubileumi pályázatának eredményét a beküldött írások nagy száma miatt később hirdeti ki a szerkesztőség.

Furcsa ragok

A könyvtárosok írásaiban is meghök-kenti az embert egy-egy furcsán használt rag.

Néha a gondatlan helyesírás a ludas. Nem tudom, mit csináltak Tolnában a könyvtárosok egy „*tsz-el*” közösen, de tanácsosabb lett volna a *tsz-szel* (sőt akár a *tésszel*) közös akciót kezdeni (Tolna, 1977.2:4.). „A jegyzeteket *1-el* kezdődően számozzuk” — olvastam ugyanabban a periodikában (1978.2: 43). Vigyázzunk! Az ember répát *eggyel* (kiejtése: *eggyel*), a számozást viszont *eggyel* vagy *1-gyel* kezdi. Egy Békés megyei könyvtáros a „*TIT-el*” közös rendezvényekről számol be: csak aztán meg ne gyűljön a baja a *TIT-tel*, közelebből annak irodalmi-nyelvi szakosztályával!

Az alábbiakban nem ilyen egyszerű, figyelmetlenség szülte botlásokat javítunk ki, hanem egy kicsit bonyolultabakat.

Valamely könyvtárhoz kapcsolódó foglalkozáson a gyerekeknek „a Vértesbe nyíló virágokat kellett gyűjteni” (Fejér, 78. nov.: 40). Csakhogy a *nyílik* ige helyhatározója a *hol?* *merre?* vagy a *miben?* *min?* kérdésre felel, tehát: gyűjtsünk csak a Vértesben, a Pilisben, az Alföldön, a Gerecsén nyíló világokat! Egy könyvtárosnak tiszteletre méltó igénye, hogy „kapcsolhasson nagyobb szellemi sebességbe” (Tolna, 78.2: 16). A szellemi igényt tiszteljük, a fogalmazást nem. A gépkocsivezető, a pilóta, a kerékpáros *rákapcsol*, nagyobb sebességre kapcsol: ez a szó szerkezet csak *külviszonyraggal* helyes. Tehát nem „*belekapcsolunk*” a nagyobb szellemi sebességbe! (Lelőhely: Tolna, 78.2: 162). „Kik költöznek el a kis településekből?” — kérdezi — nagyon rosszul — egy szakember (Somogy, 77.2: 8). Ez a főnevünk is csak *külviszonyragot* tűr meg: településen, településre, településről. (Ellenben: hazánk lakosságának fele falun él. Ebben a faluban 2000 ember él — más-más jelentésben *kül-* és *belviszonyrag* egyaránt kapcsolódhat, 'falu' szavunkhoz és sok egyébhez.) Ugyanígy a „*pályázat*” szó: *pályázon*, *pályázatra*, *pályázatról* stb. Hibás fordulatok tehát: „Ők Kukkantó c. *pályázatunkba* [értsd: *pályázatunkra*] neveztek be” (Somogy, 77.2: 15); „Részvételünk a Tájak, korok, emberek c. *pályázatban*” [helyesen: *pályázon*] (Győr, 77:8); „Részt vesznek a Kell a jó könyv olvasópályázatban [magyarul: *pályázon*] is” (uo.: 28).

Két különböző szót kever össze, aki így beszél: „A tatabányai munkásszállón

megalakítottuk a munkásolvasók klubját” (Komárom, 77.2: 23). Ez azt jelenti, hogy a *munkásszálló tetején, külső részén* működik a klub. Megfáznak az olvasók, tessék eljéki be őket a szállóba, találkozzon a klubtagság a szállóban! Honnét ez a hiba? A bejárók kezdetlegesebb lakóhelye a *munkásszállás*. Hol lakott régebben sok munkás? Szerény, esetleg komforttalan *munkásszálláson*: az *-on* külviszonyrag is belső viszonyt fejezett ki, azt, hogy a szállás belsejében laktak az illetők. Rokon töből képzett szó a *szálló, szálloda*, de ragozása eltér amazétól. A külviszonyrag külviszonyt jelent: A *munkásszállón* [a tetején] két nagy tévéantennát is látni. A *szállón* [a falán] zászló van kitűzve. Aki viszont *benne* lakik, az ezt a belviszonyt csak belviszonyragos határozóval fejezheti ki: A *munkásszállóban* lakom. Elköltöztem a *munkásszállóból*. Talán bekerülhetsz te is a *munkásszállóba*. Sok munkás hibásan így beszél: „*munkásszállón, -szállóról, -szállóra*”. Alighanem megnáthasodtak azok az emberek is, akik a „Gerecse szállón” megalakították a moszkvai rádió baráti klubját — bár a *szálló tetején* bizonyosan jobb a rádió vétel. (Lelőhely: Komárom, 1980.1: 9). Az újságírók, rádiósok, tévések legtöbbször átveszi ezt a nyelvhasználatot, erényt kovácsol a hibából, mintegy a munkásosztályhoz hasonulás jelének fogja föl. Pedig tapintatosan ki kellene igazítani: Maga mióta lakik itt a *munkásszállóban*?

Ne keverjük össze a *látogatást tesz valahol* és az *ellátogat valahová* szerkezeteket, mint az alábbi mondat írja: „A FSZEK négy munkatársa *látogatást tett* a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárba” (Fejér, 78. nov.: 73).

A főbejárat szó kaphat akár kül-, akár belviszonyragot — de nem önkényesen! A *főbejáratról* látom, hogy ez a könyvtár. Viszont: honnan közelíthető meg a könyvtár? A „*főbejáratról*”? Ahhoz föl kellene mászni rá, de idősebb olvasóinktól ne kívánjunk ilyet. Hasznosabb ez esetben a *távolabbi külviszonyt* kifejező megoldás: A könyvtár a *főbejáratról* közelíthető meg. (A hiba forrása: Tolna, 78.2: 10.) Más dolog *beférni valahová* és *elférni valahol*: „Könyvtárainknak nemigen van olyan helyiségük, *amelybe* száznál több hallgató *elfér*” — olvasható A könyvtáros *kézikönyvében* (1965-ös kiadás: 417). A két jó megoldás *amelyben... elfér* — *amelybe... belefér*.

Engel Tevan István

Vannak grafikusok, akik állandóan „napirenden” vannak. Akadnak aztán olyanok is, akikről tudunk, de kevésbé „forgolódnak”, munkáikkal mindenekelőtt kiállításokon és a könyvek lapjain találkozunk. Ennek a visszahúzódnak azonban megvan az az előnye, hogy szinte meglepetésként fedezhetjük föl kvalita- táikat. E művészek közé tartozik En- gel Tevan István is.

A ma negyvenötödik esztendejét tapo- só művész — a híres nyomdászcsalád sarja — az Iparművészeti, majd a Képző- művészeti Főiskolán tanult Bánhidy Ant- tal és Kádár György növendékeként. Ki- állításokon 1962 óta szerepel munkáival, azóta rendszeres résztvevője a hazai és a külföldi grafikai tárlatoknak. Egyéni kiállítással 1973-ban szerepelt a Fényes Adolf Teremben, majd 1974-ben a bé- késcsabai Munkácsy Mihály Múzeumban. 1969-től 1972-ig Derkovits-ösztöndíjas volt.

Engel Tevant felesleges lenne stílus- képletekbe gyömöszölni, azt azonban el- mondhatjuk róla, hogy munkái a kortárs grafika elbeszélő ágához tartoznak. Van benne valami Szabó Vladimír delejes hu- manizmusából, Banga Ferenc bájos gro- teszkségéből, Gross Arnold virágfejú csa- vargóiból, Szalay Lajos vonalainak té- pettségéből, felfedezhető nála Szabados Árpád kitakarásos, szögletes vonalvezeté- se — de mindezen rokon vonások elle- nére stílusa sajátosan egyéni marad. Je- lenléte mindenben és mindenütt magától értetődik, akár az első magyar lófuttatás- nak állít emléket, akár a fővárosi állat- kert évfordulójáról elmélkedik. Nála azonban nincsenek mesebeli szörnyek, ta- lán túlságosan is reális gondolkodású ah- hoz, hogy figurái elszakadjanak a való- ságtól.

Alkotásaiban az a furcsaság kísért, hogy rajzai nem játszhatók vissza áttétel nélkül egy-egy regényre vagy novellára. Petőfi A helység kalapácsában szinte mu- tató táblát kínál föl az olvasónak, s a

szemlélő úgy vélheti: a grafikusnak már csak papírra kell vetnie a leírtakat. Ám a művészi feladat nem itt és így kezdődik. Engel Tevan nem a szövegek vizuális fölmondója. Belülről átgondolva, olykor végigélve vetíti ki magából az olvas- mányélmény kiváltotta látvány-essen- ciát. Azonosul hőseivel. A Bulgakov-mű- vekhez készített illusztrációi a lélek belső rezdüléseit kísérik figyelemmel. Figurái- nak kitakartsága, védtelensége már a rajzok meglátásakor kiderül. A nekisza- ladó vonal hirtelen abbamarad — mint- egy arra várva, hogy a néző folytassa. Másutt éppen az ellenkezője történik: nagy, befogó formákba rejtji érzelemvi- látát, mint például János vitéz tengeri átkelésének ábrázolásában. Engel Tevan szeret és képes is bravúrosan rajzolni. Ám ezen ne csak nagyvonalú, elegáns vonalkezelést értsünk. Illusztrációi több- nyire aprózók — újabban szimultán, azaz montázs-technikát alkalmaz a mű- vész: úgy emel ki, hogy négyzetrajcsai egyre feszítőbbek, s tömörítései már-már masszaserűvé válnak. A régebbi szál- kásság homogén felületekké alakul, a raj- zok letisztulnak. A megdolgozott s a nyersen hagyott felületek arányai pedig máris megindíthatják a képolfasó fantá- ziaját.

Munkásságát a líraiság jellemzi. Képi írásmódját a gyermekkori első rajzok él- ményéből vezethetjük le. Ahogy majd négy évtizeddel ezelőtt a mese indította el nyiladozó elméjét, úgy grafikusként ma is írja saját olvasónaplóját. Érdeklő- dési területe meglehetősen széles. Sze- mélyes elmerüléseibe Bartók, a termé- szettudományos világkép, Gogol, E. T. A. Hoffmann éppúgy belefér, mint Singer, Krúdy, Carpentier vagy Kurt Tucholsky. Termékeny művész, dolgozik a Szépiro- dalmi, az Európa, a Kossuth, a Móra Ki- adónak. Olvasmányai között úgy él, mint egyik grafikájának kardot rántó, paciján ülő és labdán egyensúlyozó vitéze.

Nem véletlen tehát, hogy az ötvös-pre- cizitással gondolkodó, ám előadásmódjá- ban ettől egyre inkább megszaba- duló grafikus rajzainak fontos része a ritmus. Míg két évtizeddel ezelőtt, a diploma megszerzését követően még észrevehetjük munkáin a régi és a kortárs grafika jelképteremtő mestereinek akcentusait, addig a mai Engel Tevan István inkább elnagyol, több levegőt engedélyez nézőinek, hogy jó ízű böngészéseink közepette sziporkáitól meg ne fulladjunk. Kegyes hívás ez, mert valójában így vételi észre és tudatosítja, hogy szuverén művész, és irodalmi kötő- dése csak másodlagos. Rézkarcai, tusraj- zai autonóm alkotások, éppen ezért nem kérődzve-vallatók.

Molnár Zsolt

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1978

Az Országos Széchényi Könyvtár évről évre vaskosodó évkönyvei bepillantást engednek abba a magas fokú, értékmentő szellemi munkába, amely az ország első könyvtárának falai között folyik. Erről tanúskodik a legutóbbi, 1978-as kötet is, amely 1980-ban (valójában 1981-ben) került ki a nyomdából, és amelynek tanulmányai, írásai a magyar könyvtártudományi szakirodalom gazdagodását jelentik. Nem kis szerepet játszik ebben az a megfontolt és körültekintő szerkesztői koncepció, amelyet a szerkesztő bizottság (Bata Imre, Ferenczy Endréné, Haraszthy Gyula, Soltész Zoltánné, Windisch Éva) és a felelős szerkesztő, Németh Mária képvisel.

A tanulmányok sorát két, 1979-ben elhunyt könyvtáros életrajza vezeti be: *Gorriupp Alizé* (1894—1979) és *Sallai Istváné* (1911—1979); az előbbi *Fügedi Péterné*, az utóbbi *Szente Ferenc* tollából. Sallai István életrajzát írásainak bibliográfiája követi, amelyet *Kozák Istvánné* állított össze. (Névét kár volt a tartalomjegyzékből kihagyni!) Szívesen láttuk volna Gorriupp Aliz bibliográfiáját is!

Az OSZK 1978. évi főbb eseményeiről és eredményeiről *Somkuti Gabriella* (Az Országos Széchényi Könyvtár működése 1978-ban) és *Papp István* (A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1978-ban) ad számot. Somkuti Gabriella adatgazdag és tárgyilagos beszámolója a könyvtár valamennyi működési területére és fontosabb eseményeire kitér, az állománnyal kapcsolatos tevékenységtől a számítógépesítésen át a Várbeli épületbe való költözés gondjait, rámutat az eredményekre, de nem hallgatja el a nehézségeket sem (raktározás, olvasótermi túlszűfoltosság stb.), amelyek végleges megoldásában csakis a Várban való elhelyezkedés segíthet. Nagy eredményként köny-

velhetjük el a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes előállítását, az állomány 114 403 könyvtári egységgel való gyarapodását, a katalógus-rekonstrukció és a mikrofilmmezés (847 491 felvétel) előrehaladását, valamint a retrospektív nemzeti bibliográfiai munkálatok eredményességét (az 1921—1944. évi ciklus első kötete időközben meg is jelent). A nehézségeket minden könyvtáros és a könyvtár valamennyi használója ismeri, de tudja, hogy azoknak elsősorban objektív okai vannak.

Az OSZK dolgozóinak névsora mellől azonban hiányzik *irodalmi munkásságuk bibliográfiája*, amely nélkül a könyvtárról alkotott kép — véleményünk szerint — nem lehet teljes. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenységét bemutató jelentésben *Papp István* minden fontos munkálatról beszámol, valamennyi említésre méltó eseményt feljegyez, s jelzi azoknak az ország egész könyvtári rendszerére gyakorolt kedvező hatását is. (Mellesleg: csodálkozva olvastuk, hogy a KMK-nak még arra is volt ideje, hogy szerződéses munka keretében az Akadémiai Kiadónál készült életrajzi lexikon számára ezer szócikket írasson! Nem hisszük, hogy ez a KMK feladata volna!)

A könyvtárügy történetével foglalkozó írások sorát *Helmut Röttsch* német nyelvű tanulmánya nyitja meg, amely az 1912-ben alapított lipcsei *Deutsche Bücherei*t mutatja be. (Ez az intézmény a berlini *Staatsbibliothek* mellett a német szocialista könyvtárügy központi intézménye, amely magában foglalja a nemzetközi jelentőségű *Deutsches Buch- und Schriftmuseum*ot is.)

Nem csupán a könyvtártörténet számára szolgál érdekes adatokkal *Szabadiné Szegő Judit*nak A könyvtárügy állami támogatása a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium költségvetése tükrében 1867—1918 című tanulmánya, amely számokkal bizonyítja, hogy a kiegyezés után hatvan évben milyen keveset költöttek kultúrára — ezen belül pedig a könyvtárügyre — Magyarországon. (Jellemzésül: a VKM az állami kiadásokból 1870-ig 1 százalék alatt, 1870 és 1890 között 1—2 százalékkal, 1890 és 1900 között 3.5 százalék körül, 1900 és 1910 között nagyjából 4 százalékkal, sőt 1908-ban 5 százalékkal részesedett, de a háború alatt ez ismét 2 százalék alá esett.) Ezek után elképzelhe-

tő, hogy mi jutott vezető könyvtárainknak (OSZK, MTA, Egyetemi Könyvtár stb.). Egyébként ezekről is részletes, számszerű adatokat kapunk. A mostoha helyzetben az esetleges rendkívüli támogatások sem sokat segítettek.

Az OSZK történetével és gyűjteményeivel foglalkozó írások sorában *Berlász Jenő* Széchényi Ferenc kéziratgyűjteménye című dolgozatában a könyvtáralapító kéziratkollekcióját mutatja be a Miller-féle katalógus alapján (1814–1815); a jegyzékben közölt adatokat részletesen taglalja, és sok kiegészítést is ad. Ez a gyűjtemény a hungarológiai kutatások mindmáig nélkülözhetetlen forrása. *Haraszthy Gyula* Az Országos Széchényi Könyvtár 1918-ban és *Havasi Zoltán* 1919 és az Országos Széchényi Könyvtár című tanulmánya nemcsak könyvtártörténeti szempontból érdekes, hanem a könyvtártörténet kapcsán kitekintést nyújt a korszak politikai és szellemi mozgalmaira is. E két tanulmány az eseménytörténet mellett a könyvtár jövőjére vonatkozó elképzeléseket is ismerteti, amelyek a vizsgált időszakban nem valósulhattak meg. Bár e témakör *Kóhalmi Béla* munkássága révén meglehetősen ismert, a szerzők mégis igen sok új információval szolgálnak. A magyar bibliográfia mindmáig hiányzó történetéhez nyújt korszakos áttekintést *Komjáthy Miklósné* A retrospektív nemzeti bibliográfia történetéhez című tanulmánya, amely az 1921–1944-es és az 1945–1960-as évek könyvészetének eddigi eredményeit, folyamatban levő munkálatait és megoldásra váró feladatait ismerteti minden részletre kiterjedő alaposan. Az OSZK történetéhez kapcsolódik *Németh S. Katalin* Széchényi Ferenc négy kiadatlan levele Gruber Károly Antalhoz című adatközlése is.

A könyvtörténeti és művelődéstörténeti tanulmányok közül nehéz bármelyik írást is kiemelni, annyira színvonalas, sokszempontú, a teljes tudományos apparátust felhasználó publikációkról van szó. *V. Ecsedy Judit*nak A gyulafehérvári fejedelmi nyomda második korszaka (1637–1658) és utóélete című dolgozata nyomdászattörténeti és bibliográfiai szempontból egyaránt értékes; a reprodukciókban közölt iniciálék és könyvdíszek pedig könyvgrafikánk történetéhez nyújtanak új adatokat. *Fallenbüchl Zoltán* A Blaeu-térképpofficina atlaszkiadásai és magyar vonatkozásaik című tanulmánya mintaszerű tudományos dolgozat, és sokkal többet nyújt, mint amennyit a cím jelez: egy korszak kartográfia-története mellett művelődéstörténetet, forráskutatást is ad, és felsorolja ezen atlaszok hazai előfordulásait is. Nem kevésbé érdekes és értékes *Murányi Róbert Árpád*nak A veszprémi székesegyház kottatára

című munkája, amely a Nemzetközi Zenei Forrásrepertórium (RISM) keretein belül készült, és gazdag adattömegével (zeneszerzők, donátorok, kottamásolók stb. felsorolása) nemcsak a hazai zenetörténetnek, de a nemzetközi muzikológiai kutatásoknak is sok újat nyújt. A sajtótörténetet *S. Lengyel Márta* Egy fejezet 1848-i sajtók történetéből: Julian Chownitz Die Oppositionja című tanulmánya képviseli, *Borsa Gedeon* pedig A magyar csizó átdolgozásai című írásában két, e témával foglalkozó és az OSZK évkönyv megelőző köteteiben megjelent dolgozata után a hazai ponyva és sajátos kiadványának utolsó évtizedeit vizsgálja fel, a tőle megszokott alaposan s az e kiadványok megszűnését előidéző kulturális háttér felvázolásával. Ismételten elemzi és reprodukciókban is közli e kiadványok fametszetes illusztrációit, sőt hirdetéseit is, dolgozatát mindezek nemcsak kitűnő szakmai írássá, de érdekes olvasmánnyá is avatják. *Markovits Györgyi* Magyar írók Angliában, angol könyvek Magyarországon a hitleri uralom delelőjén című írása elsősorban az angoliai magyar anyag miatt jelentős (*Károlyi Mihály, Buday György, Forbáth Imre, Körmendi Ferenc, Tábori Pál, Bíró Lajos, Havas Endre* stb.); ez az írás részben indítékot adhat, részben adatokkal szolgálhat a további kutatásokhoz, ráadásul egy megközelítően teljes bibliográfia összeállításához is. A cím azonban részben megtévesztő: nem angol könyvekről, hanem angol íróknak Magyarországon, magyarul megjelent könyveiről van szó. Az amerikai magyar diaszpóra nagy lélekszáma miatt nemcsak könyvtartudományi szempontból fontos *Kovács Ilona* Adatok az amerikai magyar könyvtári gyűjteményekről című dolgozata, amely e témakörben eddig a legteljesebb feldolgozás, és amely 165, jelentékenyebb magyar anyagot tartalmazó gyűjteményt sorol fel, nem számítva ide az amerikai magyar szervezetek, egyesületek, egyházak könyvtárait. *Szelestei N. László* (18. századi tudósvilág. I. Perliczi János Dániel), *B. Lukács Ágnes* (Egy ismeretlen szerző kéziratok munkájának agrár-történeti és népesedési vonatkozásai) és *Fried István* (Petőfi Sándor és a magyar irodalmi múlt) írásai jól illeszkednek a kitűnő tanulmánykötetbe (bár ez utóbbi írás inkább irodalomtörténeti folyóiratba vagy tanulmánykötetbe kívánkozik).

Végezetül: a kötet teljes mértékben méltó ahhoz a szerephez, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár a magyar könyvtári, sőt az egész magyar szellemi életben betölt. (Budapest 1980. [1981.] 618 l. 100 Ft.)

G a l a m b o s F e r e n c

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS márciusi (3.) számában a szerkesztőség titkára, *Novák István* a folyóirat új törekvéseinek egy évi mérlegét készítette el TMT '80 című írásában. Megállapítja, hogy a szerkesztőség, amely a magyar könyvtár- és információügy jeleseit körlevélben is buzdította írásra, illetve a „referálás alázatos műfajának vállalására”, az elmúlt évben sem dúsított a beküldött cikkekben, fő célját, a hazai témák előtérbe helyezését és a referálási „ablaknyitás” színvonalának fenntartását azonban sikerült elérnie. Az 1980-ban megjelent 33 cikk 60 százaléka hazai kérdésekkel foglalkozott, ellentétben az 1979-es 38, illetve az 1978-as 18 százalékos aránnyal. A hazai és a külföldi témájú cikkek megoszlásának mostani arányát fenntartva a TMT feladata a gyakorlati kérdésekkel foglalkozó, egyéni véleményt is tükröző írások számának jövőbeni növelése, nagyobb tér juttatása az on-line technikának mind a cikkek, mind a referátumok között, műfajilag pedig a nagyobb változatosságra (interjúk) való törekvés. — Az egyéni hangvétel jellemzi *Rózsa György* cikkét, az EUSIDIC jugoszláviai (bledi) konferenciájáról beszámoló írást. Ennek az 1970-ben alapított, a számítógépes információs fejlesztést szolgáló szervezetnek (Európai Információs Szolgáltatások Szövetsége) ünnepi tanácskozásán rendkívül tökeeros szervezetek is részt vettek, és első ízben jelentek meg a KGST-országok képviselői is. A szerző, aki felszólalt a konferencián, írásában igen határozottan állást foglal a mellett, hogy „mindenfajta tudományos információ alapja a megfelelő dokumentumbázis, könyvtárak és magas színvonalú szolgáltatásaik”, s idézi Claude Lévi-Strauss választát a *Nouvel Observateur* cikkírójának arra a kérdésére, hogy mit választana, ha a harmadik évezred etnológusai számára valamit meg kellene mentenie civilizációjukból: „a tévedés legkisebb kockázatával azt válaszolhatom: a Library of Congress (mert ez a legnagyobb könyvtár)”. — Egy immár 15 éve működő, 80 külföldi folyóiratra kiterjedő információs feldolgozási módszert mutat be és hatékonyságát vizsgálja *Erdélyi Zoltánné*, a Magyar Kézművek szakkönyvtárosa. Megállapítása szerint e kézi információs feldolgozás révén a kutatóknak szükséges releváns szakirodalom átlagosan 55 százalékos teljességgel jut el az érdekeltekhez — mégpedig primer formában és rendkívül gyorsan —, a teljesség növelése érdekében azonban több folyóiratot kell meg-

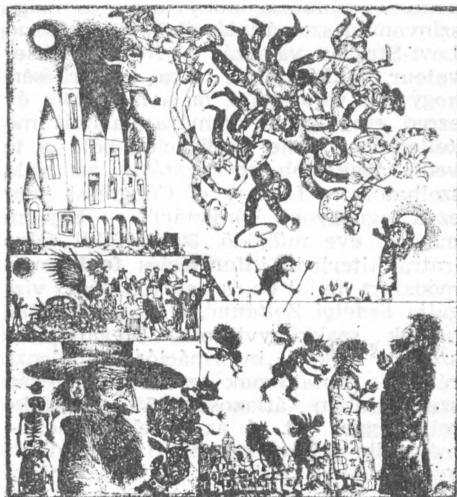
rendelni. — *Ékes Ildikó* a dokumentátorok fordítói felelősségéről írva ismét felveti a szaknyelv olyan kényes kérdéseit, mint például az idegen szavak elburjánzása, a szakfordítókkal, dokumentátorokkal szemben támasztott, állandóan erősödő polihisztorság-igények, amelyekhez azonban nincsenek meg a továbbképzés alkalmas formái. — *A. I. Mihajlov* a szovjet tudományos-műszaki információs rendszer fejlődésével foglalkozó prognosztikai cikkében érdekes képet rajzol az információhasználók táborának szédületes növekedési üteméről: Mivel újabban minden szellemi dolgozót lehetséges felhasználnak tekintenek, napjainkban a Szovjetunióban 37,5 millió ilyen személyvel lehet számolni; húsz-húsz évenként pedig számuk megduplázódására. A 15—20 év múlva a Szovjetunióban várható 80 millió lehetséges használó 40 százaléka mérnök, 20 százaléka kutató, pedagógus, népművelő és művész, 13 százaléka tervező és közgazdász, 9 százaléka pedig egészségügyi dolgozó lesz.

A KÖNYVTÁRI JEGYZÉSEK című, Békés megyei híradó idei első számában *Darabos Pál*, az Akadémiai Könyvtár munkatársa az egykori Békéscsabai Városi Népkönyvtárra emlékezik, amelynek 1945-től 1951-ig *Féja Géza* volt a könyvtárosa. „A kölcsönzés délután 5—7 óra között zajlott le, és ilyenkor nemcsak »kölcsönzés« folyt itt, hanem ez a szoba valószínű klubhelyiséggé alakult át, meghozzá tartalmas szellemiséget árasztó klubhelyiséggé, ahol egyszerre történt könyvtári »felvilágosítás«, olvasási tanácsadás, sőt »író-olvasó találkozó«, végül fokozott szellemi vélemény- és értékcseré is.” A híradó egyéb szakcikkei a szeghalmi járásban indított katalóguskészítő munkálatokról, a raktári katalógusok hiányainak pótlásáról, valamint a Békéscsabai Konzervgyár összevont szakszervezeti—vállalati műszaki könyvtárának tevékenységéről szólnak, a folyóirat nagyobbik felét azonban helytörténeti vonatkozású közlemények alkotják. Ezek között *Beck Zoltán* a népi kéziratok — krónikák, vallások énekeskönyvek, alkalmi dalos-verses könyvek (vőfélykönyvek, halottaskönyvek stb.) — gyűjtésére hívja fel a figyelmet, s közül egy 1860 körüli körösnagyharsányi balladaszöveget; *Balogh Ferenc* Móra békési kapcsolatairól ír, s egy levélváltás dokumentumait is közlést teszi, *Járolai József* pedig Békés megyei helységek XVI—XIX. századi látképes ábrázolásaival foglalkozik és a még lappangó ábrázolások felkutatására, illet-

ve gyűjtésére kéri a könyvtárosokat. — Van a Könyvtári Jegyzésekben egy rövid beszámoló is a megyei könyvtár tervezett építkezése miatti költözködéséről: a lebontásra, illetve átalakításra ítélt épületekből tavaly 1470 rekeszben 70 ezer könyvet szállítottak el ideiglenes szolgálati helyekre, mégpedig az ifjúsági és úttörőház *negyedik* emeletére költöztetett gyermekrészeslegbe (12 ezer kötet), a felnőttek számára létesített 30 ezer kötetes, Beloiannis utca 9. sz. alatti kölcsönzőhelyre, valamint *hét* raktárba. A költözködés szakszerű lebonyolításáról szívesen olvastunk volna bővebb leírást is, még inkább a könyvtár építkezésének jelenlegi munkálatairól (vagy ezek hiányáról), továbbá arról a helyzetről és következményeiről, amely a könyvek tízezeinek szétszórtságából fakad: lehet-e és hogyan lehetséges a százezres, gondosan összeválogatott és rengeteg könyvészeti értéket is tartalmazó állományt ennyi helyen, ennyi raktárban tartani a gyűjtemény széttörlése, tönkretétele nélkül, különösen, ha az építkezés, pontosabban annak megkezdése elhúzódik, s ez demoralizálóan hat a kis csoportokra szétszakadt, egymástól távol, sok munkahelyen dolgozó könyvtárosgárdára. Bevalljuk, szeretnénk bízható híreket kapni a csabai építkezés megindulásáról és az ebből fakadó könyvtári leleményről, amely a szükségből erényt fabrikál, s más, hasonló helyzetben levő intézményeink elé követendő magatartásformákat, illetve módszerbeli példákat tud állítani.

A KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁROS 1980/1-es száma beszámolókat közöl a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak elmúlt évi munkájáról. A tanácsi könyvtárakról szóló jelentés kiemeli a hálózat továbbfejlesztésére tett intézkedéseket: az év végére befejeződtek az előkészületek Oroszlány, Tata és Tatabánya városkörnyéki községeinek központi ellátási körzetekbe való bevonására. A hatékonyabb szervezeti formákra annál is inkább szükség van, mivel a megye könyvszerzési lehetőségei viszonylagosan csökkentek az áremelkedések következtében. A megyei könyvtár és a városi könyvtárak folyóiratbeszerzési kereteinek radikális szűkítése miatt például 355 folyóirattal kevesebbre fizettek elő ezek a könyvtárak 1980-ban mint az előző évben. Gondot okozott a nagyarányú munkaerőmozgás is. 10 főfoglalkozású és 18 tiszteletdíjas könyvtárosi álláshelyen történt cserélődés az elmúlt évben. Fűtési nehézségek, könyvtároshiány, leltározás, költöztetés miatt huzamosabb ideig zárva volt 2 „B”-típusú, 5 „C”- és 7 „D”-típusú tanácsi könyvtár, egy községi fiókönyvtár működése pedig egész évben

szünetelt, s ez a kölcsönzött kötetek számát is csökkentette az évi teljesítmények mutatói között. Van azonban néhány örövendetes adat az eredmény oldalon is: 6 könyvtárossal és 3 egyéb beosztású munkatárssal nőtt a főfoglalkozásúak száma, a központi ellátási rendszerekhez tápraktárakat sikerült felállítani, és megindult a Bakonyvidék ellátására készült bibliobusz is. A szakszervezeti könyvtári hálózatban hat könyvtár kapott új helyiséget, növekedett az olvasók száma, és az egészségügyi szakszervezet megyei bizottságával közösen megkezdtek az integrált közművelődési könyvtárak létrehozását az egészségügyi intézményekben. A két nagy közművelődési hálózat statisztikai adatait az idén is közös, településenként csoportosított táblázatokban közli a híradó. Ezt a jó gyakorlatot talán még jobbra, szemléletesebbé lehetne tenni, ha egyiket kulcsadatot, például az olvasók számát az előző évvel együtt közölné a táblázat, s külön megadná a könyvtárak alapterületi számait is — a valóságost az előírások szerinti, kívánatos mérőszámhoz viszonyítva. A másik megjegyzésünk: a szakszervezeti statisztikában öt, nem Komárom megyében működő (Siófokon, Balatongyörökön, Hévízen, Balatonfenyvesen található) üdülő teljesítményadatai is szerepelnek fenntartó vállalatuk, üzemük illetékessége alapján. Mivel pedig e könyvtárak meglehetősen magas olvasószámot és kötetforgalmat mutatnak fel (csaknem 2300 olvasót, több mint 17 ezer kötet kölcsönzését), a valóságos könyvtárhaználati adatokat is torzítják, hisz a legtöbb esetben nyilvánvaló a kettős beíratkozás; ha pedig a megyén kívüli beutaltak is megfordulnak az üdülőkben, a területi illetéktelenség is. — A híradónak ez a száma — amely immár a negyve-

nedik az eddig megjelentek sorában — is érdekes. és a megye egész könyvtárügyére figyelő: közli például az esztergomi Petőfi Sándor Általános Iskola könyvtárosának cikkét, bemutatja az Esztergomi Városi Könyvtár híres Helischer-gyűjteményét, és tárgyilagos hangon foglalkozik egy, a könyvtárosok körében sok indulatot felkavaró témával, a tanárképző főiskolai könyvtárosi államvizsgák ügyével, illetve ezek helyi vonatkozásaival. A Helischer-gyűjtemény és az Esztergomi Városi Könyvtár helyismereti dokumentumait ismertető cikket *Nagyfalusi Tibor* könyvtárigazgató írta. Cikkéből az alapító személyéről és a híres gyűjteményről az olvasó megtudja, hogy *ifjabb Helischer György* városi tanácsnok volt Esztergomban, 1844-ben végrendeletileg hagyományozta a városra 2500 kötetes, könyveket, kéziratokat és térképeket magában foglaló könyvtárát, amely a századfordulókig még két egyéb, értékes hagyatékka is bővült. A külön kezelt, 4500 kötetes alapítványi gyűjtemény egy ősonymatványt, mintegy 70 RMK és körülbelül 100 hungarika-kötetet tartalmaz. Helyismereti átlományrésze különösen gazdag. A gyűjtemény feldolgozása részben már megtörtént, és a könyvtár tervbe vette katalógusának kiadását is.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS elmúlt évi utolsó, negyedik számában három cikk is foglalkozik a munkások, illetve a leendő munkások könyvtári gondozásának kérdéseivel. *Kenyéri Kornélia* a megye munkásszállóinak könyvtári helyzetéről és tevékenységéről megállapítja, hogy Pest megyében csaknem minden szállóban működik valamilyen fajta könyvtár. Az SZMT hálózata tíz egységet tart nyilván, s fenntartásukat a mindenütt 25—30 százalék körül mozgó olvasói arány is indokolja. A további tenivalók egyik legfontosabbika az igényjellegű munkásszállók könyvtári ellátásának megoldása. A cikk befejező sorait érdemes idéznünk: „Megkérdeztem néhány könyvtáros kollégát, el tudnának-e képzelni analfabéta olvasót? Nem tudták elképzelni. Egyik »építős« szállóban dolgozó könyvtárosunknak volt annyi fantáziája, hogy elképzelje: először színes, illusztrált mesekönyveket adott a kezükbe, és ma már ott tart, hogy olvasni nem tudó olvasói képzőművészeti albumokat kölcsönöznek. És ez is kultúra.” — A 12 ezer lakosú Nagykáta járási székhely könyvtárának igazgatója, *Barna Eleonóra* a gimnázium és szakközépiskola, valamint a szakmunkásképző intézet 650 tanulójának könyvtárhasználatát vizsgálta meg 1979-ben. Elemzéséből kitűnik, hogy a gimnázium és szakközépiskola tanulóinak 92 százaléka valahol könyvtári tag;

s közülük egy könyvtárat 45 százalék, kettőt 41, hármat 4, négy könyvtárat 2 százalékkal használ. A szakmunkásképző tanulóinak 58 százaléka könyvtári tag; 53 százalékkal látogat egy könyvtárat, a két vagy három könyvtárat használók aránya 5, illetve 4 százalék. A legtöbb tanuló mindegyik csoportból a nagyközségi-járásai könyvtár vonzza nagy állományával és bő nyitvatartási idejével. (A cikkíró önkritikusan megemlíti a könyvtár egyik mulasztásának következményét is: 1980 szeptemberében az első osztályosok látogatását nem beszéltek meg az osztályfőnökökkel, s emiatt a tanulók közül fele annyian jöttek, mint máskor.) Az iskolai könyvtárat a rosszabb körülmények miatt a tanulóknak csak 23,8 százaléka veszi igénybe. A jövő érdekében elsősorban a szakmunkástanulók iskolai könyvtári ellátásának alapfeltételeit kell megjavítani. A szerző foglalkozik a párhuzamos könyvtárhasználat okaiival is: A könyvtáros segítségét 74, a beszélgetést 49,5 százalékkal jelölték meg indítóként. A könyvtáros szerepe tehát mindennél fontosabb ebben az életszakaszban, ugyanis: „közművelődési intézményeink között ez az a bázis, ahol a szakmai igények mellett jelentkeznek az emberi közlekedés természetes velejárói: a beszélgetés”. — A harmadik cikk írója, *Debrecei Imréné* szakfelügyelő a megye 16 önálló szakmunkásképző iskolájának könyvtári viszonyaival foglalkozik. Helyzetképe szerint 12 iskolában van szabadpolcos könyvtár, s ezek közül 7 helyen lehet egyszerre egész osztállyal foglalkozni. Három iskolában tanteremben, zárt szekrényekben tárolják a könyveket. A főhivatású könyvtárosok száma 1975 óta öt-ről tizenegyre emelkedett, a legnagyobb állományok kötetszáma pedig 3 ezerről 10 ezerre. Könyvbeszerzésre a 34,4 Ft-os országos átlaggal szemben Pest megyében 43,3 Ft jut tanulónként; a könyvtári olvasók aránya 60 százalék — ez a megyék rangsorában a harmadik helyet jelenti. A szerző azt a reményét is kifejezi, hogy az 1979/80-as tanévben életbelépett új, általános iskolai tanterv következményeként — ez ugyanis immár kötelezővé teszi a könyvtári ismeretek tanítását — néhány év múlva összehasonlíthatatlanul könnyebb lesz a szakmunkásképző intézetek tanárainak és könyvtárosainak munkája. — A Pest megyei Könyvtáros bemutatja a Váci Városi-Járásai könyvtár új otthonát is: *Pál Ernőnek* a könyvtár igazgatójával, *Weisz Gáborral* készített interjúja jól érzékelteti a könyvtári tevékenység színesedését és azokat a lehetőségeket, amelyeket az 1300 négyzetméter alapterületű, könyvtárrá alakított épület birtokba vétele teremtett a váci könyvtárosok és olvasók számára.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A SZOLNOK MEGYEI NÉPLAP REPERTORIUMÁNAK ötödik, 1954. évi kötetét adta ki 250 példányban, sokszorosításban a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár. Nyitrai Lajos munkáját, a megyei napilap évfolyamait feltáró nagy vállalkozást az első kötet megjelenésekor, 1978. évi 5. számunkban ismertettük, a következő kötetekről pedig röviddel megjelenésük után hírt adtunk. A mostani kiadvány az előzők rendszerében készült; nagy erőnye a sokféle keresést lehetővé tevő mutatórendszere. (1981. 197 l.)

100 ÉVE SZÜLETETT BARTÓK BELA címmel jelent meg a Somogy megyei Könyvtár Nagy emberek — nagy évfordulók sorozatának 35. füzeté. Az 500 példányban sokszorosított, kis alakú füzet szerzője, Sárosi Csabáné Bartók életútjának és életművének felvázolása után válogatást közöl a zeneszerzőről szóló vallomásokból, továbbá versekből, végül a könyvtárban meglevő Bartók-irodalomból ajánl 46 művet. A kiadványt néhány illusztráció is élénkíti, köztük a művész 1925. januári, kaposvári hangversenyére készült plakát reprodukciója. (67 l.)

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR HÍRADÓJÁNAK REPERTORIUMÁT adta ki a könyvtár az 1975—1979-es időszakról. Borsányi Zsuzsanna, Hegyközi Ilona és Rác Ágnes összeállítása a második repertórium a OSZK Híradónak: az 1958-tól 1974-ig terjedő időszak repertóriumát — a folyóirat történetének feldolgozásával együtt — ugyanis már 1977-ben megjelentette a könyvtár. (Horváth Viktor e munkáját a Könyvtáros 1978. évi októberi

száma ismertette.) A repertórium hagyományos beosztású: 513 tételét rovatok szerint, azokon belül pedig betűrendben csoportosították az összeállítók; mutatója sem összevont, hanem külön név-, illetve tárgymutatóból áll. (1980. [1981.] — 1,50 Ft)

A FANTÁZIA VEKTORAI című kiadványsorozatának 3. füzetében a Dunaujvárosi Munkás Műve-

lődési Központ és Könyvtár a *Galaktika* tudományos-fantasztikus antológia 1—40. számában közölt tanulmányokat, kritikákat, elemzéseket tárt fel kilenc témakör szerint, egy-egy tárgykörön belül pedig szerzői, illetve cím szerinti betűrendben. A Katona Zsuzsanna által összeállított, helyenként nehezen olvasható sokszorosításban közzétett jegyzéket a központi könyvtár zenei részlegében hallgatható elektronikus zeneművek felsorolása zárja. (1981. 14 l.)

Az ACTA BIBLIOTHECARIÁNAK, a Szegedi Egyetemi Könyvtár kiadványsorozatának legújabb kötete a központi könyvtár egyetemi gyűjteményében található, az egyetemhez 1945 és 1975 között benyújtott és elfogadott doktori disszertációkat sorolja

fel az ETO szakrendjében. Az 1368 tételes jegyzék minden tételét angol címfordítás egészíti ki. Rác Béláné, Szabó Éva és Szegfű László összeállítását szerzői betűrendes mutató tárja fel; ha a kötethez készült volna földrajzi mutató is, abból kiderülne, hogy az ország valamennyi megyei helyismereti gyűjteménye — beleértve a fővárosét is — találana az értekezések között gyűjtési körébe tartó disszertációt. (Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae. Acta Bibliothecaria. Tomus IX. Fasciculus 2. 1980. [1981.] 136 l.)

A SZAKSZERVEZETI SZEMLEt feltáró sorozatának 1980. évi füzetét jelentette meg a Szakszervezetek Vas megyei Tanácsának Központi Könyvtára száz példányban, sokszorosításban. A magyar szakszervezeti mozgalom általános elméleti és politikai folyóiratáról 1976 óta ad ki elemző jegyzéket a szombathelyi könyvtár. Az összeállító, Kovács Ferencné a Szakszervezeti Szemle minden cikkét feldolgozta; az anyagot kilenc szakcsoportba rendezte, és a kiadványhoz betűrendes tárgymutatót és szerzői névmutatót is készített. (16 l.)

ÉVKÖNYVEKBŐL AJÁNLJUK címmel a Kisdobosok Évkönyve 1975-től 1981-ig megjelent évfolyamainak feltárását végezte el a Kaposvári Megyei Könyvtár gyermekkönyvtára abból a célból, hogy az általános iskolai nevelők a tanterv kiegészítő anyagaként történelmi, néprajzi, életrajzi és földrajzi olvasmányokat ajánlhasanak harmadik és negyedik osztályos tanulóik számára, továbbá versekkel színesíthessék a magyarórákat, az iskolai ünnepélyeket, és irodalommal se-

gitsék a kisdobos-foglalkozásokat is. A jegyzéket Detrich Istvánné állította össze. (1981. 20 l. — soksz.)

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR MIKROFILM JEGYZÉKEinek új sorozatában a **ZENEI GYŰJTEMÉNY 1.** Zeneműkéziratok I. Vegyes eredetű rezidenciális zeneműkéziratok 1. jelzéssel jelent meg összeállítás, Nagy Zoltán munkája. Az 1420 példányban, igen szép sokszorosításban kiadott mikrofilm-cimjegyzékhez Kecskeméti István írt előszót, amelyben bemutatja a jegyzék anyagát, az 1940-es évek végén a főúri és az egyházi birtokokról, rezidenciákból származó zeneműkéziratokat, de szól a nemzeti könyvtár zeneműtáráról, anyagáról, kiadványairól, és ismerteti a címjegyzék használatát, valamint a mikrofilmek használatához fűződő jogokat is. Mindezt, továbbá a külön használati útmutatót angol, német és orosz nyelven is közli a kiadvány a zenei rövidítések és jelek jegyzékével együtt. Az 502 tételes jegyzékben a keresést a zeneszerzők, zenei és irodalmi közreműködők mutatója; a zeneművek irodalmi és műfajcímeinek, valamint a földrajzi neveknek a mutatója segíti. (1979. [1981.] 165 l.)

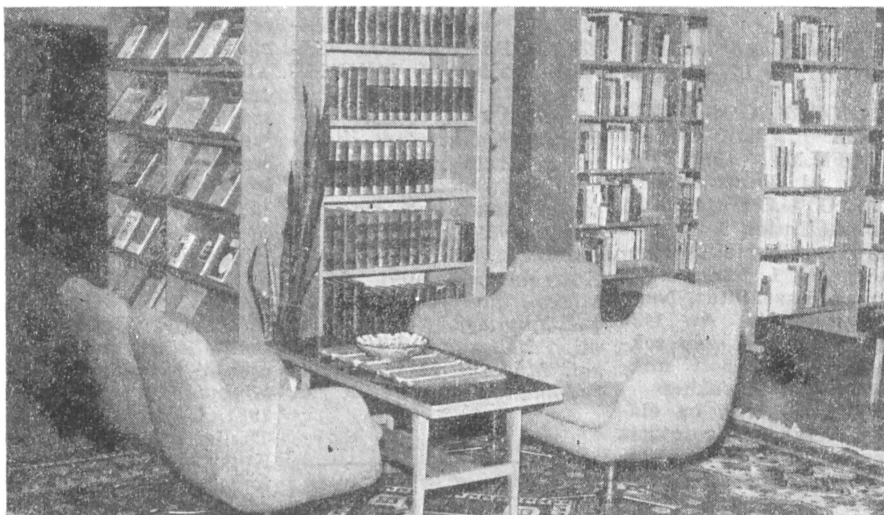
VILÁGSZERTE címmel kéthetenként megjelenő tájékoztatót indított 1981-ben az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum a külföldi oktatási információk megismertetésére. A szabadlapos kiadvány országonként közli a külföldi napilapokból, folyóiratokból kiválasztott közlemények címadatait, a cikkek tartalmáról pedig általában bő annotációk segítségével tájékoztatja a kutatókat és azoknak a vezető szervezeteknek a munkatársait, amelyeknek a kiadványt eljuttatja az OPKM.

MÁJUS 1-IG A SZERKESZTŐSÉGHE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; MUNKATERVEK; STATISZTIKAI ADATTÁRAK: Eseménynaptár. Módszertani útmutatás, ajánló bibliográfia és kiállítási segédanyag a negyedév fontosabb évfordulóhoz 1981/2. sz. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — Könyvtártudományi és Módszertani Központ); Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató. „A” sorozat. Műszaki és természettudományok 1979/1—2. sz.

(A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára — Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum); Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató. Műszaki és természettudományok. 1980/1. sz. (BMEKK—OPKM); Gazdaságpolitikai Tájékoztató 1981/1—3. (Bálassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); Irodalomkutatások. Az általános és nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke 1981. április (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Könyvtári Tájékoztató 1981. április (Nagyközségi-Járasi Könyvtár, Edelény); Kurrens időszaki kiadványok. A Magyarországon megjelenő időszaki kiadványok bibliográfiája 1977., 1978. (Országos Széchényi Könyvtár); Külföldön megjelent fontosabb

jogtudományi művek jegyzéke. 1980. negyedik negyedév (Országgyűlési Könyvtár); Magyar Könyvészet 1976. A Magyarországon megjelent könyvek bibliográfiája (OSZK); A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája 1980/3. (M25352 — M25719) (OSZK KMK); Magyar Közgazdasági Irodalom. Szakbibliográfia. 1977. ([A] Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára); Somogy a sajtó tükrében. A megyei könyvtár sajtófigyelője 1981. I. negyedév [Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár]; Szociológiai Információ. A magyar nyelvű és magyar vonatkozású szakirodalom válogatott bibliográfiája 1980/1. sz. (FSZEK); Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A” sorozat. Referátumok. 1981/3—4. sz., „B” sorozat. Bibliográfia. 1981/3—4. sz. (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem. Központi Könyvtár); Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1981. március (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Tájékoztató jegyzék vezetőik számára. 1981/3. sz., március (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); Vas megye irodalma 1980. jan. 1.—márc. 31. (A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár [Szombathely] bibliográfiai füzetek 65.) (Kny. a Vasi Szemle 1981. 1. számából). — Munkaterv az 1981. évre (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); [A] Pest megyei könyvtárak 1980. évi főbb statisztikai mutatói (Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár, Szentendre); Somogy megye tanácsi és szakszervezeti könyvtárainak 1980. évi ellátottsági adatai (Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár); Adatok Veszprém megye közművelődéséről. 1980. (Eötvös Károly Megyei Könyvtár soksz.)

***A Mezőgépipari Szövetkezeti Közös Vállalat
legújabb terméke a***

TÉKA

könyvtári bútorcsalád

Tartóoszlop: bútortábla; laminált tölgy

Polc: lemezpolc; rilizáncolt vagy festett felületkezeléssel,
a kívánt színben

**I. és II. jelű változatban, a megrendelő által meghatározott
polcosztással készül**

Polcállítási lehetőség: 5 cm-enként

Magasság az I. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm, 270 cm,
a II. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm

Díjtanácsadás

Gyártja és forgalmazza:

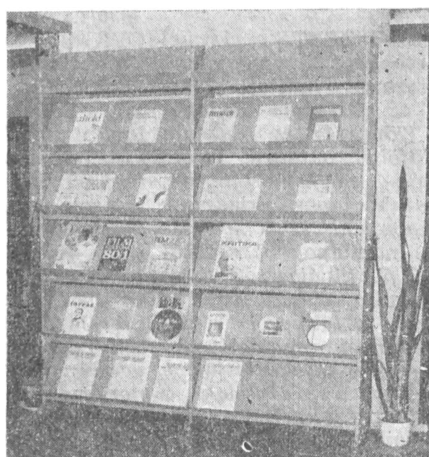
Mezőgépipari Szövetkezeti

Közös Vállalat, Szany

Ügyintéző: Németh László

Postacím: TÖVÁLL

Szany, Ady E. u. 9317

ENGEL TEVÁN ISTVÁN grafikáiból
(Cikkünket lásd a 368. oldalon)

